Olje- og energidepartementet

St. prp. nr. 77
(1979—80)

Verneplan II for vassdrag

INNHOLD:

	DEN GENERELLE DEL	Side
1.	**Innledning og sammendrag**	5
2.	**Bakgrunn for arbeidet med en verneplan**	6
2.1	Verneplan I	6
2.2	Verneplan II	7
2.21	Arbeidet med Verneplan II	7
2.22	Kontaktutvalgets rapport	8
2.23	Hovedstyrets innstilling	19
2.24	Remissbehandlingen	24
3.	**Vassdrag vernet utenom Verneplanen**	26
4.	**Departementets generelle bemerkninger**	27
4.1	Vannkraftens plass i den totale energiforsyning	27
4.11	Norges totale energiforbruk	27
4.12	Nærmere om Norges elektrisitetsproduksjon	27
4.2	Generelt om vassdragsvern	28
4.21	Ressursdisponering og vassdragsvern	28
4.22	Interesser som kan komme i konflikt med utbyggingsinteressene	28
	A. Natur- og miljøvern	28
	B. Naturvitenskapelige interesser	29
	C. Andre interesser	29
4.3	Vurderingsproblemer ved spørsmålet om vern eller utbygging	30
4.31	Avveiningsproblemet	30
4.32	Økonomiske virkninger	30
4.4	Virkninger for kraftforsyningen	31
	A. Fremtidens energibærere	31
	B. Fremtidens elektrisitetsbehov. Prognoser m. m.	31
4.5	Vassdrag vernet i 10 år. Forlengelse av verneperioden	31
4.51	Arbeidet med vassdragene som er vernet i 10 år etter Verneplan I	31
4.52	Vassdrag som vernes midlertidig etter Verneplan II	32
4.53	Forlengelse av verneperioden i Verneplan I	32
4.6	Rettslige og faktiske konsekvenser av verneplanen	32
4.61	Verneplanens rettslige status	32
4.62	Geografisk avgrensning av verneobjektene	33
4.63	Tiltak innenfor vernede områder	33
	A. Generelt om tiltak i vernede vassdrag	33
	B. Eksisterende kraftverk i vernede vassdrag	34
4.64	Erstatningsspørsmålet	34
4.65	Kompensasjonsspørsmålet	34
	DEN SPESIELLE DEL	
5.	**Departementets forslag til landsplan**	35
5.1	Generelle opplysninger	35
5.2	De forskjellige kategorier vassdrag	36
5.3	Departementets samlede plan	36
5.4	Særskilt om vassdrag i Nordland	37
5.5	Tabelloversikt	37
5.6	De enkelte objekter	39

			Side
Hedmark:			
Obj. nr.8	Mistra		39
Obj. nr. 9	Kynna		40
Obj. nr. II 1	Imsa—Trya		40
Obj. nr. II 2	Grimsa		41
Obj. nr. II 3	Vesle-Sølna		41
Oppland:			
Obj. nr. 14	Jora/Øvre Lågen		41
Obj. nr. 17	Frya		42
Obj. nr. 19	Gausa		42
Obj. nr. 21	Vassdrag i Vang		42
Vestfold:			
Obj. nr. II 4	Vierødfoss, Brufoss, Holmsfoss		42
Obj. nr. II 5	Daleelva		43
Vest-Agder:			
Obj. nr. II 6	Taumeelva		43
Rogaland:			
Obj. nr. 66	Imsvassdraget		43
Obj. nr. 67	Dirdalselva		43
Obj. nr. 69	Vormo		44
Hordaland:			
Obj. nr. 72	Etneelvi		44
Obj. nr. 73	Langfoss		45
Obj. nr. 81	Øvstedalsvassdraget		45
Obj. nr. 82	Eikefetelvi		46
Sogn og Fjordane:			
Obj. nr. 91	Flåmsvassdraget		46
Møre og Romsdal:			
Obj. nr. 109	Stordalsvassdraget		46
Sør-Trøndelag:			
Obj. nr. II 7	Øvre Glåma		47
Obj. nr. II 8	Grytelva i Hitra		48
Obj. nr. 122	Skjenaldelva		48
Obj. nr. II 9	Øvre Svorka		48
Obj. nr. II 10	Garbergelva		48
Obj. nr. 127	Sagelva		49
Obj. nr. II 11	Oldenvassdraget		49
Obj. nr. II 12	Hofstadelva		49
Obj. nr. II 13	Steinselva		49
Nord-Trøndelag:			
Obj. nr. 131	Stjørdalselv/Verdalselv/Forra		49
Obj. nr. 133	Ogna m/Skjækra		51
Obj. nr. 134	Ormsetfossen		51
Obj. nr. 135	Meltingen		52
Obj. nr. 136	Høylandsvassdraget		52
Obj. nr. 138	Sanddøla/Luru/Grana		52
Obj. nr. II 14	Holdern/Jævsjø/Grønningen		53
Obj. nr. II 15	Nesåa		54
Obj. nr. II 16	Lindseta		54
Nordland:			
Obj. nr. 146	Lomsdalsvassdraget		54
Obj. nr. 150	Herring/Fusta-vassdragene		55
Obj. nr. 156	Skuortavatna/Villumvatn		55
Obj. nr. 161	Rombakelv		55

		Side
Troms:		
Obj. nr. 165	Storjordvassdraget	55
Obj. nr. 166	Storvatn/Svartevatn	56
Obj. nr. 167	Kvitforsvassdraget	56
Obj. nr. 171	Skoddebergvassdraget	56
Obj. nr. II 17	Håkavikvassdraget	57
Obj. nr. II 18	Sommersætvassdraget	57
Obj. nr. II 19	Sagelvvassdraget	57
Obj. nr. 177	Søndre Lakselvvassdraget m/Kaperelva	58
Obj. nr. 178	Nordre Lakseelvvassdraget	58
Obj. nr. 179	Lysbotnvassdraget	58
Obj. nr. 183	Fiskelausvatna	58
Obj. nr. II 20	Skogneselva	59
Obj. nr. II 21	Fauldalen	59
Finnmark:		
Obj. nr. II 22	Bognelv og Vassbotnelv	59
Obj. nr. II 23	Mattiselv	60
Obj. nr. II 24	Lakselva til Leirbotn	60
Obj. nr. II 25	Skillefjordelv (Korsfjord)	60
Obj. nr. II 26	Kvalsundelva	60
Obj. nr. II 27	Russelva	61
Obj. nr. II 28	Hamnelva	61
Obj. nr. II 29	Smørfjordelva	61
Obj. nr. II 30	Ytre Billefjordelv	61
Obj. nr. II 31	Brennelva	61
Obj. nr. II 32	Lille Porsangerelv	61
Obj. nr. II 33	Veidneselva	61
Obj. nr. II 34	Langfjordelva	61
Obj. nr. II 35	Gednevassdraget	62
Obj. nr. II 36	Skalleelva	62
Obj. nr. II 37	Reppenelva og Nyelva	62
Obj. nr. II 38	Haukelv og Grense Jakobselv	62
Obj. nr. 203	Tana m/sidevassdrag	62
Obj. nr. II 39	Tessungsjå m. v. i Tinn	64
Obj. nr. 168	Tennvikvassdraget i Troms	65

St. prp. nr. 77
(1979—80)

Verneplan II for vassdrag

Tilråding fra Olje- og energidepartementet av 29. februar 1980, godkjent i statsråd samme dag.

Den generelle del

1. Innledning og sammendrag

Olje- og energidepartementet legger med dette fram forslag om videreføring av en landsplan for vassdrag som bør unntas kraftutbygging. Den første del av landsplanen (Verneplan I) ble vedtatt av Stortinget 6. april 1973 på grunnlag av St. prp. nr. 4 for 1972—73 og Innst. S. nr. 207 for 1972—73. Nærværende proposisjon er en forutsatt utvidelse av den første verneplanen. I tillegg omhandler proposisjonen en del vassdrag som Regjering og/eller Storting har vedtatt å verne og der det formelle vernevedtak var forutsatt gjort i forbindelse med Verneplan II.

I kapittel 2 gis det en orientering om bakgrunnen for arbeidet med en landsplan for vassdragsvern. Her inntas også den generelle del av Kontaktutvalgets rapport og Hovedstyrets innstilling til denne, samt en kort oversikt over remiss-behandlingen.

I kapittel 3 omhandles de vassdrag som Regjering og/eller Storting har vedtatt å verne utenom Verneplan II.

I kapittel 4 finner man departementets generelle merknader til Verneplan II. Utnyttelsen av vassdrag til kraftproduksjon utgjør et vesentlig bidrag til Norges energiforsyning. Sammenlignet med de fleste andre land i verden, er Norge for så vidt i en meget gunstig energisituasjon.

Vårt energiforbruk er for tiden fremdeles i vekst. Ønsker man fortsatt å dekke etterspørselen etter mer energi gjennom større utnyttelse av vannkraftressurser forutsetter dette nye utbyggingstillatelser.

På grunn av et levesett som bl. a. bygger på et stadig økende energiforbruk, har vi i dag et sterkt behov for å verne uberørte naturområder som det stadig blir færre av. Videre er det i mer bebodde områder av hensyn til nærmiljøet, eller for å ta vare på et kulturlandskap, behov for å verne vassdrag.

Denne konflikt, — som skyldes at vi på den ene side skal dekke et økende elektrisitetsforbruk ved utbygging av begrensede vannkraftressurser og på den annen side ønsker å bevare våre vassdrag mest mulig uberørt, reiser mange vanskelige tekniske og prinsipielle avveiningsspørsmål. De svar man velger å gi har ingen varig gyldighet. Problemet er at de valg man foretar også har konsekvenser for senere generasjoner uten at man i dag kan si noe sikkert om hvilke følger våre valg har og hvilke preferanser våre etterkommere vil ha.

Det knytter seg betydelige måleproblemer til avveiningen av de ulike interesser som er berørt ved spørsmålet om vern eller utbygging. Det finnes foreløpig ingen helt tilfredsstillende metode å løse avveiningsspørsmålet på. Blant annet har man ingen måleenhet som kan verdsette alle berørte interesser langs samme skala. Når ikke sammenlignbare størrelser skal veies mot hverandre, blir man stillet overfor skjønnsmessige avgjørelser.

I dette kapittel vil det bli gitt en status

over vannkraftressursene i Norge pr. 1. januar 1979. Det blir også gitt en kort oversikt over hvilke virkninger Verneplanen generelt må antas å ha, samtidig som det gis en omtale av Verneplanens rettslige stilling.

I kapittel 5 finner man departementets behandling av de enkelte vassdrag og forslaget til en samlet plan.

Verneplan II behandler i alt 76 objekter. Av disse er 35 objekter tatt med fra Verneplan I, men som man den gang av ulike grunner utsatte behandlingen av. 2 objekter som ble gitt 10 års vern etter Verneplan I, er overført til varig vern enten som følge av vedtak av Regjering og/eller Storting, eller fordi man allerede nå har ønsket å bringe avklaring om objektene. I tillegg er det kommet til 39 nye objekter.

Av det totale antall objekter er 1 konsesjonsbehandlet og allerede gitt konsesjon, mens ytterligere 2 er under behandling. Av de resterende objekter foreslås 21 undergitt vanlig konsesjonsbehandling, 11 objekter foreslås gitt midlertidig vern og 45 objekter foreslås gitt varig vern. Enkelte objekter foreslås oppdelt, og gitt dels vern, dels konsesjonsbehandling. Derfor vil summen av de forskjellige kategorier overstige objektantallet.

Departementets forslag til verneplan betyr at man unntar fra kraftutbygging vassdrag med et samlet kraftpotensial på 4,0 TWh pr. år. Av dette utgjør 1,1 TWh varig vern, resten (2,9 TWh) midlertidig vern. Den vesentlige del av de vernede vassdrag har enten lite utbyggingspotensial eller store utbyggingskostnader. Tallene for kraftpotensial angir den midlere årsproduksjon for vassdragene. Ved Verneplan I anvendte man i stedet begrepet bestemmende årsproduksjon.

Midlere årsproduksjon er den produksjon kraftverkene vil gi i et midlere år, med normal nedbør. Bestemmende årsproduksjon, slik man tidligere definerte fastkraftbegrepet, var den produksjon kraftverkene vil gi i 9 av 10 år. Bestemmende årsproduksjon utgjorde grovt 80—90 pst. av midlere.

Verneplanens omfang hindrer ikke en forsvarlig kraftforsyning innenfor rammen av de utbyggingsplaner myndighetene har lagt opp til.

På samme måte som for vedtakelsen av Verneplan I finner departementet det også denne gang riktig at Stortinget som øverste konsesjonsmyndighet i vassdragsreguleringssaker gis anledning til å ta konkret stilling til de enkelte deler av Verneplanen.

2. Bakgrunn for arbeidet med en verneplan

2.1 VERNEPLAN I

Arbeidet med å utarbeide en landsplan for vern av vassdrag tok til i 1960 etter anmodning fra Stortinget. Hensikten var å få en samlet vurdering av et større antall vassdrag som ennå var helt eller delvis uberørt av kraftutbygging. Erfaringen hadde vist at en «sak for sak»-vurdering av konsesjonssøknadene ikke var helt tilfredsstillende for verneverdiene sett i totalsammenheng.

Ved å vurdere flere vassdrag under ett er det lettere å foreta en bred avveining av utbyggings- og verneinteresser i de forskjellige deler av landet.

Behovet for en landsplan var på dette tidspunkt blitt særlig aktuelt, da man var inne i den mest intense utbyggingstakt i landets historie. Skulle en landsplan ha noen mening, måtte den komme mens det fortsatt var flere betydelige vassdrag å velge mellom. Samtidig med dette gjorde stadig flere brukergrupper seg gjeldende og gjorde krav på å bli tatt hensyn til når et utbyggingsprosjekt skulle avgjøres.

Det ble oppnevnt en komité (Gabrielsen-komitéen) som skulle vurdere samlet en rekke vassdrag for fredning mot vassdragsutbygging. Komitéen avga sin innstilling november 1963 — som ble behandlet av Stortinget på grunnlag av St. meld. nr. 26 for 1968—69 og Innst. S. nr. 305 for 1968—69. Se Forh. S. 17 juni 1969 s. 4 020.

På bakgrunn av behandlingen i Stortinget ble Hovedstyret for Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen bedt om å utarbeide en plan over vassdrag som ut fra frilufts-, natur- og miljøverninteressene burde unntas fra kraftutbygging.

Et uformelt utvalg (Kontakt- eller også kalt Sperstadutvalget) ble nedsatt for kontakt, informasjon og drøftelse mellom representanter for Vassdragsdirektoratet og de offentlige organer som representerer naturvern- og friluftsinteressene i vassdragsspørsmål.

Utvalgets rapport ble avgitt 30. desember 1970 til Industridepartementet, Kommunaldepartementet og Hovedstyret for Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen. Denne ble behandlet av Hovedstyret for Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen som avga innstilling 24. juni 1971 til Industridepartementet.

Utvalgets rapport og Hovedstyrets innstilling ble sendt en rekke instanser til uttalelse.

Regjeringen la på bakgrunn av det innkomne materialet saken fram for Stortinget i St. prp. nr. 4 for 1972—73. Man ønsket at Stortinget som øverste konsesjonsmyndighet i vassdragsreguleringssaker skulle gis anledning til å ta konkret stilling til de enkelte deler av verneplanen.

Departementets forslag til utvelgelse av de enkelte vassdrag bygget på disse hovedforutsetninger:

«a) De utvalgte vassdrag med tilstøtende områder bør representere et variert tilbud av verneinteresser og typer av vassdragsområder. Noen av områdene bør være av betydelig størrelse.
b) Verneplanen må gi en rimelig fordeling på de ulike landsdeler, dog slik at de vassdragsområder som er sentralt beliggende og som betyr mye for mange mennesker, gis prioritet.
c) Planen må ikke gis et slikt omfang at dekning av landets elektrisitetsbehov vil medføre for store økonomiske ofre.
d) Andre inngrep i de sikrede områder som kan redusere deres verdi for naturvern- og friluftsformål og vitenskap må søkes unngått.»

Verneplanen ble behandlet av Stortinget på bakgrunn av Industrikomitéens innstilling (Innst. S. nr. 207 for 1972—73).

Resultatet av Stortingets behandling var følgende:

— Det ble gitt varig vern av 95 vassdragsobjekter med et samlet kraftpotensiale på 6,9 TWh midlere årsproduksjon.
— 50 objekter med kraftpotensiale på 8,5 TWh ble gitt midlertidig vern i 10 år.
— 35 objekter utsatte man behandlingen av til senere i verneperioden.

Planen ble vedtatt av Stortinget 6. april 1973.

2.2 VERNEPLAN II

2.2.1 Arbeidet med Verneplan II.

Stortingets Industrikomité ba i sin innstilling til Verneplan I, Innst. S. nr. 207 for 1972—73 departementet, ut fra den erfaring en hadde fått under arbeidet med verneplanen, å vurdere om det ikke ville være riktig å fortsette med lignende opplegg for å fullføre arbeidet med en endelig verneplan for vassdrag.

I St. meld. nr. 100 for 1973—74, Energiforsyningen i Norge i fremtiden ble spørsmålet om en videreføring av verneplanen på ny tatt opp.

Dette ble fulgt opp med et brev av 18. oktober 1974 fra Industridepartementet til NVE hvor man ba Vassdragsdirektoratet etablere et kontaktutvalg for registrering av verneinteresser i vassdrag som ikke ble behandlet i forbindelse med Verneplan I.

Vassdragsdirektøren fant det hensiktsmessig å reetablere det tidligere kontaktutvalg, som i møte 21. januar 1975 konstituerte seg under navnet Kontaktutvalget for verneplan for vassdrag. Utvalget fikk følgende sammensetning:

1. Direktør Hans P. Sperstad, Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen (NVE), formann,
2. Finansråd Eivind Erichsen, Finansdepartementet, formann i Statens friluftsråd,
3. Ekspedisjonssjef Gunnar Germeten, Miljøverndepartementet med varamann byråsjef Kjell Hauge, Miljøverndepartementet,
4. Professor dr. Just Gjessing, Universitetet i Oslo, formann i Kontaktutvalget for vassdragsreguleringer ved Universitetet i Oslo,
5. Professor dr. Olav Gjærevoll, Universitetet i Trondheim, formann i Statens Naturvernråd,
6. Landskapsarkitekt Knut Ove Hillestad, Naturvernkontoret, NVE,
7. Fagsjef Ernst H. Wessel, NVE.

Utvalget består av samme personer som i 1970, med unntak av professor dr. Just Gjessing som har avløst dosent dr. Kåre Elgmork som representant fra Kontaktutvalget for vassdragsreguleringer ved Universitetet i Oslo.

Som sekretær har fungert forstkandidat Oddbjørn Dammerud, NVE.

Et arbeidsutvalg bestående av cand.real. Per Einar Faugli, Kontaktutvalget for vassdragsreguleringer ved Universitetet i Oslo, byråsjef Kjell Hauge, Miljøverndepartementet, siv.ing. Erik Kielland, NVE og forstkandidat Oddbjørn Dammerud har forberedt materialet for utvalget.

I Industridepartementets brev av 18. oktober 1974 til NVE heter det om utvalgets mandat:

«Kontaktutvalgets sammensetning og arbeidsmåte bør stort sett legges opp på samme måte som i det foregående utvalg. Departementet antar således at arbeidet bør munne ut i en rapport til Vassdragsdirektoratet. Rapporten som skal redegjøre for verneinteressene skal danne grunnlag for den helhetsvurdering som Vassdragsdirektoratet og Hovedstyret skal foreta og hvor det også tas hensyn til samfunnets elektrisitetsforsyningsbehov. Rapporten skal følge som vedlegg til Direktoratets innstilling til Hovedstyret og videre til departementet og Stortinget.

Arbeidet i utvalget bør primært ta sikte på en innhenting av opplysninger ved de vassdrag som ble utsatt under forrige behandling.

Eventuelt bør også nye vassdrag som man finner å burde ta opp til vurdering tas med i arbeidet.»

2.2.2 **Kontaktutvalgets rapport.**

Denne ble avgitt april 1976 til Industridepartementet. Miljøverndepartementet og Hovedstyret for Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen og foreligger som utrykt vedlegg til denne proposisjonen (NOU 1976: 15).

På samme måte som for Verneplan I inneholder også Kontaktutvalgets rapport en generell del, hvor det redegjøres for hvilke hensyn som legges til grunn for rapporten, samt en spesiell del hvor de enkelte vassdragsobjekter blir gitt særskilt omtale.

Kontaktutvalget innhentet informasjon gjennom fylkesmennene både når det gjelder vassdrag som man utsatte behandlingen av i Verneplan I og eventuelle andre vassdrag hvor det var uttrykt ønske om vern, men som ikke var tatt med i Verneplan I. Det ble bedt om opplysninger fra flere institusjoner og organisasjoner som på forskjellige måter ville bli berørt ved inngrep i vassdragene, så som Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk, Den arkeologiske interimskommisjon, Statens Forurensningstilsyn, Norges Naturvernforbund, Den Norske Turistforening, Norges Jeger- og Fiskerforbund, Norges Reindriftsamers Landsforening og Norsk sameråd.

Universitetene har bidratt med kartlegging av naturvitenskapelige verneinteresser. Resultatet foreligger i en rapport som ble avgitt 19. januar 1976 og er trykt som vedlegg B inntatt i NOU 1976: 15.

Den generelle del av Kontaktutvalgets rapport gjengis i sin helhet:

2. *Interesser som knytter seg til vassdragene.*

Til alle våre vassdrag med store og små elver, sjøer og vatn knytter seg ulike interesser. Vassdragene nyttes til kraftproduksjon, vassforsyning, fløting og annen transport, forskning og undervisning, fiske, friluftsliv og rekreasjon. Vassdragene utgjør en særdeles viktig del av landskapsbildet, men nyttes også som resipient for kloakk m. v.

Som følge av den tekniske og økonomiske utvikling blir vassdragene etterhvert mer intensivt utnyttet og ulike bruksformer kommer ofte i konflikt med hverandre. Konflikten er særlig kommet til uttrykk når vassdragene er blitt tatt i bruk som resipient eller for kraftutbygging.

Man har tidligere også hatt klart for seg at andre hensyn er tungtveiende i bruken av vassressursene. Det faktum at det må søkes om konsesjon for å ta i bruk et vassdrag til energiproduksjon, er et uttrykk for dette. Dette faktum er blitt understreket i de siste endringer som er blitt foretatt i vassdragsreguleringsloven (19. juni 1968 og 21. juni 1974).

Bruken av vassdragene er regulert i vassdragsloven og vassdragsreguleringsloven, lov om vern mot vannforurensning, samt lov om laksefiske og innlandsfiske.

Forholdet mellom kraftutbygging og andre interesser avveies i henhold til vassdragsreguleringsloven av 14. desember 1917.

2.1 *Kraftforsyning og vasskraftutbygging.*

Landets nyttbare vasskraft anslås nå til ca. 142 TWh[1]) eksklusive 16 TWh som er vernet (6,9 TWh varig vernet og 9,3 TWh vernet for 10 år).

Av den nyttbare vasskraft er det i dag bygd ut ca. 80 TWh. Gjenværende nyttbar vasskraft, som ikke er vernet, blir følgelig ca. 62 TWh. De forslag om vern som nå fremmes, omfatter ca. 5 TWh, slik at restpotensialet da vil bli ca. 57 TWh.

Hvor stor del av dette som kan leveres som fastkraft avhenger av magasinforhold, effektinstallasjon og samkjøringsmuligheter. I et tilnærmet rent vasskraftsystem som det norske kan en regne med 80 til 90 pst. Fastkraftytelsen i prosent av middelproduksjonen vil øke ved innføring av varmekraft fordi varmekraften supplerer kraftforsyningen i vassfattige perioder slik at leveransene blir mindre avhengige av nedbørforholdene.

Økonomisk nyttbare vasskraftressurser er i dag større enn tidligere. Dels har dette sammenheng med tekniske framskritt ved utbygging og drift av kraftverkene, dels med det forhold at prisen på andre energiformer enn vasskraft har steget sterkt siden energikrisen i 1973. Dette har ført til at den økonomiske grensen for nyttbar vasskraft er blitt tilsvarende hevet, og at vassdrag som tidligere var ulønnsomme å bygge ut nå anses som nyttbare vasskraftressurser.

Den relative prisøkning på olje de senere år har isolert sett gjort Norge til et rikere land; samtidig har den økt mengden av økonomisk nyttbare vasskraftressurser. De forhold som har gjort landet rikere vil altså samtidig kunne slå ut i større inngrep i naturen. Hvis dette skulle bli resultatet, er det egentlig paradoksalt ettersom den økte rikdom skulle ventes å gi økte muligheter til å begrense inngrepene i naturen.

Generelt bestemmes den økonomiske grense for nyttbar vasskraft av produksjonskostnadene for alternativ termisk energi. Bygges det ut vasskraft som er dyrere enn alternativet vil det medføre et tap fordi den kan erstattes med billigere varmekraft. Hvis det derimot bare utbygges kraft til en lavere kostnad pr. kWh avstår man fra å utnytte vasskraft som økonomisk sett er en gunstig energiressurs.

Ifølge foreløpige undersøkelser av landets vasskraft er det følgende sammenheng mellom vasskraftens nytteverdi eller grensekostnad og mengden av økonomisk nyttbare, ikke utbygde ressurser:

Grensekostnader	50	70	90	130	øre/kWh[1]
Nyttbar vasskraft	11	40	55	62	TWh

Spørsmålet om tilgangen og bruken av elektrisk energi fram til 1985 ble drøftet i Stor-

[1]) TWh midlere årsproduksjon.
[1]) Kapitalkostnad ved utbyggingen dividert med midlere årsproduksjon.

tingsmelding nr. 100 for 1973—74, den såkalte Energimeldingen. I meldingen er det lagt opp til følgende kraftbalanse (tallene angir fastkraft i TWh):

Kraftbalanse	1974	1980	1985
Tilgang			
Vasskraft		86	102
Gasskraft		4	5
Import		4	5
Totalt		94	112
Bruk			
Alminnelig forsyning	44	63	78
Kraftkrevende industri	28	31	34
Totalt	72	94	112

Et flertall i Stortinget slutter seg til dette opplegget fra Regjeringen, mens et mindretall gikk inn for en lavere samlet ekspansjonstakt.

Som utgangspunkt for en drøfting av tilgangen på elektrisk energi fram til 1985 legger utvalget til grunn følgende forutsetninger:

— Det kan ikke i noe fall regnes med noen tilgang fra kjernekraft i denne perioden.
— Anlegg av et gasskraftverk som forutsatt i Energimeldingen viser seg å være teknisk-økonomisk så krevende at det ut fra dagens situasjon er lite realistisk å regne med noen tilgang av gasskraft i denne perioden.
— Elektrisk energi basert på olje vil komme inn som et supplement i elektrisitetsforsyningen (blant annet gjennom samarbeidet med Sverige og Danmark om utveksling av kraft). Dette blir et viktig ledd i kraftforsyningen, men ut over denne supplerings rolle vil oljekraft ikke komme til å spille noen stor rolle som energibærer i Norge fram til 1985.

Behovet for ny kraft må følgelig i hovedsak dekkes ved vasskraftutbygging. For verneinteressene vil det i denne situasjon være av største interesse at det økonomiseres med kraftressursene både på produksjons- og forbrukersiden.

Stigningen i bruken av elektrisk energi til den alminnelige forsyning synes hittil å ha vært vesentlig lavere enn lagt til grunn i Energimeldingen. Dette innebærer at bruken av vasskraft fram til 1985 vil kunne bli mindre enn forutsatt i Energimeldingen, selv om vasskraften også må dekke den etterspørsel som var forutsatt dekket ved gasskraft. Et redusert forbruk vil lette presset på vassdrag som anses viktige i vernesammenheng. Likevel er det realistisk å regne med en så stor øking i etterspørselen etter kraft at et stort utbyggingsprogram blir aktuelt. Dette vil være tilfelle selv om en begrenser krafttildelingen til den kraftkrevende industri til det som er forutsatt i Energimeldingen, en tildeling som er lavere enn industriens egne ønskemål.

Etter utvalgets syn må det være viktig å treffe hensiktsmessige tiltak i tide, slik at en unngår å komme opp i tvangssituasjoner der også særlig verneverdige vassdrag blir besluttet utbygget. Det ville være særdeles uheldig hvis vi på grunn av en kortsiktig ressursdisponering blir tvunget til å bygge ut vassdrag som når er vernet under 10-årsregelen, men som blir dokumentert som verdige til varig vern.

Det må legges stor vekt på å unngå å gjøre uopprettelige feil i selve avslutningen av vasskrafttepoken, før andre energikilder overtar dekning av eventuell ytterligere økning i bruken av elektrisk energi.

Utvalget vil ut fra denne situasjon peke på følgende muligheter til å sikre det langsiktige grunnlaget for vern av vassdrag i tilstrekkelig grad:

1) Den lavere øking i det alminnelige forbruk i forhold til Energimeldingen kan gi grunnlag for et noe lavere tempo i kraftutbyggingen og eventuelt brukes til å tøye vasskraftepoken fram til alternative kraftkilder er utviklet på en forsvarlig måte. Dette forutsetter at den lavere øking i det alminnelige forbruk fører til en tilsvarende reduksjon i utbyggingstempoet.
2) Stimulere til energisparende tiltak ved bl. a. innføring av mer kostnadsriktige priser.
3) Tiltak som effektiviserer eksisterende anlegg og styrker samkjøringsnettet.
4) Supplere det norske system med tilstrekkelig varmekraft for foredling av det vesentligste av overskuddskraft og spill til fastkraft.

For øvrig vil det være av stor betydning at forholdet til alternative kraftkilder klarlegges hurtigst mulig.

Hva spesielt angår forholdet mellom kostnader og priser (kfr. pkt. 2) kan det være grunn til å trekke fram enkelte av konklusjonene i NOU 1975: 49 Om tiltak for energiøkonomisering (kfr. s. 53):

— Gjennomsnittsprisene for de fleste anvendelser innen husholdning og industri ligger til dels betydelig under langtids grensekostnad.
— Variasjonene i pris mellom anvendelsene er svært store.
— Variasjonene i pris mellom anvendelsene er større enn ulikheter i langtids grensekostnader synes å gi rimelig grunnlag for.

På sikt må en regne med et økende behov for varmekraft. Det må da være åpenbart at langtids grensekostnader i framtiden vil bli bestemt av kostnadene for varmekraft og at det alt i dag er rom for prisjusteringer som vil dempe forbruket.

Kraftprisene i Norge har hittil ikke fulgt prisstigningen på olje og den relative øking i prisene på energi på verdensmarkedet. Skulle man fortsatt velge en lavprispolitikk uavhengig av kostnadene for alternativ energi som vasskraften konkurrerer med, reiser det seg en rekke problemer som vanskelig kan løses på en tilfredsstillende måte.

Et viktig skritt i riktig retning vil bli tatt dersom Stortinget vedtar de nye prisvilkår for leveransen til kraftkrevende industri som Regjeringen fremmet forslag om 9. januar 1976 i St. prp. nr. 81 for 1975—76.

Norsk kraft har gode avsetningsmuligheter. Den selges til andre land både direkte ved krafteksport og indirekte gjennom kraftkrevende eksportindustri som tiltrekkes av lave kraftpriser. For det innenlandske kraftforbruk leder de lave kraftpriser til at annen energi søkes erstattet med elektrisitet. Kraft-

prisene på hjemmemarkedet har lokket fram et forbruk som både bærer preg av sløsing med, og vridning av etterspørselen i retning av produkter som har sitt utspring i elektrisk kraft. Lavprispolitikken har bidratt til å øke veksten i kraftetterspørselen, både til eksport og til innenlandsk forbruk.

Effektivisering av eksisterende anlegg og styrking av samkjøringsnettet (kfr. punkt 3 ovenfor) er i betydelig utstrekning allerede i gang. Dette kan nok innebære ytterligere inngrep i naturen, men som oftest vil disse være mindre vidtrekkende fra et vernesynspunkt enn inngrep i nye områder.

Et spørsmål i denne forbindelse er om en i utbyggingen av vassdrag skal ta sikte på å utvinne kraften til lavest mulig kostnader pr. kWh. Alternativt kunne en tenke seg å bygge ut de enkelte vassdragene mer intensivt, opptil en kostnad pr. kWh som svarer mer til den pris som en nå betaler for alternativ energi. Det enkelte vassdrag vil da yte et større antall kWh. I første tilfellet blir relativt flere vassdrag berørt av kraftutbygging. I siste tilfellet blir det enkelte vassdrag relativt kraftigere berørt. Hva som er mest ønskelig fra et vernesynspunkt må vurderes i hvert tilfelle, men et hovedsynspunkt vil nok være at det er en fordel å kunne verne et større antall vassdrag, mot at det foretas sterkere utbygging av vassdrag som i alle fall tas til kraftproduksjonen.

Utvalget konkluderte i sin første rapport med at utvalgets forslag til verneplan var fullt realiserbart også ut fra hensynet til energiforsyningen. De forslag til vern av vassdrag som utvalget nå legger fram båndlegger vesentlig lavere kraftmengder enn forslagene i rapport nr. 1.

Det har skjedd en rekke endringer i spørsmålet om tilgangen og disponeringen av elektrisk kraft siden rapport nr. 1 ble lagt fram. Det framgår av det som er drøftet ovenfor at det kan bli betydelig press for å få bygget ut også verneverdige vassdrag. Utvalget vil derfor understreke hvor viktig det er at en effektivt nytter de muligheter som foreligger — slik utvalget har vært inne på foran — til å påvirke tilgangen og bruken av elektrisk energi på en rasjonell måte. Gjøres dette, er det etter utvalgets oppfatning fortsatt fullt realiserbart også ut fra hensynet til kraftforsyningen å vedta og gjennomføre vern av vassdrag i det omfang som her er foreslått.

2.2 *Vasskraftens samfunnsmessige fordeler.*

Samfunnets fordeler av vasskraftutbyggingen kan deles inn i to grupper. For det første fordeler som har sammenheng med elektrisk energi og for det annet fordelene ved vasskraften spesielt.

Den første gruppens fordeler har mindre betydning i vernesammenheng. Det bør likevel nevnes at vår til nå rikelige tilgang på vasskraft her i landet har skapt et elektro-teknisk miljø som er en viktig faktor i utviklingen av vårt samfunn. Vår know-how på områdene elektroteknisk industri og turbiner må betegnes som et nasjonalt aktivum.

Vasskraften spesielt har først og fremst den fordel at det er en fornybar ressurs eller egentlig en evigvarende omforming av solenergi. Det synes enda å være lite sannsynlig at andre former for utnyttelse av solenergi vil være mer drittssikre eller til mindre belastning for naturen. Andre former for energi som nyttes i dag kan være en betydelig biokjemisk belastning for økosystemene. Produksjon av elektrisk energi ved hjelp av vasskraft er ikke forurensende og dette er viktig i miljøvernsammenheng. Vassdragenes resipientkapasitet kan bli redusert, men i de fleste tilfelle kan vassdragene fortsatt nyttes som resipient dersom tilstrekkelige rensetiltak blir satt i verk eller det blir sørget for en tilstrekkelig minstevassføring. Der en får økt vintervassføring, blir resipientforholdene som regel bedret.

Utnyttelsen av vasskraftressursene har vært et viktig og naturlig distriktspolitisk virkemiddel i vårt land. Helt fra før elektrisitetens tidsalder har den vært en viktig faktor ved oppbygging og lokalisering av mange større og mindre befolkningssentra. De første elektrisitetsverk ble bygget for å skaffe lys, senere ble den billige vasskraftressurs basis for våre viktigste industrier. Vasskraften gir arbeidsplasser og inntekter til mange utkantstrøk som har få eller ingen andre naturlige forutsetninger.

Vasskraftutbyggingen har bidratt til at vi har kunnet holde et høyt aktivitetsnivå i vårt næringsliv uten i samme grad som de fleste andre land det er naturlig å sammenligne oss med, å legge beslag på en altfor stor andel av ressurser som ikke lar seg fornye.

Selv om nyetablering av kraftkrevende industri og oppbygging av større industrisamfunn basert ensidig på utnyttelse av billig vasskraft ikke lenger er aktuell politikk, medfører vasskraftutbyggingen fortsatt fordeler i form av skatter og konsesjonsavgifter for lokalsamfunnet hvor kraften hentes.

Selve anleggstiden medfører økt aktivitet og økt inntjening i forhold til det som er normalt i vedkommende kommune. Ved anleggstidens slutt kan dette skape problemer ved at de private og offentlige serviceapparater som er bygget opp sitter igjen med overkapasitet eller at arbeidskraften må søke ut for å opprettholde inntekten. Det kan imidlertid også være skapt verdier bygdesamfunnet kan bygge videre på. Kommunikasjoner, boligområder, verkstedbygg m. v. blir ofte etter anleggstiden stillet til disposisjon for det lokale næringsliv. Ved kraftverkene etableres nye faste arbeidsplasser, riktignok relativt få, men ofte verdifulle i et lite bygdesamfunn.

Gjennom kraftutbyggingen har en del isolerte bygdesamfunn fått bedre tilknytning til de offentlige kommunikasjoner. Anleggsveger kan åpne adgang til nye arealer egnet for beite og dyrking av fôr. Dette kan føre til utvikling av mer bæredyktige driftsenheter i landbruket. Anleggsvegene kan forringe mange naturområder, men de kan også gi økt mulighet til næringsmessig utnyttelse av friluftsliv og turisme. Anleggskraftledninger gjør det mulig også etter anleggstiden å skaffe kraft til turistbedrifter, setre og hytteområder. I noen tilfelle bygges veger som tiltak etter krav fra bygdene.

Reguleringene reduserer hyppigheten og dermed også skadevirkningene av flommer, særlig gjelder dette vårflommer. Faren for skadeflommer er vanligvis fortsatt til stede særlig i den tid magasinene er fulle.

2.3 *Vasskraftutbyggingens virkning på natur og landskap og tiltak som bøter på skader.*

Et vasskraftverk som bygges i dag har til vanlig meget store dimensjoner og det vatn som nyttes i produksjonen kommer ved hjelp av reguleringer og overføringer fra store områder. Dette medfører både fordeler og ulemper.

I noen tilfelle blir mindre nedbørfelter ikke tatt med, i andre tilfelle gir store systemer anledning til å ta inn flere bekker og sideelver ved de såkalte takrenneprosjekter.

Det er i mange tilfelle en fordel at anleggene er store fordi inngrepene blir færre og større områder innenfor det nedbørfelt som utnyttes forblir urørt. Færre anleggssteder fører til at behovet for antall hjelpeanlegg som anleggsveger og anleggskraftledninger reduseres og det blir mulig å konsentrere forlegninger og riggområder.

En ulempe med store anlegg er at hvert inngrep blir en større belastning på det enkelte sted. Særlig der landskapet er trangt vil ofte dammer, tipper og anleggsveger bli visuelt påtrengende og store reguleringsmagasiner er et lite hyggelig syn når de er nedtappet. Der hensynet til f. eks. turisttrafikk og friluftsliv tilsier det, blir disse ulemper noe avbøtet ved bestemmelser i manøvreringsreglementet om fylling til visse tider.

Reguleringer og overføringer medfører endringer i vassdragenes naturlige vassføringsforhold. Ved senking eller oppdemning magasineres avløp fra ovenforliggende eller overførte nedbørfelt og nedenfor dammer og inntak blir elveleiet tørrlagt eller vassføringen mer eller mindre redusert avhengig av restfeltets størrelse. Der det er av viktighet blir det gitt pålegg om å opprettholde bestemte minstevassføringer.

Variasjoner i magasinenes vasstand medfører foruten tap av betydelige landskapsmessige verdier også sterk forstyrrelse av de biologiske betingelser i og ved vatnet. Ved senking blir nye områder lagt tørre. Der løsmasser blir blottlagt, må en regne med erosjon, særlig ved utløpet av bekker. Vanligvis kan slik erosjon forutsies, og i stor grad hindres enten ved begrensing av senkingen eller ved forbygninger.

Ved oppdemming kommer først de lavtliggende områdene langs vassdraget under vatn. Slike områder er spesielt viktige fordi de er særlig produktive i biologisk sammenheng og gir dyrelivet mange muligheter for å finne hekke- og skjulesteder. I praksis viser det seg at tap av slike områder ikke lar seg avbøte ved tiltak.

Vassdragsreguleringer medfører vanligvis betydelige skader for fisket. Produksjon av næringsdyr i den viktige reguleringssonen blir sterkt redusert, og gyteplasser blir ødelagt. Ved oppdemming av vatn får en midlertidig positiv såkalt «demmingseffekt». Det har sammenheng med at nye og næringsrike områder blir satt under vatn og derved blir tilgjengelig for fisken. På lengre sikt vil forholdet normalt stabilisere seg på et lavere nivå enn før reguleringen, men i magasiner som ikke fylles årvisst kan en få oppdemmingseffekten gjentagne ganger. Når det gjelder innlandsfisket er det ikke så mange avbøtende tiltak som kan settes inn, men skader på gyteforholdene kan stort sett avbøtes ved utsetting av yngel og/eller settefisk både når det gjelder laks og ferskvannsfisk. I en del tilfelle nevnes det at reguleringer har bedret forholdene for laksens gyting, dessuten er det bygget laksetrapper i mange elver slik at laksen kan gå lenger opp enn før utbyggingen.

Neddemming av arealer i fjellet kan ellers føre til konflikter ved å avskjære trekkleier for rein og turistruter.

Vatn og elver med fosser og stryk bidrar mer enn noe til å gi landskapet liv og særpreg. Disse elementer skaper trivsel og tiltrekker seg menneskenes oppmerksomhet ved å stå i sentrum for de fleste aktiviteter som er knyttet til naturen. Med tørrlagte fosser og elvefar er ofte betydelige landskapsverdier gått tapt.

I dag er det vanlig å gi pålegg om bygging av terskler i vassdrag der vassføringen er sterkt redusert. En terskel er en lav dam som bygges i elveløpet for å holde oppe vasstanden. Det kan være ønskelig ut fra biologiske, estetiske, næringsmessige og andre grunner. Tersklene kan tjene til å fremme og stabilisere isforholdene i vassdraget. De kan etablere produktive grunntvassområder, gi oppvekst- og oppholdssteder for fisk, opprettholde vassdragets gjerdevirkning, sikre vassforsyning, etablere ønsket høyde på grunnvatnet i tilstøtende terreng m. v. Forutsetningen for et vellykket resultat er at vassdraget egner seg for terskelbygging. Det vil si at elva ikke må ha for stort fall, men relativt stilleflytende partier, loner eller vatn som en kan bygge videre på. Tersklene kan lett komme i konflikt med interesser knyttet til lavtliggende dyrket eller dyrkbar jord langs vassdraget. Når vassdrag reguleres vil bøndene i slike tilfeller se reguleringen som en fordel ved at grunnvatnet senkes eller risiko for flomskader reduseres. Et 5-årig prosjekt ledet av en styringsgruppe med representanter for Universitetene i Oslo og Bergen, Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk i Trondheim og Vassdragsdirektoratet, er i gang med å studere de biologiske virkningene ved bygging av terskler i vassdrag.

I flere vassdrag har en oppnådd gode resultater ved terskelbygging. Noe som imidlertid ikke må føre til at man etterkommer så mange krav om terskler at elvefarene får et for kunstig preg.

Endring i vasstand og vassføring kan føre til lokalklimatiske endringer. Det er vanskelig å klarlegge hvordan og i hvor stor grad slike endringer skjer. Reguleringsmagasiner vil virke temperaturregulerende så lenge de ikke er islagt. Reguleringsmagasiner etablert ved oppdemming i utpregede dalområder, vil medføre at dalbunnen til en viss grad flyttes oppover og at klimasonene i dalsiden derfor kan endres. Islegging i regulerte elver skjer vanligvis noe senere enn ellers. Dette kan i enkelte tilfelle avbøtes med terskler. I den utstrekning reguleringene fører til mere åpent vatn enn tidligere, vil det kunne resultere i økt dannelse av frostrøyk. Det avhenger imidlertid av at temperaturen går ned til minst minus 12—15° C. Andre tåkeformer kan oppstå ved andre temperaturforhold.

I stor utstrekning vil kraftutbygging foregå i forholdsvis uberørte naturområder, der de tekniske inngrep som dammer og andre bygg-

verk, anleggsveger, massetak og steintipper kan endre landskapsbildet vesentlig. Hvilken virkning de vil få, vil være avhengig av dimensjon, utførelse, konstruksjon, farge og plassering i landskapet. Et enkelt lite lukehus med en påtrengende form eller farge kan lett «punktere» et helt landskap. Den estetiske virkningen av et anlegg er knyttet til det synsfelt det ligger i. Et landskap med oppbrutt topografi kan absorbere anlegg på en bedre måte enn et flatt åpent terreng, men dette kan også være avhengig av hvor nær iakttageren er objektet. I mange tilfelle oppnår man det beste landskapsarkitektoniske resultat ved å la byggverk som dammer, portalbygg o. l. stå i kontrast til naturen omkring. Virkningen av et byggverk kan også dempes ned ved å gi det en form og overflate som gjør at det går i ett med omgivelsene. Steintipper og massetak er det i dag vanlig å innarbeide i landskapet og bearbeide på en slik måte at de normalt ikke representerer noe landskapsmessig problem på lengre sikt.

Anleggsvegene kan by på spesielle problemer i bratte dalsider og åpent terreng, særlig når de geologiske forhold er ugunstige med f. eks. lyse og næringsfattige bergarter som gjør skjærings- og fyllingsskråninger særlig synlige. I tillegg til den direkte virkning av anleggsvegene som synsobjekt gir de adkomst til fjellet med øket ferdsel og økt mulighet for grunneiere til oppføring av hytter og turistetablissement. Slik aktivitet kan være en uønsket belastning i et naturområde og det er vanskelig for de lokale myndigheter å kontrollere utviklingen i henhold til gjeldende lover og bestemmelser.

Selve anleggsvegen søker en i dag å gi en best mulig landskapsmessig tilpassing. Det kan gjøres ved trasévalget, ved utforming av veglegemet og tilpassing av dette til sideterrenget og ved skånsom behandling av omgivelsene under selve arbeidet.

I mange tilfelle blir anleggsvegene i dag kombinert med regulær vegbygging, bygging av skogsbilveger, seterveger o. l.

Kraftledningene representerer et spesielt, stort og til tider særlig konfliktfylt landskapsmessig problem. De store overføringsledningene mellom landsdelene berører betydelige verneinteresser både i de fjellområder som må passeres og i det lokale bygdemiljø. Ofte er det konflikt mellom lokalbefolkningens ønske om å legge ledningene utenom landbruksområder og utenfor det daglige miljøs synsvidde og naturvern- og friluftsinteressene som ønsker de store naturområder mest mulig urørt. Mastekonstruksjoner og ledningenes linjeføring er elementer som kan gjøre det vanskelig å oppnå en god landskapsmessig tilpassing som kan aksepteres av alle kryssende interesser.

2.4 *Verneinteresser.*

Utvalget har funnet det hensiktsmessig å dele verneinteressene opp i fire grupper.

2.4.1 *Naturvitenskap.*

Vatn brukt som energikilde har lange tradisjoner i vårt land. Når det i dag hersker en konfliktsituasjon ved bruken av vassressursene, har det sin årsak i den forskjellige vurdering av vatn som energikilde og vatn som livsmiljø. Man har også tidligere hatt klart for seg at det er mange hensyn å ta i forbindelse med bruken av vassressursene. Det faktum at det nå søkes om konsesjon for å ta i bruk et vassdrag til energiproduksjon, er et uttrykk for dette. Dette er blitt understreket i de siste endringer som er blitt foretatt i vassdragsreguleringsloven (19. juni 1969, 4. mai 1973 og 21. juni 1974). Erstatninger som gis i forbindelse med regulering av vassdrag er et slags pengemessig oppgjør for noe som er gått tapt. Men et ødelagt livsmiljø lar seg ikke erstatte. Fra et naturvitenskapelig synspunkt kan man ikke ved lovs anvendelse gjennomføre tiltak som kan erstatte en naturverdi som er gått tapt.

Før Stortinget i 1973 vedtok å verne et større antall vassdrag, ble det tatt forholdsvis lite hensyn til naturverninteressene.

Vassdragene er meget viktige og sentrale deler av vår natur. De er selve livsnerven i våre dalfører. Et nedbørfelt er et sammenhengende dynamisk system, der alle delene er knyttet sammen av vassystemet. Alle prosessene i feltet er avhengig av hverandre. Det gjelder vasshusholdningen og landformingen med erosjon, transport og akkumulasjon. Det gjelder videre utformingen av plante- og dyreliv i økosystemet. Et inngrep i en del av systemet medfører en lang rekke endringer i andre deler av systemet, i vasskvalitet, grunnvatn, erosjons- og sedimentasjonsprosesser, løpsforhold, tåkeforhold og andre lokalklimatiske faktorer. Noen av de alvorligste konsekvenser har endringene i det naturgeografiske miljø på plante- og dyreliv i vatn og på land. Forandringene kan skje langsomt og svakt, eller raskt og sterkt.

Det må presiseres at det ikke er tilstrekkelig for de naturvitenskapelige interesser å bevare selve vassdraget intakt. Vatn og elver er knyttet sammen med naturen omkring og er meget sterkt påvirkelig av forandringer i hele nedbørfeltet. Av denne grunn er det viktig at hele nedbørfeltet blir bevart.

Etter som mer og mer av naturen på jorden blir utsatt for inngrep, er det nødvendig å bevare en standard hvor de store geo-biologiske prosesser kan foregå noenlunde uforstyrret. Med dette er det mulig å vurdere de inngrep mennesket foretar i naturen i andre områder, noe som kan komme til å vise seg å være av den største praktiske betydning i framtiden. Forskningen setter store krav til uberørthet når det gjelder studier av naturens lovmessighet. Som naturdokument kan en lokalitet avspeile en skiftende utvikling fra tidligere tid og fram til i dag, det virker da som et historisk dokument. Ved fortsatt å la det virke urørt, vil det bli et stadig viktigere naturdokument, som får høy verneverdi.

I denne forbindelse er det også viktig å sikre enkelte vassdrag som er mest mulig urørt av menneskelig virksomhet som referanseområder.

Det er ikke mulig, ei heller ønskelig, å verne alle vassdrag, men det er viktig å få vernet et utvalg vassdrag, som er typiske for vårt lands ulike landskapsregioner. Slike typevassdrag er meget verdifulle for de naturvitenskapelige interesser, og må gis høy prioritet hva vern angår.

Verneverdige er også de egenartede og sjeldne vassdrag, da de utgjør viktige ledd i dokumentasjonen av de naturvitenskapelige forsk-

ningsinteresser De klassiske lokaliteter, som er grundig undersøkt og dokumentert, bør ikke bli ødelagt av inngrep.

Da forskning og undervisning er nøye knyttet sammen, er de nevnte kategorier av lokaliteter og vassdrag viktige til pedagogiske formål, ikke bare ved universitetene og høyskolene, men også i den almene undervisning der betydningen av å se utviklingen i sammenheng med de opprinnelige betingelser i naturen får stadig større plass. Det er imidlertid vanskelig å utpeke type- og referansevassdrag. I denne sammenheng som i så mange vernespørsmål — har Norge ikke bare et nasjonalt ansvar.

De fysisk-kjemiske miljøer i jordens forskjellige klimaområder er så vidt ulike at de har hver sine prosessystemer som fører til forskjellige — klimabestemte — landformtyper. Den tempererte sone, som Norge tilhører, har sine særegenheter som det er viktig å klarlegge til sammenligning med formene i andre klimaområder. Vitenskapen er opptatt av å utvikle metoder for å klarlegge de landformende prosesser og deres hastighet. I denne sammenheng representerer Norge et viktig område og vi har en ubetinget internasjonal forpliktelse til å finne fram til og sikre uberørte områder for studier av geosystemer, som vi med sikkerhet vet kan bevares for ettertiden.

Vassdragene med tilgrensede områder danner spesielle biotoper. Særlig våtmarksområdene har en verneverdi i seg selv som rike produksjonsområder, som livsgrunnlag for en egenartet flora og fauna. I denne sammenheng har de sin store naturvitenskapelige betydning. Av denne grunn deltar Norge i UNESCO'S Internasjonale biologiske program (IBP, prosjekt Telma) der en av oppgavene går ut på å verne myrer som er internasjonalt betydningsfulle. En annen oppgave er registrering av lokaliteter i ferskvatn av naturvitenskapelig interesse som er foretatt i regi av IBP's delprosjekt Project Aqua.

Norge deltar også i det europeiske nordafrikanske prosjekt MAR der hensikten er å sikre et nett av våtmarksbiotoper som et ledd i arbeidet med å verne fuglefaunaen.

Norge har videre ratifisert Ramsarkonvensjonen om vern av våtmarksbiotoper. I denne erkjennes de grunnleggende økologiske funksjoner som våtmarksområdene har.

Norge har også deltatt i Den internasjonale hydrologiske dekade (IHD). Et arbeid som fortsetter med Det internasjonale hydrologiske program (IHP) som startet opp i 1975 med basisprogrammet «kvantitative vannressurser og vannbalanse i Norge».

En hovedhensikt med naturvernet rent generelt er å opprettholde rikdommen og mangfoldigheten i naturen. Dette kan bare oppnås ved vern av biotopene og geo-systemene, av det livsmiljø som artene er avhengig av. Så vel fra Europarådet som fra FN er det gått ut henstillinger til alle medlemsland, om å ta vare på naturlige økosystemer.

Den erkjennelse som her er nevnt og de henstillinger som er gått ut må få konsekvenser i den praktiske politikk. Ved vedtakelsen av verneplanen for norske vassdrag har Stortinget slått fast at i en rekke tilfelle skal vernehensynet veie tyngre enn utnyttingshensynene.

2.4.2 *Allmenne naturvern- og friluftsinteresser.*

Det er et viktig siktemål for ressursforvaltningen og naturvernet å bevare den biologiske produksjon og variasjonsrikdommen i naturen, selv ut over de behov naturvitenskap, undervisning og friluftsliv har.

Vatn er en forutsetning for alt liv. Med den sentrale betydning vassdragene med tilstøtende områder har for opprettholdelsen av antall plante- og dyrearter og for mengden av hver enkelt av dem, er det derfor særlig viktig ut fra dette siktemål å bevare vassdrag uberørt av tekniske inngrep som i vesentlig grad kan redusere den biologiske produksjon og variasjonsrikdommen i naturen.

Ut fra et alminnelig naturvernsynspunk er det ønskelig å bevare de biologisk sett rike produksjonsområder i landet.

I betydelig utstrekning vil disse verneinteressene komme i tillegg til de som knytter seg til naturvitenskap og undervisning.

Størsteparten av Norges befolkning er i større eller mindre grad engasjert i ulike former for friluftsliv. Engasjementet er for den voksne befolkningen nokså jevnt fordelt etter kjønn og alder.

Vatn og vassdrag har særlig stor betydning for utøving av friluftsliv. Bading, båtaktiviteter og fiske er de viktigste aktivitetene direkte knyttet til vatn. Fiske, roing og padling er aktiviteter hvor en har fått stadig økende engasjement i de senere år.

Elver og vatn er som også tidligere nevnt elementer som skaper liv og trivsel i landskapet, og som står i sentrum for folks oppmerksomhet. Ved disse finner en svært mange av de steder som oppsøkes av friluftslivets utøvere enten det gjelder sport eller å søke avkobling i ro og ensomhet.

Friluftslivets interesser i vern av vassdrag går i første rekke ut på:

— å bevare mulighetene for naturopplevelse i form av variasjon og mangfold i naturen, storslagenhet og harmoni i landskapet, naturlig plante- og dyreliv, ro, ensomhet, avstand og fysisk utfordring — alt kvaliteter ved et uberørt eller tilnærmet uberørt område.
— å opprettholde ferdselsmuligheter som stier, løyper, islagte vatn, turisthytter o.l.
— å bevare mulighetene for utøvelse av de friluftsaktiviteter som direkte er avhengig av vassføringen i elver og vatn, slik som fiske, bading og båtsport, særlig padling.

Gjennom utøvelse av friluftslivet søker de fleste mennesker først og fremst naturopplevelsen. Den visuelle opplevelse av landskapet med alt det inneholder av dyre- og planteliv og grunnlaget for dette har stor betydning, og vatn i særdeleshet er viktig, både estetisk og som livsmiljø. Mennesket søker i naturen ro og ensomhet, men også dramatikk og fysisk utfordring. Flere og flere ønsker og gis mulighet til å tilfredsstille disse behov, og derfor øker behovet for områder med urørt karakter.

Foruten å forringe naturopplevelsen ved tørrlegging av elveleier og reguleringssoner, neddemming av produktive områder og ved å bringe nye elementer inn i synsfeltet, vil vassdragsreguleringene ofte berøre gamle turiststier, løyper og turisthytter m. m. Områder som tilfredsstilte behov for ro, ensomhet

og fysisk utfordring er ved anleggsveger åpnet for masseturisme og kan ha mistet mye av sin opprinnelige verdi. Selv om friluftslivet har oppnådd fordeler med lettere adkomst til nye områder nærmer en seg nå grensen hvor en av hensyn til friluftslivet ønsker å prioritere bevaring av igjenværende større naturområder.

Fritidsfiske er en av de mest utøvde friluftsaktiviteter i landet. Hovedformålet for de fleste utøvere er selve sporten og det friluftslivet sportsfisket er en del av. Det som foran er sagt generelt om friluftsliv, gjelder derfor også for sportsfiske. I tillegg er det ønskelig å verne vassdragene mot omfattende endringer av vasstanden i magasinene og hel eller delvis tørrlegging av elvestrekninger, som ofte fører til at fiskearter som er egnet for sportsfiske forsvinner og som ellers reduserer mulighetene for utøvelse av fiske.

Skader og ulemper på de allmenne interesser i friluftslivet eller naturvernet blir i alminnelighet ikke kompensert ved det økonomiske oppgjør som skjer i forbindelse med en vassdragsregulering eller ved tiltak, da verken de offentlige friluftsliv- og naturvernmyndigheter eller de tilsvarende frivillige organisasjoner har partsrettigheter ved skjønnet.

2.4.3 *Resipientinteresser.*

All menneskelig aktivitet medfører avfall og vassdragene er den alt overveiende resipient for avløpsvatn. Den forurensing av vassdragene dette medfører får ofte større skadevirkninger når vassføringen reduseres ved en regulering. Skadene kan avbøtes ved at renseanlegg blir satt inn, noe som ofte blir satt som vilkår i konsesjoner for utbygging. I tilfeller der et vassdrag får overført vatn fra et annet kan resipientforholdene bedres.

I hvilken grad resipientforholdene vil være bestemmende for hvordan vassdragene skal utnyttes er avhengig av mengden og effektiviteten av de rensetiltak som settes inn. Ennå er man på et tidlig stadium i den tekniske utvikling på dette området, men det synes å være mulig å rense det alt vesentlige av avløpsvatnet. Vårt bosettingsmønster gjør imidlertid at en tilfredsstillende rensing kan bli en stor økonomisk belastning både for samfunnet og den enkelte. Vassdragene vil derfor enda i lang tid ha stor betydning som resipient og særlig i områder med spredt bosetting.

2.4.4 *Lokalmiljøet, kulturhistorie og næringsvirksomhet.*

Til alle tider har vassdragene spilt en vesentlig rolle for menneskelig liv og virksomhet. Vassdragene har både direkte og indirekte vært en av de viktigste årer vår kultur har utbredt seg langs helt fram til våre dager.

Vassdragene spilte først størst rolle som grunnlag for fiske, fangst og ferdsel og der betingelsene lå best til rette for dette etablerte bosetningen seg. Her fant man gode arealer egnet for jordbruk, som bosetningen kunne bygge videre på og vassfallene gav kraft som etter hvert førte til at industrisamfunn kunne vokse fram. Utviklingen har etterlatt mange viktige kulturhistoriske dokumenter langs vassdragene.

Fornminner og andre kulturminner er verdier som kan spille en like avgjørende rolle i vernesammenheng som f. eks. de naturvitenskapelige interesser.

Lokalbefolkningen vil alltid ha særlige interesser i vern av vassdrag som renner gjennom «deres» nærmiljø.

Den miljømessige verdi vassdragene har, særlig for mulighetene til et rikt og variert friluftsliv, vil også kunne være av betydning for folks interesse i å bosette seg og bli boende i de områdene der vassdragene ligger. Bosettingen i slike områder og den virksomhet som befolkningen der utøver, er verdifulle deler av miljøet i landet vårt, som det også i landsmålestokk er en viktig oppgave å verne om. Størst verdi har likevel dette miljøet og naturgrunnlaget for lokalbefolkningen selv. Det beste eksempel på dette har en kanskje i samekulturen, som i særlig grad er knyttet til naturgrunnlaget. De samiske organisasjoner har gitt uttrykk for at kraftutbyggingene vil virke så negativt på samenes eksistensgrunnlag, at de frykter at samekulturen vil gå til grunne. I stortingsmeldingen om tillegg til stortingsmeldingen om utbyggingsprogrammet for Nord-Norge (St. meld. nr. 33 for 1973—74) har regjeringen gitt uttrykk for at samenes tilknytning til naturgrunnlaget bør tillegges betydning under det videre arbeid med verneplanen.

Landbruksinteressene står ofte i et tosidig forhold til utbyggingsinteressene. Arealer blir beslaglagt ved neddemming, mens anleggsveger gir adkomst til nye. Endringer i grunnvasstanden medfører forsumpning enkelte steder og drenering andre steder. Virkningen på avlingene kan være dels negative og dels positive. Klimaendringer på grunn av reguleringer kan også medføre lignende virkninger.

Vassdraget som landskapselement gir lokalmiljøet særpreg og grunnlag for trivsel. Vatn øver rent estetisk tiltrekning og gir mulighet for rekreasjon og fritidsaktiviteter. Dette er også en viktig faktor for næringsvirksomhet basert på turisme og fritidsaktiviteter som etterhvert har fått større og større betydning for distriktene. Fiske etter laks og ørret er i denne sammenheng spesielt viktig og gis ofte alene eller kombinert med turistvirksomhet et viktig tilskudd til økonomien. De lokale interesser som her er nevnt kan komme i konflikt med kraftutbygging, men en har også mange eksempler på at slike interesser har høstet fordeler.

Ut fra dette har utvalget funnet det riktig å tillegge det syn distriktets befolkning har betydelig vekt.

3 *Utvalgets vurderinger og forslag.*

3.1 *Formålet med verneplanen.*

I St. prp. nr. 4 1972—73 la departementet følgende hovedforutsetninger til grunn for utvelgelsen av de enkelte vassdrag i forslaget til verneplanen:

a. De utvalgte vassdrag med tilstøtende omverneverdier og *typer* av vassdragsområder. Noen av områdene bør være av betydelig størrelse.
b. Verneplanen må gi en rimelig fordeling på de ulike landsdeler, dog slik at de vassdragsområder som er sentralt beliggende og som betyr mye for mange mennesker gis prioritet.

c. Planen må ikke gis et slikt omfang at dekning av landets elektrisitetsbehov vil medføre for store otre.
d. Andre inngrep i de sikrede områder som kan redusere deres verdi for naturvern, friluftsliv og vitenskap må søkes unngått.

Industrikomitéen viste til disse ved sin behandling, og mente de hensyn som bør tas i hovedsak var kommet med her. Disse forutsetninger kan derfor betraktes som en målsetting for verneplanen, og utvalget har lagt disse til grunn for sitt arbeid.

3.2 *Retningslinjer for vurderingen.*

Den målsetting som er nevnt foran må være retningsgivende for utvalgets videre arbeid med verneplanen. I det følgende vil en utdype de enkelte deler noe nærmere.

Det er verneverdienes kvalitet og omfang som må være utgangspunktet for hvilke vassdrag som vernes. En viser for så vidt til avsnittet om verneinteressene foran (kap. 2.4).

Der verneinteressene er særlig store, f. eks. i et vassdrag som er enestående eller egenartet fra et naturvitenskapelig synspunkt, eller hvor vassdraget gir et område spesielt stor verdi for friluftslivet på grunn av et særlig vakkert eller dramatisk landskap, eller et rikt sportsfiske, vil begrunnelsen for vern være tilsvarende store. Det samme vil være tilfelle der det knytter seg to eller flere verneinteresser til ett og samme vassdrag.

Enkelte verneinteresser tilsier at vassdrag blir helt unntatt fra kraftutbygging. Det vil særlig gjelde de naturvitenskapelige interesser og de friluftsinteresser som består i å bevare områder av tilnærmet uberørt natur. I andre tilfelle kan verneinteressene bli tilfredsstillende ivaretatt, hvis de nødvendige avbøtende tiltak blir satt i verk, f. eks. gjennom krav om minstevassføring, tidlig fylling av magasiner, bygging av terskler eller lignende. Verneinteressene vil være særlig store i de forholdsvis få tilfelle, der det fremdeles er mulig å bevare store og forholdsvis uberørte områder.

De vassdrag som allerede er kommet med på verneplanen (varig og midlertidig), fordeler seg over et vidt spekter av vassdragstyper fra Østfold til Finnmark. Det største sammenhengende vassdrag som er gitt varig vern er Trysilvassdraget med Femunden. Særlig på Østlandet og i Troms og Finnmark er områder av betydelig størrelse kommet med på verneplanen. På grunn av de naturgitte betingelser utgjør ikke de objekter som er vernet i disse områder så store energimengder som objektene på Vestlandet der kraftressursene er store, men store naturområder er sikret mot kraftutbygging. Minst bidrag til den vedtatte verneplan både når det gjelder areal av urørte områder og energi som båndlegges finner vi i Agder-fylkene, Rogaland, Nord-Trøndelag og Nordland. Disse områder er hittil minst tilgodesett med type- og referansevassdrag. Utvalget har lagt vekt på dette i arbeidet med denne rapporten og hvis den tilråding som her legges fram blir fulgt vil en få en vesentlig bedre fordeling av vernede vassdrag på de ulike landsdeler enn den allerede vedtatte verneplan.

Hvordan verneplanen fordeler seg over de forskjellige landsdeler går fram av tabellen på side 79, og grafisk framstilling side 80.

Sjeldne naturvitenskapelige forekomster og vassdrag av særlig landskapsmessig verdi, må vernes der de er. Vassdrag som ligger nær store befolkningskonsenstrasjoner, har en særlig stor verdi i friluftslivsammenheng. Det er derfor ikke mulig å gjennomføre en forholdsmessig fordeling av vernede vassdrag på de ulike fylker. På den annen side er det for vitenskapen av betydning å få vernet vassdrag av ulike naturtyper. Det må også i friluftslivsammenheng være en målsetting å få en fordeling av vernede vassdrag på de ulike deler av landet.

3.3 *Om interesseavveiningen og behovet for en samlet vurdering.*

Utvalget uttalte i forrige rapport at interesseavveiningen er vanskelig. På den ene side har en de ideelle interesser i tilknytning til naturvitenskap, naturvern og friluftsliv som vanskelig lar seg økonomisk kvantifisere. På den andre siden har en de samfunns- og næringsøkonomiske fordeler.

Det er ikke skjedd endringer som gjør interesseavveiningen lettere. Stortingets behandling av verneplanen viste imidlertid at den vurderingsmåte utvalget la til grunn i den første rapport var akseptabel og at det er stor enighet om å legge vekt på å bevare en del vassdrag og områder mest mulig urørt av hensyn til deres verdi som livsmiljøer og til framtidas økende rekreasjonsbehov og friluftsaktiviteter.

Erkjennelsen av livsressursenes begrensning og menneskenes fullstendige avhengighet av næringsgrunnlaget har ført til en generell holdning som legger langt større vekt på livsressursene enn hva tilfellet har vært. Dette får betydning for vurderingen av alle inngrep i naturmiljøet, ikke minst de som har sammenheng med energiproduksjonen.

Det arbeides fortsatt med nye målesystemer til belysning av økonomisk vekst og forholdet til trivselsverdiene og andre verdier. Systemer med såkalte «velferdsindikatorer» (social indicators) som mål for utviklingen i samfunnet eller «kostnad-nytte»-vurderinger (cost-benefit-analyser) til bruk i interesseavveiningen ved inngrep i naturen har utvalget ennå ikke kunne gjøre bruk av. Slike metoder vil kanskje i framtida kunne få fram relasjonene mellom de ulike verdier og gjøre interesseavveiningen enklere, men etter utvalgets oppfatning synes det vanskelig å komme fram til økonomiske kriterier for sammenligning av utbyggings- og verneinteressene.

Avveiningen av naturvern- og friluftsinteressene mot kraftutbyggingsinteressene antar en derfor fortsatt vil måtte bygge på et skjønn. Dette fordi det etter utvalgets mening er ønskelig å få vedtatt en mest mulig endelig verneplan snarest, bl. a. på grunn av det press på vassdragene etterspørselen etter energi vil medføre.

Utvalget uttalte i forrige rapport at verneinteressene i forholdsvis liten grad hadde klart å gjøre seg gjeldende ved konsesjonsbehandling av utbyggingssaker. Dette fordi den økonomiske situasjon har vært slik at de økonomiske faktorer i utviklingen har vært tillagt avgjørende betydning. Vassdragene er ett for ett blitt tatt opp til konsesjonsbehandling, og fordelene har hatt lett for å overskygge ulem-

pene. Dette førte til at konsesjonssaker gikk relativt lett gjennom av økonomiske grunner.

En samlet vurdering som munner ut i en konkret verneplan vil vise hvordan verneinteressene er ivaretatt i ulike områder og lette oversikten over ressursdisponeringen for de politiske myndigheter. Ved behandling av konsesjonssaker vil det bli lettere å vurdere hvilken vekt som bør legges på verneinteresser som kommer fram i den enkelte sak fordi disse kan ses i en større sammenheng. Dette bør både kunne føre til en bedre tilpasning av utbyggingen til ulike verneinteresser, og en raskere saksbehandling fordi det er klarlagt hvilke verneinteresser det allerede er tatt hensyn til i den aktuelle landsdel.

3.4 *Bakgrunnen for tilråding om varig vern — 10 års vern — konsesjonsbehandling.*

Utvalget hadde ved utarbeidelsen av forrige rapport som mål i første rekke å få fastlagt hvilke vassdrag som på permanent basis bør unntas fra kraftutbygging. Med den tid som stod til rådighet og de opplysninger som forelå, fant utvalget imidlertid at det var riktig i første omgang å satse på en verneplan for en 10-årsperiode. Forutsetningen for dette var at perioden skulle nyttes til å foreta de utredninger og undersøkelser som da manglet. Videre regnet utvalget med at de vassdrag som ble tatt med i planen senere med få unntak ville bli vernet permanent fra kraftutbygging og andre inngrep. I tillegg ble det fremmet forslag om varig vern i tilfeller hvor utvalget fant grunnlaget tilstrekkelig.

Om dette sier departementet i sin proposisjon til Stortinget:

«Departementet mener at en beslutning om varig vern må bygge på meget grundige undersøkelser såvel av kraftpotensial og teknisk økonomisk utnyttelsesmuligheter (f. eks. gjennom en forbehandling av konsesjonssøknader) som av verneverdier og skadevirkninger. I tillegg må det ventes at teknologi, kostnadsutvikling og ikke minst miljøvernhensyn i forbindelse med olje, atomkraft og eventuell gass som grunnlag for elektrisitetsproduksjon, vil bli mer avklart i de kommende år. Det må derfor regnes med at man f. eks. om 10 år vil ha langt bedre forutsetninger for å treffe de riktige disposisjoner enn man har i dag. Kravet om allsidighet og langsiktighet i disponeringen av våre vassdragsressurser støtter etter departementets mening tanken om etablering av en tidsbegrenset båndleggingsperiode. På den ene siden vil verneinteressene trolig bli tillagt større vekt i fremtiden. På den annen side vil kanskje utviklingen vise at vannkraftens miljømessige fortrinn når det gjelder forurensinger aktualiserer en fortsatt satsing på vassdragsreguleringer. Disse momenter taler etter departementets mening mot i særlig stor grad å treffe definitive beslutninger om varig vern av vassdrag. Hva enten det fremtidige valg vil gå i retning av vern eller utbygging, synes etablering av en båndleggingsperiode å være mest forsvarlig i dagens situasjon. Det vil således være uriktig å karakterisere planen som forpliktende etter utløpet av båndleggingsperioden. En annen sak er at nettopp de vassdrag som er tatt med skiller seg ut som spesielt verneverdige.»

Industrikomitéen understreker i sin innstilling om verneplanen at en må stå fritt etter utgangen av båndleggingstida, og at 10 års vernet i planen ikke er bindende utover 10 årsperioden.

Det framgår av dette at de politiske myndigheter har vært mer tilbakeholdne enn utvalget når det gjelder intensjonene med 10 års vern, men departementet peker på at de vassdrag som er tatt med skiller seg ut som spesielt verneverdige. Dette antar utvalget bør medføre at de vassdrag som ikke blir gitt varig vern ved utløpet av perioden ikke blir tatt opp til konsesjonsbehandling før kraftforsyningssituasjonen og energipolitikken på lengre sikt er avklart.

Også for de vassdrag denne rapport omhandler har utvalget hatt knapp tid og også for mange vassdrags vedkommende sparsomt med opplysninger. Dette har gjort det vanskelig for utvalget å komme med forslag om varig vern i utstrakt grad når det gjelder vassdrag det knytter seg sterke tosidige interesser til.

Utvalget vil sterkt peke på vanskeligheten ved at man på den ene side ønsker et bedre vurderingsgrunnlag som det tar tid å skaffe fram, mens man på den annen side har det sterke tempo i kraftutbyggingen som gjør at vernearbeidet haster. Utvalget finner det derfor riktig å tilrå at vassdrag som synes å inneholde mange kvaliteter av betydning som peker i retning av varig vern, nå blir vernet midlertidig og at arbeidet med videre undersøkelser blir intensivert.

Utvalget har foreslått varig vern i alle de tilfellene der en har funnet at dokumenterte verneinteresser er så store i forhold til utbyggingsinteressene at det bør tilsi vern mot utbygging.

I vurderingene som er lagt til grunn for arbeidet med denne rapporten, vil en naturlig nok stå overfor en rekke tilfeller der en er i tvil om en skal foreslå vern eller ikke. Dette kan ha sammenheng med verneinteressenes karakter, manglende undersøkelser, sviktende kunnskapsnivå m. v. eller det kan også ha sammenheng med fremtidige energibehov, eventuelle alternative energikilders miljøbelastning m. v.

I forrige rapport valgte man å utsette behandlingen av de vassdrag hvor det forelå for få opplysninger om verneinteressene. For å gjøre verneplanen mest mulig fullstendig har utvalget funnet det fornuftig å føre en del vassdrag opp i 10 års gruppen når det antas at verneinteressene bør nærmere undersøkes. Dette medfører derfor at man ikke i samme grad som sist forutsetter at de nye 10 årsvassdragene skal vernes permanent, men ut valget går ut fra at disse vassdragenes verneverdi blir grundig klarlagt. Objektene bør dog ikke tas ut av verneplanen uten at verneinteressene er nærmere undersøkt.

I en del vassdrag er det ingen eller små utbyggingsinteresser på grunn av lite kraftpotensial eller store utbyggingskostnader og det kan være lite sannsynlig at konsesjonssøknad vil bli fremmet. Utvalget har vært noe i tvil om slike vassdrag bør tas med på verneplanen, men har funnet å ville tilrå vern i de tilfeller der det åpenbart er store almene natur- og friluftsinteresser til stede. Dette for å vise et klart standpunkt til verneinteressene, gi forslagsstillerne visshet om at utbygging ikke

er aktuelt og unngå diskusjon om mulig utnyttelse der et ubetydelig kraftpotensial står mot interesser som er foreslått vernet. Denne vurderingsmåte er også lagt til grunn for vassdrag som allerede er delvis utbygget og hvor verneinteresser står mot ytterligere utbyggingsinteresser.

For å legge opp til en rasjonell videre behandling av verneplanen foreslår utvalget at vassdrag som gis midlertidig vern denne gang tas opp til ny vurdering sammen med de vassdrag som er vernet til 1983 ifølge Stortingets vedtak av 6. april 1973. Forutsetningen for dette er imidlertid at det straks gis anledning til å sette igang omfattende undersøkelser for å klarlegge verneinteressene i alle de vassdrag som er vernet på denne måten. (Se for øvrig pkt. 4 Videreføring av verneplanen.)

Tilråding om konsesjonsbehandling må ikke oppfattes som klarsignal for utbygging og at verneverdiene er avskrevet. I § 8 i Lov av 14. desember 1917 om vassdragsreguleringer (endret ved Lov av 10. april 1959 nr. 2) heter det:

«Konsesjon til en vassdragsregulering, som medfører skade eller ulempe for almene eller private interesser, bør i alminnelighet bare gis, hvis denne skade eller ulempe må ansees for å være av mindre betydning i sammenligning med de fordeler som reguleringen vil medføre, herved også tatt i betraktning de påregnelige omkostninger ved gjennomførelsen av foretagendet. Hensyn bør dessuten tas til andre skade- og nyttevirkninger av samfunnsmessig betydning, således virkninger av samfunnsøkonomisk og næringsmessig karakter som reguleringen kan gi anledning til.

Blir en konsesjonssøknad avslått etter bestemmelsene i foregående ledd, kan konsesjonssøkeren kreve avgjørelsen forelagt for Stortinget.»

Når det gjelder slike skader eller ulemper er det i stor utstrekning overlatt konsesjonsmyndigheten å vurdere disse, og det er intet i vegen for at denne finner at de naturvernmessige skader eller ulemper alene er så store at konsesjon må nektes eller naturvernhensyn i kombinasjon med andre skader eller ulemper medfører en slik nektelse. Ved en slik konsesjonsnektelse har man imidlertid ikke oppnådd noe varig vern mot kraftutbygging.

Etter utvalgets oppfatning er det mest hensiktsmessig at verneinteressene blir ivaretatt ved konsesjonsbehandling der disse i hovedsak er av næringsøkonomisk karakter, dessuten i vassdrag som allerede er sterk regulert eller utbygget på annen måte og i vassdrag der verneinteressene er lite fremtredende så langt man nå har oversikt. Det vil også finnes vassdrag der det er mange alternativer for utnyttelse av kraftressursene som gir muligheter for å ivareta spesielle verneinteresser. I slike tilfeller bør en konsesjonsbehandling foretas for å oppnå en best mulig totaldisponering av ressursene.

Utvalget vil peke på at det ved den avveiing konsesjonsbehandlingen forutsetter, er vesentlig at så vel utbyggingsinteressene som de interesser som blir skadelidende ved en gjennomføring av prosjektet blir klarlagt på en tilfredsstillende måte. Også i de nærmeste år vil økningen i elektrisitetsforbruket hovedsakelig måtte dekkes ved vasskraftutbygging. Dersom en skal komme fram til en tilfredsstillende avveiing uten unødige forsinkelser, er det nødvendig å øke utredningskapasiteten ved de vitenskapelige og øvrige institusjoner som har ansvaret for å utrede verneinteresser.

4. *Videreføring av verneplanen.*

4.1 *Varig vernede vassdrag.*

Stortinget ga i alt 95 vassdrag varig vern i 1973. Mange av disse hadde relativt små kraftpotensial eller var allerede delvis utbygget. Når disse vassdragene er tatt med i verneplanen, må det sees som et klart uttrykk for at verneinteressene i disse vassdrag skal gjøres til gjenstand for en meget nøye vurdering også ved utbyggingsprosjekter som ikke har med kraftutbygging å gjøre. Skader og ulemper må gis en tilfredsstillende utredning.

Bare i noen få helt spesielle tilfelle fant departementet tungtveiende grunner for å foreslå for Stortinget varig vern av objekter med betydelig kraftpotensial. Av disse nevnes Trysilvassdraget med Femunden, Sjoa, Opo med Låtefoss, Kinso og Målselvvassdraget.

Departementet sa for øvrig i St. prp. nr. 4 for 1972—73 at:

«Vedtak om varig fredning av vassdrag bør skje i medhold av naturvernloven, bygningsloven eller annen spesiallovgivning. Slike vedtak vil også — der verneverdiene ligger slik an — med Stortingets samtykke kunne treffes før utløpet av en båndleggingsperiode, hvis man har tilstrekkelig underlagsmateriale. Departementet vil tilføye at konsesjonslovgivningen for vassdrag ikke kan nyttes som hjemmel for fredning. I medhold av disse lover kan man riktig nok nekte konsesjon, men et slikt avslag kan senere — under forutsetning av planendringer — kreves tatt opp til ny behandling. Konsesjonslovgivningen er således intet egnet instrument for permanent fredning av vassdrag.»

Stortinget ga sin tilslutning til dette.

Så vidt utvalget har kunnet bringe på det rene gir lovgivningen i dag ikke tilfredsstillende hjemmel for å frede vassdrag mot kraftutbygging. Den bestemmelse i Naturvernloven som eventuelt måtte anvendes er § 11 om fredning av fosser og deler av vassdrag som naturminne. Bestemmelsen gir imidlertid neppe hjemmel for fredning av hele vassdrag, passer dårlig for deler av vassdrag i tettbebyggelse og gir dessuten ikke hjemmel for bare å unnta vassdraget fra kraftutbygging.

Utviklingen har vist at vassdrag som er vernet mot kraftutbygging er utsatt for betydelig press fra andre kanter, bl. a. ved ønsker om gjennomføring av senknings- og forbygningsarbeider. Utbygginger i forbindelse med turisme og friluftsliv kan også bli aktuelle. Utvalget vil tilrå at det skaffes en særlig lovhjemmel for å kunne verne vassdrag mot kraftutbygging og mot annen utnyttelse som berører

verneinteressene. En utvidelse av Naturvernloven vil antakelig være hensiktsmessig.

Utvalget vil til slutt understreke at Industrikomitéen ved sin behandling av verneplanen så det som viktig at spørsmålet om å gi de vernede vassdrag og landskapet sikring mot andre utnyttingsformer som kan være uheldige, bli tatt opp av de ansvarlige myndigheter.

I et rundskriv fra Miljøverndepartementet til fylkene og kommunene av 2. januar 1975 blir disse minnet om det ansvar som påhviler de lokale myndigheter i denne forbindelse. Rundskrivet er en henstilling om at det blir overveiet å kontrollere utnyttelsen av nærarealer til vassdrag ved bestemmelser med hjemmel i bygningsloven, strand- og fjellplanloven. Departementet ber også om å få seg forelagt planer om inngrep o. l. som i vesentlig grad vil true vassdragene i verneplanen og deres nedbørfelter.

4.2 *Tidsbegrenset vernede vassdrag.*

Utvalget tilrådde i sin rapport av 17. desember 1970 at arbeidet med videreføring av verneplanen og spesielt 10 års-vassdragene ble tatt opp så snart som mulig. Fra rapporten siteres:

«I løpet av 10-årsperioden vil det måtte foretas mer grundige undersøkelser enn det hittil har vært mulig å gjøre. Utvalget vil i denne sammenheng særlig understreke ønskeligheten av systematiske undersøkelser på tverrfaglig vitenskapelig basis.

Man vil i løpet av perioden dessuten få mer erfaringsmateriale vedrørende andre energikilder og om hvorledes utviklingen blir i synet på verneverdien av våre naturherligheter. Utvalget antar at man i løpet av denne periode også vil få en nærmere avklaring når det gjelder den natur- og miljøbelastning som utnyttelsen av de forskjellige energikilder representerer.»

Etter vedtak om verneplanen var det ventet en intensivering av arbeidet med å utrede verneinteressene i båndleggingsperioden. Industrikomitéen uttalte i sin innstilling:

«Komitéen reknar med at båndleggingstida vert sett til 10 år, rekna frå Stortinget sitt vedtak, og at arbeidet med å skaffa fram betre grunnlagsmateriell for desse vassdraga vert påskunda i denna perioden.»

Det er nå gått 3 år siden Stortinget bifalt komitéinnstillingen uten at noe er gjort for å komme videre med 10 års-vassdragene. Tida tilsier at skal industrikomitéens uttalelse følges, må dette arbeid starte opp umiddelbart.

Det er regjeringens ansvar at arbeidet med 10 års-vassdragene blir satt i gang. Utvalget har funnet det riktig å tilrå et mønster for organiseringen og gjennomføringen av arbeidet, og har bl. a. antydet at verneperioden for vassdragene i 10-årsgruppen kanskje bør forlenges til 1985. For å spare tid er slik tilråding gitt uavhengig av denne rapport i brev til Industridepartementet av 22. januar 1976 som lyder:

«Videreføring av arbeidet med vassdragene som foreløpig er vernet i 10 år.

Kontaktutvalget for verneplan for vassdrag tillater seg med dette å ta opp spørsmålet om videreføringen av arbeidet med vassdragene som foreløpig er vernet for 10 år og da Utvalget mener det er Industridepartementet i samråd med Miljøverndepartementet som er rette vedkommende når det gjelder dette utredningsarbeidet, rettes henvendelsen til Dem.

Utvalget er av den oppfatning at organiseringen av utredningsarbeidet bør kunne avklares uten å avvente den videre behandling av verneplanen. Etter utvalgets oppfatning haster det med å få igangsatt utredningsarbeidet da dette er en meget omfattende oppgave. På denne bakgrunn tillater en seg å ta denne saken opp i eget brev.

Utvalget antar at utredningsarbeidet bør gjennomføres ved at NVE klarlegger utbyggingsinteressene, mens Miljøverndepartementet tar avstand for det praktiske arbeid med utredning av verneinteressene.

En antar at avgjørelsen om 10 års vassdragene i sin tid må forberedes av et eget utvalg noenlunde slik som det som nå har vært i arbeid. Det vil være nyttig at de som skal forberede avgjørelsen får høve til å øve innflytelse på utredningsarbeidet og et slikt utvalg for verneplanen foreslås derfor oppnevnt snarest.

Det er forutsetningen at de naturvitenskapelige interesser og interesser vedrørende friluftsliv, vilt, fisk, kulturvern og tamreindrift blir inngående undersøkt. Miljøverndepartementet har opplyst at det for sin del vil innhente materiale om resipientinteressene og landbruksinteressene.

Etter utvalgets oppfatning vil særlig utredningen om de naturvitenskapelige interesser være arbeidskrevende. Vassdragenes betydning for undervisning må også klarlegges. Utvalget antar at klarleggingen av de naturvitenskapelige interesser bør løses ved et samarbeid mellom Miljøverndepartementet og landets universiteter og NLH. Dette utredningsarbeidet bør styres av det nasjonale kontaktutvalg som har etablert seg i forbindelse med arbeidet med klarleggingen av de naturvitenskapelige interesser ved inneværende behandling av verneplanen i regi av Kontaktutvalget ved Universitetet i Oslo. Dette nasjonale kontaktutvalg bør suppleres med en representant for Miljøverndepartementet og en representant fra det utvalg man ovenfor har foreslått oppnevnt for å komme med tilråding om vassdragene som er vernet for 10 år.

Miljøverndepartementet har fått Finansdepartementets samtykke til å engasjere 3 personer til et slikt arbeide, foreløpig for 2—3 år, og er innstilt på å disponere en del av sin bevilgning til utredning og planlegging vedrørende naturvern- og friluftsliv.

Utvalget ser det dessuten nødvendig at hvert av universitetene og Landbrukshøgskolen får økt kapasiteten slik at fagkonsulenter blir disponible til å bistå i arbeidet med klarleggingen av de naturvitenskapelige interesser.

En antar at utredningen av kulturverninteressene også bør foregå i et nært samarbeid, som ved de naturvitenskapelige interesser, mellom Miljøverndepartementet og de aktuelle institusjoner.

Utvalget vil understreke at dersom en skal komme fram til en forsvarlig behandling når det skal treffes endelig avgjørelse om 10 års vassdragene må betydelige midler stilles til

disposisjon. Utvalget har også drøftet den tid som står til rådighet, det vil si verneperioden på 10 år som utløper i 1983, og kommet til at denne må forlenges dersom ikke bevilgninger til det arbeid som er forutsatt blir gitt snarest. Med tanke på at 3 år av verneperioden nå er gått finner ikke utvalget det urimelig om denne blir forlenget til 1985 uten hensyn til bevilgningsspørsmålet.»

2.23 **Hovedstyrets innstilling:**

Hovedstyrets innstilling som ble avgitt til Industridepartementet 20. desember 1977 inneholder også en generell og en spesiell del.

Kontaktutvalgets rapport (NOU 1976: 15) ble sendt fylkene og berørte kommuner til uttalelse. Det ble også bedt om uttalelser fra forskjellige organisasjoner og institusjoner med tilknytning til kraftutbygging/naturvern.

Hovedstyret har bygget sin innstilling bl. a. på de innkomne svar.

Fra den generelle del av Hovedstyrets innstilling gjengis følgende:

«4. *Forholdet til verneinteressene.*

Flere av de uttalelser som er kommet inn bl. a. fra Reguleringsforeningens Landssammenslutning fremhever konsesjonsbehandling som den beste måte å avklare både verne- og utbyggingsinteressene på.

Hovedstyret vil peke på at man her har med to vidt forskjellige saksbehandlingsmåter å gjøre. Ved konsesjonsbehandling behandles vanligvis problemer som geografisk er avgrenset til et mindre område. Problemer som har landsomfattende karakter — slik verneplanen har — kan ikke løses bit for bit slik det er vanlig ved konsesjonsbehandling. Det er grunnen til at det for verneplanen er valgt en annen arbeidsmåte.

Hovedstyret er enig i at i mange tilfelle, og særlig der verneinteressene er av næringsøkonomisk karakter, er konsesjonsbehandling en hensiktsmessig vurderingsmåte. Næringsøkonomiske interesser bør bl. a. også spesielt vurderes ut fra en lokal synsvinkel. Det samme kan være tilfelle hva angår mere lokale fritidsinteresser. Naturverninteresser og vitenskapelige interesser må vurderes mer i landsdels- eller landssammenheng. Av disse grunner vil det være svært viktig å ha en verneplan som viser i hvilken grad verneinteresser er ivaretatt slik at møysommelige diskusjoner og undersøkelser kan unngås i de tilfeller spesielle verneinteresser allerede er sikret. En verneplan vil etter Hovedstyrets oppfatning på denne måte kunne frigjøre både forskningskapasitet vedrørende verneinteresser og lette arbeidet med å stille kraftressurser til disposisjon for samfunnet.

Hovedstyret vil ellers beklage at det ikke har vært mulig med like grundig behandling av hvert enkelt objekt som ved en konsesjonsbehandling. Antall objekter og tidsrammen har gjort det umulig.

Fra naturvernhold blir utvalget kritisert for å føre folk bak lyset ved å foreslå vernet vassdrag med ubetydelig kraftpotensial. I denne forbindelse viser Hovedstyret til hva utvalget sier om dette side 23 i NOU 1976: 15:

> «I en del vassdrag er det ingen eller små utbyggingsinteresser på grunn av lite kraftpotensial eller store utbyggingskostnader, og det kan være lite sannsynlig at konsesjonssøknad vil bli fremmet. Utvalget har vært noe i tvil om slike vassdrag bør tas med på verneplanen, men har funnet å ville tilrå vern i de tilfeller der det åpenbart er store allmenne natur- og friluftsinteresser til stede.
>
> Dette for å vise et klart standpunkt til verneinteressene, gi forslagsstillerne visshet om at utbygging ikke er aktuelt og unngå diskusjon om mulig utnyttelse der et ubetydelig kraftpotensial står mot interesser som er foreslått vernet. Denne vurderingsmåte er også lagt til grunn for vassdrag som allerede er delvis utbygget og hvor verneinteresser står mot ytterligere utbyggingsinteresser.»

Hovedstyret støtter en slik vurderingsmåte og er enig i at slike vassdrag tas med. Ved vurdering av hvilke verneinteresser som bør ivaretas bør selve verneverdien være utgangspunktet og ikke hvilke kraftressurser som bindes ved at et vassdrag vernes. Samfunnet bør ved sin ressursdisponering i størst mulig grad få oversikt over den totale tilgang på ressurser, det være naturverdier eller energi, og så foreta en mest mulig fornuftig disponering ut fra den status en til enhver tid kan sette opp.

Norges Naturvernforbund mener at utvalget i sterk grad har gått inn for å verne vassdrag ut fra luksusbehov og at det har lagt for liten vekt på de «jordnære» hensyn. Begrepet verneverdier må etter forbundets mening utvides til også å omfatte næringsinteresser, sosiale og kulturelle konsekvenser, resipientforhold og samenes livsgrunnlag.

Om dette vises til det som er sagt foran og til utvalgets utsagn om at det er mest hensiktsmessig at verneinteressene blir ivaretatt ved konsesjonsbehandling der disse i hovedsak er av næringsøkonomisk karakter. Utvalgets mandat omfatter heller ikke næringsøkonomiske interesser.

De fleste av de uttalelser som er kommet inn til Hovedstyret fra de som representerer distriktsinteressene må også forstås slik at vassdragenes betydning for næringsinteressene i distriktet best kan vurderes ved konsesjonsbehandling. Hovedstyret synes derfor det er noe underlig at Norges Naturvernforbund som nettopp representerer en del av det de velger å kalle «luksusbehov» har en annen mening.

De verneinteresser som i første rekke kan tilgodeses ved den behandlingsform som er valgt for verneplanen er etter Hovedstyrets mening knyttet til naturvitenskap, kulturvitenskap, undervisning, naturvern, rekreasjon og friluftsliv — nevnt i tilfeldig rekkefølge. Andre interesser som står i klart motsetningsforhold til kraftutbygging bør i størst mulig grad være med for å gi det totale bilde. Selv

om en nok kunne ønske at dokumentasjonen i noen tilfeller hadde vært bedre, mener Hovedstyret at utvalgets utredning danner et tilfredsstillende vurderingsgrunnlag når det gjelder de vassdrag som er foreslått varig vernet.

Hovedstyret vil her presisere at varig vern i denne forbindelse bare er rettet mot kraftutbygging.

Landbruksdepartementet som har sendt NOU 1976: 15 til en del underordnede myndigheter til uttalelse, bl. a. fylkeslandbrukssjefene, fylkesskogsjefene og lappefogdene, hevder i brev av 12. juli 1977 til NVE:

«NOU 15/1976 er ikke klar nok i spørsmålet om et forslag om vern av vassdrag i og for seg setter grenser for landbruksaktiviteten langs elven eller i nedbørfeltet. Etter Landbruksdepartementets oppfatning trengs det her en klargjøring slik at det tydelig framgår at landbruksvirksomhet som kan gjennomføres innen den ramme som landbrukslovgivningen setter og som heller ikke er i strid med andre lover som f. eks. Vannforurensningsloven, den må fritt kunne drives. En hver annen tolkning vil være i åpenbar strid med St. meld. nr. 32 1975—76 med tilhørende innstilling S. nr. 38 for 1976—77 og med St. meld. nr. 14 1976—77 og Innstilling S. nr. 293 og de etterfølgende debatter i Stortinget.

En del av uklarheten har antakelig sammenheng med at landbruksinteressene ikke har vært representert i Sperstadutvalget, noe som kan ha ført til at landbruk bare er nevnt sporadisk, vagt og tilfeldig selv i et så stort og potensielt viktig landbruksområde som Forraområdet. Dette er en holdning til de interesser Landbruksdepartementet har et spesielt ansvar for som en ikke kan akseptere.»

Som eksempel på uklarheten peker Landbruksdepartementet på objekt nr. 19 Gausas nedbørfelt med meget betydelig landbrukspotensial og beskjedent kraftpotensial og hvor Sperstadutvalget konkluderer slik:

«Vassdragets betydning for friluftsinteressene, turistnæringen og som rekreasjonsområde, samt for lokalmiljøet generelt, bør tillegges stor vekt, og utvalget tilrår varig vern mot ytterligere utbygging.»

Landbruksdepartementet ønsker avklart hva som menes med «vern mot ytterligere utbygging».

Hovedstyret er av den oppfatning at det ikke kan herske tvil om at Stortingets vedtak av 6. april 1973 om vern av vassdrag og utvalgets tilråding NOU 1976: 15 kun gjelder vern mot kraftutbygging. Til støtte for dette viser Hovedstyret til hva utvalget sier under avsnitt 4.1 Varig vernede vassdrag, side 25, sp. 1:

«Utvalget vil til slutt understreke at Industrikomitéen ved sin behandling av verneplanen så det som viktig at spørsmålet om å gi de vernede vassdrag og landskapet sikring mot andre utnyttingsformer som kan være uheldige, blir tatt opp av de ansvarlige myndigheter.

I et rundskriv fra Miljøverndepartementet til fylkene og kommunene av 2. januar 1975 blir disse minnet om det ansvar som påhviler de lokale myndigheter i denne forbindelse. Rundskrivet er en henstilling om at det blir overveiet å kontrollere utnyttelsen av nærarealer til vassdrag ved bestemmelser med hjemmel i bygningsloven, strand- og fjellplanloven. Departementet ber også om å få seg forelagt planer om inngrep o. l. som i vesentlig grad vil true vassdragene i verneplanen og deres nedbørfelter.»

Verneplanen gir etter Hovedstyrets oppfatning ingen hjemmel for å stoppe andre inngrep i vassdragenes nedbørfelt enn de som har med vassdragsreguleringer for kraftutbygging å gjøre. I denne forbindelse vil Hovedstyret nevne at det har vært hevdet at Verneplanen også gjelder vern mot f. eks. tiltak Vassdragsdirektoratet ved Forbygningsavdelingen utfører for å forebygge flomskader eller tørrlegge nye jordbruksarealer. Det er helt klart at Verneplanen ikke skal hindre slike tiltak eller gi vern mot inngrep i forbindelse med andre næringsinteresser som fiske, vassforsyning eller av hensyn til vassdragets bruk som resipient.

Hovedstyret vil imidlertid oppfordre de ansvarlige myndigheter til at det ved planlegging og utbygging av ulike aktiviteter i områder hvor vassdraget er vernet, blir utvist varsomhet slik at ikke nettopp spesielle forhold som har vært lagt til grunn for vern av vassdraget blir ødelagt. Skulle dette skje, bør spørsmålet om utnyttelse av kraftressursene kunne bli tatt opp igjen, da en antar at i de fleste tilfeller vil de samfunnsmessige fordeler ved kraftutbygging være mest tungtveiende.

Hovedstyret ønsker i sin vurdering å ta med alle ressurser som gir grunnlag for næringsutøvelse og spesielt landbruksressurser. Disse verdier må telle med for å gi det totale bilde av interesser som står mot kraftutbyggingsinteressene. I en del tilfeller vil imidlertid landbruksinteressene kunne stå i et like stort motsetningsforhold til verneinteressene som kraftutbyggingsinteressene. Slike motsetninger må imidlertid etter Hovedstyrets mening løses ut fra de lover som er ment å beskytte de verneverdier det gjelder.

5. *Forholdet til kraftforsyningen.*

5.1 *Energipolitikken.*

Hovedstyret vil sommeren 1978 legge fram underlagsmateriale for ny stortingsmelding om energiforsyningen i Norge. I noen grad er det imidlertid nødvendig her å se verneplanen i sammenheng med energipolitikken generelt. En vil derfor ta for seg en del generelle synspunkter på dette.

Utvalgets utredning inneholder s. 14—15 synspunkter på prisfastsettingen, og det vises bl. a. til NOU 1975: 49: «Om tiltak for energiøkonomisering». Hovedstyret vil vise til sitt brev til Industridepartementet av 1. desember 1975 om denne sak, der det bl. a. heter:

«Prisen på elektrisk kraft bør svare til hva den koster samfunnet, produsert ved hjelp av ressurser som er tilgjengelige på lang sikt og med tillegg av hva det koster å føre kraften fram til forbruker.»

I kostnadene må også inkluderes de miljømessige ulemper ved å ta i bruk en ressurs til kraftproduksjon, selv om disse kan være vanskelig å verdsette. Dette prinsipp må for øvrig også da legges til grunn ved energipolitiske vurderinger av andre energiformer enn elektrisitet, f. eks. olje.

Et slikt prinsipp ville, om det kunne gjennomføres for alle de energibærere som er aktuelle for Norge, føre til fornuftig ressursbruk og innebære at forbrukerne får incitament til å velge mellom de energibærere som i dag dominerer i Norge, olje og elektrisk kraft.

Veksten i elforbruket antas å føre til behov for varmekraft i tillegg til vasskraften. I sammenheng med verneplanen er det av mindre betydning hvor hurtig veksten blir.

5.2 *Definisjon av vernet vasskraftpotensial.*

En vil stille opp følgende definisjon av vernet vasskraftpotensial:

«Den vasskraft som ikke bygges ut selv om det økonomisk er lønnsomt.»

Under dette begrep kommer da følgende kategorier:

1. Potensial som blir varig vernet.
2. Potensial som blir vernet i 10 år.

I tillegg til disse kategorier som er tatt med i verneplanen blir det unntatt fra utbygging og i praksis vernet kraftpotensialer som blir beskåret ved konsesjonsbehandlingen eller ved at de ikke blir tatt med av søker. Hensynet til miljøfaktorene gjør at et stadig økende potensial på denne måten blir holdt utenfor utbygging.

Størrelsen av disse potensialer er vanskelig å kvantifisere særlig de som blir beskåret ved konsesjonsbehandling, fordi beskjæringen ofte medfører størst reduksjon i kraftens kvalitet (reduksjon av vinterkraft p.g.a. lite utbygd magasinkapasitet), men uvesentlig reduksjon av kvantitet d.v.s. antall kWh.

5.3 *Konsekvenser av verneplanen.*

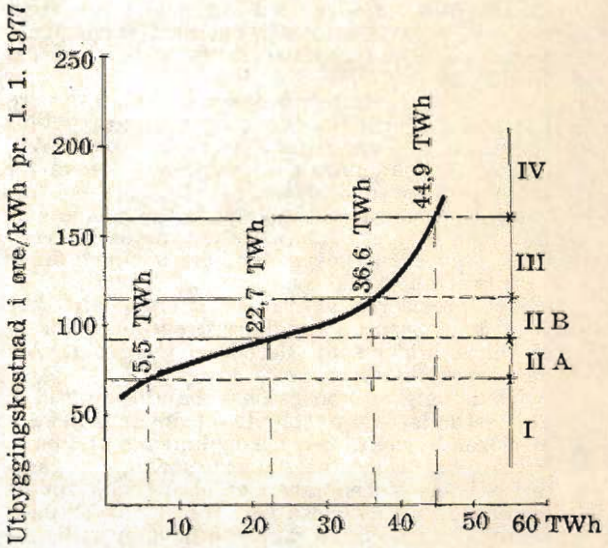
Mengden av nyttbar vasskraft har i de senere år vært gitt av Vassdragsdirektoratet som summen av kostnadsklassene I, II A, II B og III. (se NOU 1976: 15, II, 1.3 s. 27). Man har ikke beregnet hvilken kostnadsgrense som skal brukes, men har i flere tilfelle gitt reservene som funksjon av kostnadsgrense bestemt av alternativ måte å produsere elektrisk kraft på, f. eks. kostnad ved oljefyrt kraftverk.

Figur 1 nedenfor viser hvordan igjenværende nyttbart vasskraftpotensial varierer med den kostnadsgrense en vil sette for utbygging (Framstillingen er ajour pr. 5. 4. 77 og det er ikke medtatt vassdrag som er varig vernet ved stortingsvedtak i 1973). Reservene av nyttbar vasskraft er den del av vasskraftressursene som er økonomisk utbyggbar. Av diagrammet kan en lese ut reservene når kostnadsgrensen, dvs. utbyggingskostnad pr. kWh, for alternativ kraftproduksjon, f. eks. varmekraftverk, er kjent.

Kostnaden burde egentlig inkludere alle oppofrelser, også de som ikke kan verdsettes i kroner. Imidlertid må vi nøye oss med å ta med de som kan verdisettes, og så må en i tillegg redegjøre for de andre virkninger så fullstendig at en kan foreta et endelig valg ut fra kostnadsgrensene i vid betydning. Hovedstyret finner det ikke usannsynlig at fremtidig syn på de skadevirkninger som følger de ulike måter å skaffe energi på sammen med ressurshensyn, vil føre til at vår vasskraft blir utnyttet i sterkere grad enn antydet nedenfor.

I NOU 1976: 15 er diagrammet fremstilt i tabellform. Diagrammet viser imidlertid tydligere enn tabellen at vasskraftreservene øker svært lite selv om en tillater en stor økning av utbyggingskostnad eller med andre ord — man nærmer seg den økonomiske grense for vasskraftutbygging.

Figur 1. *Nyttbar vasskraft. (Utbygging ikke påbegynt.*

Kostnadsklasse	I		— 70	øre/kWh
—»—	II A	70	— 92,5	»
—»—	II B	92,5	—115	»
—»—	III	115	—160	»
—»—	IV	160	—	»

Hovedstyret har vurdert kostnadene for kjernekraft og oljekraft mot det potensial som Vassdragsdirektoratet har oppgitt i NOU 1976: 15. Beregningen er usikker, og det ligger også i grunnlagsmaterialet et visst skjønn over hvor mye som er realistisk utbyggbart.

Prosjekter som hittil er vernet, er holdt utenfor. En kommer til at det stort sett bare kan tas med prisklassene I, II A og II B når en vurderer mot kjernekraft, mens en også kan inkludere klasse III når en vurderer mot oljekraft. Dersom en sammenligner med oljefyrt varmekraft, er det pr. 1. 1. 77 følgende reserver angitt i TWh pr. år midlere årsproduksjon (som ikke må forveksles med fastkraftpotensial):

Økonomisk utbyggbart pr. 1. 1. 77			157,9	TWh/år*
— Utbygd og i drift			81,8	»
— Konsesjon gitt, men ikke utbygd			15,7	»
Rest økonomisk utbyggbart			60,4	TWh/år
— Vedtatt vernet i 1973				
Varig	6,9			
For 10 år	9,3		16,2	»
— Nå foreslått vernet av Hovedstyret**				
Varig	1,5	(1,9)		
For 10 år	2,5	(3,2)	4,0	
— Reserver pr. 1. 1. 77			40,2	TWh/år

* 1 TWh = 1 milliard kWh.
** Sperstadutvalgets forslag i parentes.

Vassdragene som er vernet for 10 år skal vurderes på nytt etter 1983. Hvis vi holder utenfor alle vassdrag som er med i verneforslagene, vil vi, sammenlignet med varmekraft basert på olje, ha et vasskraftpotensial på ca. 138 TWh.

Varmekraft kan produseres til en lavere kostnad i kjernekraftverk og vasskraftpotensialet vil i dette tilfelle være ca. 130 TWh, dvs. at det økonomisk ikke vil være forsvarlig å bygge ut så mye vasskraft. De oppgitte tall viser at vasskraftpotensialet ikke er et enkelt tall, men et spektrum, avhengig av de alternative varmekraftkostnader vi sammenlikner vannkraften med.

Det presiseres at vasskraftpotensialet her er gitt som sum av midlere årsproduksjon av så vel de kilder som allerede er bygget ut som de som gjenstår.

Uavhengig av konsesjonsbehandling og uten at kostnads- og nyttebetraktninger tillegges avgjørende vekt, tar verneplanen sikte på å bevare naturen i et variert utvalg av vassdragstyper. Verneplanen er et uttrykk for at en utbygging av disse vassdrag i dag er uakseptabel og at man ganske enkelt er villig til å betale hva det koster å bevare dem uten inngrep.

De kostnadsmessige konsekvenser av verneplanen er at samfunnet må fremskaffe den bundlagte energimengde på annen måte enn ved vasskraftutbygging. En forutsetter altså at forbruket av elektrisk energi stiger slik i framtida at det blir behov for kraft fra varmekraftverk tilsvarende det produksjonspotensial som blir vernet.

Den utbygde vasskraften fortsetter å produsere energi til meget lav kostnad, og i samdrift med annen kraftproduksjonb lir den stadig mer verdifull. Dette erfares også i andre land hvor vasskraften til dels spiller en beskjeden rolle i forhold til i Norge.

Den kraft det blir nødvendig å framskaffe i tillegg til vasskraften, er det etter Hovedstyrets oppfatning i alle fall i den nære framtid, realistisk å basere enten på olje (gass), kull eller kjernebrennstoff. Sett i relasjon til dette vil hele det kraftpotensial på 20,2 TWh pr. år som verneplanen vil kunne omfatte, medføre bl. a. følgende virkninger:

Kjernekraft.

Samfunnet vil påføres en økonomisk merkostnad på ca. 250* millioner kr. pr. år. Vi blir avhengig av importert brensel. En varmemengde svarende til ca. 40 TWh pr. år må ledes bort med kjølevannet. Dette svarer til solinnstrålingen på 16 km² havflate over 2 500 timer pr. år. En vil få radioaktivt avfall som må tas vare på.

*) Tallene er basert på utbyggingskostnader og energipriser jan. 1976. Reviderte tall vil foreligge i jan. 1978.

Oljekraft.
Det vil gå med ca. 4 millioner tonn olje pr. år. Det norske total forbruk av olje er i dag ca. 8 millioner tonn pr. år. Samfunnet vil påføres en merkostnad på minst 500 millioner kr. pr. år. (I forhold til kjernekraft skyldes den store forskjell størrelsen av direkte driftskostnader vedrørende brennstoff som for oljekraftverk er større enn kapitalkostnaden). En varmemengde tilsvarende ca.2 7 TWh pr. år må ledes bort med kjølvannet samtidig som vi hvert år får følgende avfallsmengder: 750 tonn aske, 4 000 tonn sot, 80 000 tonn svoveloksyder (forutsatt 1 pst. S i oljen, ingen avgassrensing) og 35 000 tonn nitrogenoksyder. Olje er en begrenset ressurs som om et 10-år eller to bør reserveres for transportformål og kjemisk industri.

Kullkraft.
Det vil gå med ca. 6,7 millioner tonn kull pr. år. Dette overstiger mange ganger antatt produksjonskapasiteten på Svalbard slik at det meste må importeres. Samfunnet påføres en årlig merkostnad på ca. 500* millioner kr. pr. år. Utslippene av spillvarme og svoveloksyder kan bli omtrent som for oljekraft. Aske og slagg kan bli ca. 800 000 tonn pr. år, dvs. at store arealer må avsettes for deponering.
Varmekraft basert på naturgass ville tilsvarende kreve ca. 4 milliarder m^3 naturgass pr. år.
Kostnadsoverslagene ovenfor er basert på priser og kostnader pr. januar 1976. En har under arbeid oppjustering av kostnadene til dagens nivå, noe som kan medføre endringer. Særlig kan oljeprisen bli høyere. Tallene gir likevel uttrykk for merkostnadenes størrelsesorden.
I sammenligningen er ikke tatt med de potensielle farer som ligger i mulighetene for dambrudd, unormale utslipp av radioaktive stoffer, kjelebrudd osv., da disse risiki anses svært små sammenlignet med naturgitte risiki og farer som er akseptert i forbindelse med andre menneskelige aktiviteter. Heller ikke utslipp av karbondioksyd og tungmetaller er kvantifisert.
Som påpekt foran har alle kraftproduksjonsformer tilleggskostnader som ikke lett kan verdsettes i kroner.
Alt i alt kan det f. eks. vise seg ved en totalvurdering at vasskraften har mindre tilleggskostnader enn varmekraftalternativene, slik at reservene av vasskraft, som nevnt foran, kan bli større. Det kan også tenkes at en i fremtiden legger større vekt enn i dag på at vasskraften er selvfornyende. Det blir en samfunnsoppgave eventuelt å avklare dette.

5.4 *Alternativer til vasskraften.*
Kull, er den største fossile energireserve i verden i dag, og må forventes å bli en viktig erstatning for olje. De totale kullreserver i verden er anslått til 10 000 milliarder tonn hvorav ca. 640 milliarder tonn er tilgjengelig med dagens teknologi. Omregnet til oljeekvivalenter antas kullreservene å være fem til ti ganger større enn oljereservene.

I vårt land vil det være naturlig å utnytte den del av Svalbardkullene som ikke er reservert for andre formål. Dette er særlig aktuelt dersom det blir bygd et varmekraftverk i Finnmark basert på kull.
Produksjonen på Svalbard er i dag ca. 450 000 tonn pr. år. Når Svea kommer i drift er den totale produksjon på Svalbard antatt å stige til ca. 1,2 millioner tonn.
Ett kullfyrt aggregat på 600 MW vil med en årlig brukstid på 7 000 timer kreve ca. 1,5 millioner tonn kull pr. år.
Hvis kullbasert varmekraftverk blir bygget i Østlandsområdet vil det trolig få to slike aggregater, men som i de første årene vil bli kjørt med en brukstid på ca. 3 500 timer.
Slik kraftgenerering vil medføre utslipp av spillvarme og avfallsstoffer bl. a. tungmetaller som vil skape miljøproblemer som vi enda har liten oversikt over. Store arealer vil måtte tas i bruk til lager for kull og til deponering av slagg og aske.
Olje er i dag verdens viktigste energibærer. De maksimale reserver som kan utvinnes med kjent teknologi, er beregnet til ca. 260 milliarder tonn. Disse reserver vil kunne rekke i ca. 50 år dersom forbruksveksten pr. år kan reduseres til ca. 2 pst. I tillegg til disse reserver antas at det finnes såkalte ukonvensjonelle oljereserver på ca. 300 milliarder tonn i oljeskifer, tjæresand og på store havdyp. Den ukonvensjonelle olje blir så dyr å utvinne at den trolig bare vil bli anvendt til transportformål og petrokjemisk industri.
Et oljekraftverk for produksjon av 2 × 600 MW vil kreve i underkant av 1 million tonn olje pr. år forutsatt 3 500 drifttimer. Også her vil en få problemer med lignende utslipp som ved kullfyrte kraftverk. Man har i dag ikke full oversikt over konsekvensene av alle disse, men en forutsetter at dersom gjeldende luftkvalitetsnormer oppfylles vil en kunne tåle den luftforurensning som følger. Ut fra det vi vet i dag, må en forvente forsurningsproblemer p.g.a. utslipp av svovel i områder med liten bufferevne, f. eks. på Sørlandet, eller der belastningen med hensyn til svovelnedfall allerede er høy.
Naturgass medfører mindre miljømessige problemer brukt i elkraftverk enn olje, men har ikke vist seg økonomisk forsvarlig til nå. Under bestemte forhold kan imidlertid gass, hvis den blir funnet i bestemte områder og kan føres i land i Norge, bli en verdifull ressurs for begrenset tid.
Kjernekraft er økonomisk sett det gunstigste alternativ til vasskraft. Problemer knyttet til utnyttelsen av kjernekraft er under utredning av Kjernekraftutvalget (Granliutvalget) og før innstilling fra dette utvalg foreligger, er denne kraftform ikke aktuell å vurdere i Norge.
Ovenfor er nevnt de konvensjonelle former for produksjon av elektrisk energi. Det er lite trolig at andre energikilder vil spille noen rolle av betydning i dette århundre selv om situasjonen i dag gjør at interessen rettes mot de ukonvensjonelle energikilder som vindkraft, solenergi, utnyttelse av flo og fjære, bølgeenergi, jordvarme og avfallsforbrenning.
Vindenergien er fra gammelt utnyttet i vindmøller, men energitettheten er relativt liten og ustabil. Et vindkraftverk må pro-

dusere «tilfeldig» kraft eller energien må akumuleres. En moderne «vindmølle» vil ha en diameter på 50—60 m, plassert i et 40—50 m høyt tårn og kan i gunstige tilfeller kanskje gi 1 000—2 000 kW. For å erstatte et konvensjonelt aggregat på 1 000 megavatt, vil en trenge ca. 1 500 slike vindaggregater.

Solen som ustanselig tilfører jorden enorm effekt kan brukes til produksjon av elektrisitet. Utnyttelsen av solenergien vil imidlertid p.g.a. lav energitetthet kreve store arealer for solfangere og slike anlegg er i dag verken økonomisk eller miljømessig forsvarlige. Det forskes imidlertid intenst på området, og det må antas at solenergi i fremtiden vil kunne få betydning i verdenssammenheng til produksjon av elektrisitet. I vårt land vil den av klimatiske grunner neppe gi tilskudd til annet enn boligoppvarming.

Tidevannet er en energikilde som er forsøkt utnyttet. I Frankrike ble et kraftverk satt i drift i la Ranche i 1966. Kraftverket fungerer tilfredsstillende, men kraften er økonomisk ugunstig grunnet svært store anleggskostnader. I Norge er nivåforskjellen mellom flo og fjære for liten til at tidevannsenergi vil få betydning.

Bølgene i havet fører store energimengder med relativt høy tetthet og er for oss kanskje den mest interessante av de ukonvensjonelle alternativer for produksjon av elektrisitet. Vi har i dag ikke teknologi for å utnytte denne energien. Forskning på dette område blir intensivert i en del industriland, også hos oss. Det er ennå for tidlig å si om bølgeenergi kan bli utnyttet til kraftproduksjon.

5.5 *Energiøkonomisering.*

Utvalget har i et avsnitt side 15 i NOU 1976 sagt:

> «Norsk kraft har gode avsetningsmuligheter. Den selges til andre land både direkte ved krafteksport og indirekte gjennom kraftkrevende eksportindustri som tiltrekkes av lave kraftpriser. For det innenlandske kraftforbruk leder de lave kraftpriser til at annen energi søkes erstattet med elektrisitet. Kraftprisene på hjemmemarkedet har lokket fram et forbruk som både bærer preg av sløsing med, og vridning av etterspørselen i retning av produkter som har sitt utspring i elektrisk kraft. Lavprispolitikken har bidratt til å øke veksten i kraftetterspørselen, både til eksport og til innenlandsk forbruk.»

Disse utsagn kan lede til å tro at vi i Norge har et spesielt stort energiforbruk og at svært meget kan vinnes ved omdisponering, sparing og overgang til andre energiformer. Uttalelse fra kraftforsyningshold imøtegår sterkt det utvalget her har sagt.

Hovedstyret finner det nødvendig å peke på at selv om elektrisitetsforbruket pr. innbygger i Norge ligger på topp, ligger vi når det gjelder totalt energiforbruk pr. innbygger i følge FN's energistatistikk lavere enn land som USA, Vest-Tyskland, Sverige, Tsjekkoslovakia og USSR. Vår direkte krafteksport er for det vesentligste eksport av overskuddskraft vi får i gode vannår, kraft som ellers ville ha rent som overløpsvatn fordi vi selv ikke har mulighet til å nyttinggjøre toppene i tilsiget. Verdien av indirekte krafteksport i form av produkter fra den elektrokjemiske industrien er etter Hovedstyrets oppfatning fortsatt av vesentlig betydning for vårt lands og våre handelspartneres økonomi og ikke minst for de lokalsamfunn i vårt land som er bygget opp omkring denne industrien. Når det gjelder sløsing med elektrisitet som utvalget nevner, og mulighetene for sparing på forbrukssiden, vil Hovedstyret med henvisning til vårt totale energiforbruk dra i tvil at det er særlig meget å vinne ved sparetiltak rettet mot det alminnelige forbruk. Hovedstyret vil ikke med dette si at man ikke skal gjøre noe for å stimulere til et fornuftig forbruk, men det er viktig å ha for øye hva utvalget har sagt under kap. 2.2 Vasskraftens samfunnsmessige fordeler side 15 i 3. avsn. 2. sp.

> «Vasskraften spesielt har først og fremst den fordel at det er en fornybar ressurs eller egentlig en evigvarende omforming av solenergi. Det synes ennå å være lite sannsynlig at andre former for utnyttelse av solenergi vil være mer driftsikre eller til mindre belastning for naturen. Andre former for energi som nyttes i dag kan være en betydelig biokjemisk belastning for økosystemene. Produksjon av elektrisk energi ved hjelp av vasskraft er ikke forurensende, og dette er viktig i miljøvernsammenheng.»

Etter Hovedstyrets oppfatning er energisparing en sak, sparing av elektrisitet ved pensing av forbruket over på andre energibærere noe helt annet som ikke bør gjøres i for sterk grad før en har trukket opp bedre retningslinjer for energipolitikken i framtida, bl. a. på grunnlag av forurensingskonsekvenser og alternativ anvendelse av ressursene.

Ser vi på Norges totale energiforbruk[1]) i 1975 fordeler dette seg med 47,8 pst. på olje, 43,8 pst. elektrisitet, 8,4 pst. på fast brensel og gass. 45,4 pst. brukes i industri og bergverk, 18,9 pst. i transport og 35,7 pst. i andre forbrukergrupper. Hovedstyret stiller seg på grunnlag av disse tall tvilende til om en i alt for stor grad bør interessere seg for elektrisitetssiden når en i Norge skal gå inn for å spare energi. Spesielt viktig er det å ha for øyet faren for å presse energiforbruket over på mindre miljøvennlige energibærere. Hovedstyret vil i denne forbindelse igjen henvise til sine anbefalinger i brev av 1. desember 1975 til Industridepartementet med uttalelse om NOU 1975: 49 Om tiltak for energiøkonomisering. Her tilkjennega Hovedstyret visse synspunkter bl. a. om prissetting av elektrisitet, om utforming av tariffene og om den politikk som bør følges når det gjelder energi til oppvarming.»

2.24 **Remissbehandlingen.**

Også Hovedstyrets innstilling ble sendt fylkene samt en rekke berørte institusjoner til uttalelse. Departementet har denne gang ikke funnet det nødvendig å trykke samtlige innkomne uttalelser i et særskilt vedlegg slik

[1]) Energiinnhold i bærere levert til forbruk.

man gjorde ved Verneplan I. Det er kommet inn langt færre svar enn til Verneplan I, og man har funnet det mest hensiktsmessig å omtale svar av interesse under behandlingen av de enkelte objekter.

Blant de mer prinsipielle uttalelser kan det være naturlig å gjengi i sin helhet fellesuttalelsene fra Statens naturvernråd og Statens friluftsråd, som er organer oppnevnt av Regjeringen for å avgi uttalelser i saker som vedrører naturvern- og friluftsliv:

«Statens Friluftsråd og Statens Naturvernråd finner det, på samme måte som ved sin uttalelse til den verneplanen Stortinget vedtok i 1973 («verneplan 1»), naturlig å behandle de to forslag til verneplan under ett, og har på fellesmøte vedtatt uttalelse som følger.

Generelt.

Sperstadutvalget har gitt en oversikt over verneplanarbeidet og de interesser som knytter seg til vassdragene inkl. kraftutbyggingsinteressene. Rådene slutter seg i det alt vesentlige til de synspunkter som der gjøres gjeldende. Utvalget har gitt en fremstilling av verneinteressene i vassdragene og kraftutbyggingens skadevirkninger på disse. Hovedstyret har i sin innstilling tillagt betydningen av verneinteressene i vassdragene og skadevirkningene ved kraftutbyggingen en annen vekt enn Sperstadutvalget, og understreker de fordeler vannkraftutbygging har i forhold til annen energiproduksjon.

Sperstadutvalget har pekt på mulighetene for å sikre langsiktig vern av vassdrag, bl. a. ved energisparetiltak (s. 14). Hovedstyret drar på sin side i tvil at det er særlig meget å vinne ved sparetiltak rettet mot det alminnelige forbruk (s. 24).

Rådene vil peke på at sparemulighetene er i særlig grad avhengig av kraftprisene. Uansett behovet for å spare kraft bør en av ressursmessige grunner ta sikte på mer kostnadsriktige priser. Dette betyr i tilfelle så mye høyere priser enn i Norge i dag at det utvilsomt vil slå klart ut i forbruket. Bl. a. ut fra vernehensynet bør en opptrapping av kraftprisene til alminnelig forsyning skje så raskt som mulig. En vil her peke på ønskeligheten av en tariffutforming som gir en rimelig grunnkvote, men som sterkere rammer det store forbruk. Opptrappingen av kraftprisene til industrier som bruker mye kraft bør antakelig måtte skje noe mer gradvis (for gammel kraft). På litt lenger sikt vil en opptrapping av kraftprisene kunne bidra til en strukturendring av industrien i retning av lavere kraftforbruk.

En slik prispolitikk — kombinert med andre sparetiltak — skulle gi mulighet for en så vidt lav samlet vekst i energiforbruket at alle de vassdrag som Rådene foreslår vernet bør kunne tas med på verneplanen.

Sperstadutvalget har lagt fram en enstemmig innstilling. Når det har lyktes, er det utvilsomt fordi det har foretatt en avveining mellom verneinteresser og utbyggingsinteresser så vel i nasjonal som i regional sammenheng. Ved i hovedsak å følge innstillingen vil man derfor utvilsomt i høy grad kunne bidra til å redusere antall konflikter mellom verne- og utbyggingshensyn.

Rådene beklager at Hovedstyret har tatt noen av de aller mest verneverdige vassdrag ut av verneplanen, bl. a. er Øvre Glåma, Forra- og Lomdalsvassdraget henvist til konsesjonsbehandling. Dette er en så alvorlig reduksjon at det kan føre til at hele verneplanen kommer i miskreditt.

Hovedstyrets forslag ligger målt i kraftpotensial 1,1 TWh lavere enn Sperstadutvalgets, men i Hovedstyrets tall ligger 250 GWh som angår Tana og 225 GWh som gjelder Tessungåa. Disse vassdrag var ikke behandlet i Sperstadutvalget. Holdes disse utenfor — og det må en gjøre for å få en reell sammenlikning — er derfor forskjellen 1,6 TWh.

Hovedstyret har gitt uttrykk for at verneinteressene og ikke kraftpotensialet bør være utgangspunktet ved vurderingen av hvilke verneinteresser som skal ivaretas. Rådene er naturligvis enig i dette, men vil samtidig peke på at vassdrag med stryk og fosser — og derfor med store kraftpotensial — oftest er landskapelig sett meget attraktive. Det er derfor som regel en nær sammenheng mellom landskapsverdier og kraftmengder. Hovedstyrets reduksjon i kraftpotensial gir således et visst begrep om reduksjonen i verneverdier.

Rådene er av den oppfatning at et av kravene til verneplanen er at den også må gi en regional fordeling av vernede vassdrag. Så vidt rådene kan forstå gir både Sperstadutvalget og Hovedstyret dette prinsippet sin tilslutning. Sperstadutvalget har således uttalt:

> «En samlet vurdering som munner ut i en konkret verneplan vil vise hvordan verneinteressene er ivaretatt i ulike områder og lette oversikten over ressursdisponeringen for de politiske myndigheter. Ved behandling av konsesjonssaker vil det bli lettere å vurdere hvilken vekt som bør legges på verneinteresser som kommer fram i den enkelte sak fordi disse kan ses i en større sammenheng. Dette bør både kunne føre til en bedre tilpasning av utbyggingen til ulike verneinteresser, og en raskere saksbehandling fordi det er klarlagt hvilke verneinteresser det allerede er tatt hensyn til i den aktuelle landsdel.»

Hovedstyret har sluttet seg til dette.

Sperstadutvalget har pekt på at enkelte regioner er dårlig tilgodesett i verneplan I. Det vil være naturlig å ta hensyn til dette ved konsesjonsbehandling av enkeltsøknader. Dette gjelder bl. a. for Buskerud og Aust-Agder, ved behandlingen av Dagaliprosjektet og Tovdalsvassdraget.

Nordland er landskaplig sett meget vakkert, med fjell, breer, fjorder og daler. Vassdragene er preget av fosser og stryk som gjør dem særlig attraktive landskapsmessig. Samtidig er Nordland det mest kraftrike fylke i landet. Det er også dette fylket som har de største gjenværende vannkraftressurser. For Nordlands vedkommende foreslo Sperstadutvalget i verneplan I 10 års vern av Saltfjellet og utsettelse av vurderingen av Vefsna, Åbjøra og vassdragene mellom Sulitjelma og Skjomen. Hovedgrunnen til at utvalget ikke foreslo mer omfattende vern i Nordland, var at verneforslaget for Saltfjellet utgjorde en stor

andel av kraftressursene i fylket. Ved behandlingen av verneplan I vedtok imidlertid Stortinget at de nevnte objekter skulle konsesjonsbehandles. Nordland kom derfor i første omgang usedvanlig dårlig ut av verneplanbehandlingen.

Dette er utvilsomt noe av bakgrunnen for at Sperstadutvalget i verneplan II har foreslått varig vern av Lomsdalsvassdraget. Forslaget vil imidlertid bare i begrenset grad rette opp den svake stilling Nordland har i verneplansammenheng. Dette må det tas hensyn til ved konsesjonsbehandling av vassdrag i Nordland, ikke minst gjelder dette Saltfjellet. Rådene vil i denne sammenheng gi uttrykk for at de anser Vefsnavassdraget som kanskje det mest verneverdige vassdrag i søndre Nordland. For den nordligste delen av fylket har rådene tidligere tilrådd at vassdragene som skal konsesjonsbehandles ses i regional sammenheng og i forhold til de områder som på svensk side er vernet mot større inngrep.

Rådene vil gi sin tilslutning til Hovedstyrets oppfordring (s. 13) til de ansvarlige myndigheter om at det ved planlegging og utbygging av ulike aktiviteter i områder hvor vassdraget er vernet, blir utvist varsomhet slik at ikke spesielle forhold som har vært lagt til grunn for vern av vassdraget blir ødelagt. Dette er i tråd med verneplanens målsetting som Stortinget har gitt sin tilslutning.»

KAPITTEL 3

Vassdrag vernet utenom Verneplanen

Utenom de foreliggende verneplaner har Regjeringen og/eller Stortinget i forbindelse med behandlingen av konkrete enkeltsaker vedtatt ikke å bygge ut områder som av forskjellige årsaker fremtrer som spesielt verneverdige. Dette har som oftest skjedd på den måte at man har foretatt en større eller mindre beskjæring av omsøkte utbyggingsplaner, eller ved at man har vurdert en omsøkt utbygging i sammenheng med andre vassdrag i området.

Siden Stortinget i sakene som omtales nedenfor tidligere har realitetsbehandlet vernespørsmålet, finner departementet det unødvendig å gi noen særskilt beskrivelse av vassdragene.

Av større prosjekter som på denne måten er vernet kan nevnes følgende:

1.

I forbindelse med behandlingen av Altasaken (St. prp. nr. 107 for 1977—78 og Innst. S. nr. 43) vedtok Stortinget å verne Iesjav'ri, Iesjokka, Joatka, Fallejokka og Gålgutjokka.

Departementet tilrår på denne bakgrunn at Alta-Kautokeinovassdraget og Tverrelva gis varig vern med unntak av den vedtatte utbygging. Det ble i Stortinget for øvrig presisert at denne utbyggingen skulle være den endelige på denne del av Finnmarksvidda.

Det kraftpotensial som gjennom dette vedtak ble unntatt kraftutbygging er beregnet til ca. 0,3 TWh.

2.

Under behandlingen av samme sak foreslo Industrikomitéen videre at så vel Skaidi (deler av vassdraget ble midlertidig vernet i Verneplan I) som de resterende vassdrag i Kvænangen ble gitt varig vern. Man viste til at vassdragene representerte betydelige verneverdier. Både Kommunaldepartementet, Miljøverndepartementet og Landbruksdepartementet gikk inn for varig vern, og det ble særskilt lagt vekt på områdenes betydning for reindriftsnæringen. Olje- og energidepartementet mente også at vassdragene representerte spesielt store verneverdier, men fant ikke å kunne fremme forslag om vern før spørsmålet var forelagt distriktet. På dette grunnlag foreslo Industrikomitéen vassdragene varig vernet, — et forslag som senere fikk tilslutning i det samlede Storting. Med «resterende vassdrag i Kvænangen» har man ment elvene Badderjåkka (Badderelva), Gærbetjåkka (Nordbotneelva) og Bådajåkka (Kvænangselva). Selv om det kan herske noen tvil om spørsmålet, mener departementet det må være riktig at også Navitelva og Storelva til Burfjord faller inn under vernevedtaket. Til sammen har disse vassdrag et kraftpotensial på ca. 0,8 TWh.

3.

I forbindelse med spørsmålet om å opprette en nasjonalpark på Hardangervidda har Regjeringen gitt avslag på søknad om utbygging av Veig (med Statskraftverkene som søker) og Dagali (med Buskerud Kraftverk som søker). Med hjemmel i vassdragsreguleringslovens § 8 brakte Buskerud Kraftverk saken inn for Stortinget, der anken ikke ble tatt til følge.

En har ut fra Stortingets behandling av disse to utbyggingssaker samt forhandlingene i forbindelse med spørsmålet om opprettelse av en nasjonalpark på Hardangervidda sett det som et ønske om å verne disse to vassdrag mot kraftutbygging.

Til sammen gir Veig og Dagalifallene 2,0 TWh. Departementet tilrår at Veig-vassdra-

get og fallene i Dagali blir varig vernet mot kraftutbygging.

4.

Som en konsekvens av en opprettelse av en nasjonalpark på Hardangervidda vil også Kvenna, med beliggenhet sentralt i nasjonalparken, bli vernet mot inngrep. Dette følger bl. a. av bestemmelsene som gjelder for området innenfor naturparken. Kvenna, som ble vernet for 10 år i Verneplan I, har et kraftpotensiale på 0,3 TWh.

Departementet tilrår at Kvenna-vassdraget ovenfor Møsvatn gis varig vern mot kraftutbygging.

Til sammen gir vassdragene under pkt. 1—4 en midlere årsproduksjon på 3,4 TWh.

KAPITTEL 4

Departementets generelle bemerkninger

4.1 VANNKRAFTENS PLASS I DEN TOTALE ENERGIFORSYNING

4.11 Norges totale energiforbruk

Så vel energi som uberørt natur er knapphetsressurser. Konflikten utbygging/vern trer klarest fram om man betrakter utviklingen i vårt energiforbruk.

Norge har et totalt energiforbruk pr. innbygger som ikke skiller seg spesielt fra det som er vanlig for industrialiserte land. Med energiforbruk menes her det samlede innenlandske forbruk av energibærere (kull, olje, gass, vasskraft m. m.). Det som er særegent for Norges vedkommende er den store relative plass vannkraften har i energiforsyningen. Energibærernes andel av totalforbruket fordelte seg i 1978 med 51,4 pst. på olje og gass, 42,5 pst. på elektrisk kraft og 6,1 pst. på fast brensel.

Veksten i vårt totale energiforbruk var i 1950- og 60-årene gjennomsnittlig ca. 5 pst. pr. år målt i tonn oljeekvivalenter. Denne historisk sett høye veksten forklares ved en økonomisk høy konjunktur i perioden med stor aktivitet i verdenshandelen.

I perioden 1970—73 var gjennomsnittlig årlig vekst ca. 3 pst. og 1973—77 på noe under 2 pst. Denne nedgang tilskrives vanligvis den endrede økonomiske situasjon bl. a. som følge av oljekrisen i 1973.

Elektrisitetsforbruket steg i perioden 1961—69 med ca. 7 pst. pr. år, noe som bl. a. kan tilskrives ekspansjonen i kraftkrevende industri. I perioden 1969—77 økte forbruket gjennomsnittlig med ca. 3,5 pst. pr. år. Sterkest relativ økning har i den senere tid funnet sted i gruppen «alminnelig forsyning». (Dvs. totalt elforbruk minus det som går til kraftkrevende industri). Det vises for øvrig til St. meld. nr. 54 for 1979—80 (Energimeldingen) samt Elektrisitetsstatistikk og energiregnskap (jfr. Statistisk Ukehefte) utgitt av Statistisk Sentralbyrå.

Det er vanskelig å si noe sikkert om hvilken utvikling vi vil få i energiforbruket i de kommende år. Regjeringen har i nevnte Stortingsmelding antatt en gjennomsnittlig årlig vekstrate på 3—3,5 pst. når det gjelder det alminnelige elektrisitetsforbruk og 2—2,5 pst. på alminnelig energiforbruk totalt.

4.12 Nærmere om Norges elektrisitetsproduksjon.

a) *Utbygget vannkraft i Norge.*

Den alt overveiende del av vår elektrisitetsproduksjon er basert på vannkraft. Det totale økonomisk utnyttbare vannkraftpotensial er beregnet til ca. 158 TWh uttrykt ved midlere årlig produksjonsevne. (Dvs. den produksjon kraftverkene vil gi i et midlere år — med normal nedbør).

I tillegg kan man utvinne et potensial på ca. 6 TWh gjennom opprusting av eldre kraftverk og ca. 5 TWh ved utnytting av mindre kraftkilder (småkraftverk).

Pr. 1. januar 1979 var 85,1 TWh bygget ut. Tallet sier lite om hvor mange av de økonomisk utnyttbare vassdrag som faktisk er berørt av kraftutbygging. I flere av disse har man foreløpig bare bygget ut den billigste del av kraftpotensialet, slik at langt flere vassdrag er berørt av utbygging enn antall utbygde TWh skulle tilsi. På den annen side er et betydelig kraftpotensial unnlatt utbygd av vernegrunner i forbindelse med de større vannkraftprosjektene.

b) *Vannkraftprosjekter under planlegging, konsesjonsbehandling eller utbygging.*

Konsesjonsmyndighetene har pr. 1. januar 1979 gitt tillatelse til utbygginger som vil gi en samlet kraftproduksjon på 14,7 TWh.

Videre er det søkt konsesjon for ytterligere 14,3 TWh.

Endelig er det gitt forhåndsmelding om planlegging av kraftverk som kan produsere

6,1 TWh. Dette betyr at kraftutbygger har sendt forhåndsmelding til Vassdragsdirektoratet om at planleggingen av et utbyggingsprosjekt er påbegynt.

c) *Vernede vassdrag.*

Gjennom vedtakelsen av Verneplan I vedtok Stortinget varig vern av vassdrag med et samlet kraftpotensial på 6,9 TWh og 10 års vern av vassdrag med et potensial på 8,1 TWh. I tiden etter vedtakelsen av Verneplan I har Stortinget gjennom behandlingen av enkeltsaker i realiteten vernet vassdrag med et samlet kraftpotensial på 3,4 TWh. I tillegg blir det i nærværende verneplan fremmet forslag om varig vern av vassdrag med et potensial på 1,1 TWh og midlertidig vern av vassdrag med potensial på 2,9 TWh.

d) *Gjenværende vassdrag.*

Den rest det etter dette verken foreligger utbyggings- eller verneplaner for utgjør et kraftpotensial på omkring 16 TWh.

4.2 GENERELT OM VASSDRAGSVERN

4.21 Ressursdisponering og vassdragsvern.

Muligheten for å utnytte vassdragene til kraftproduksjon har klare fysiske begrensninger. Skal økende etterspørsel etter elektrisitet dekkes ved fortsatt vannkraftutbygging må dette nødvendigvis føre til stadig nye inngrep i begrensede naturressurser. I den grad kraftutbygging ikke lar seg forene med annen bruksutnyttelse vil det følgelig oppstå en interessemotsetning.

I tillegg til at vassdrag kan nyttes til kraftproduksjon, knytter det seg en rekke andre viktige interesser til vassdragene. Vassdragene har en viktig funksjon som resipient for utslipp, som transport- og ferdselsåre, som drikkevannskilde og som grunnlag for jordbruk, fiske og friluftsliv. I tillegg kommer deres verdi for forskning, undervisning og naturvern i sin alminnelighet.

Spesielt viktig er vassdragenes betydning som del av det totale landskapsbildet, og som livsnerve i en rekke lokalsamfunn. Alle disse bruker- og verneinteresser må avveies mot hverandre.

Utbygging til kraftproduksjon kommer ofte i sterk konflikt med andre brukerinteresser. Et utbygget vassdrag vil normalt ikke kunne bringes tilbake til den tilstand det hadde før utbygging. Prioriteringen i dag vil derfor kunne få bindende virkning i mange generasjoner framover. Man vet ikke hva som vil bli sterkest etterspurt i framtiden, urørt natur eller energi, men velger man i dag å la vassdragene ligge urørt vil våre etterkommere få muligheten for å velge selv. Når man nå, stilt overfor et stigende behov for energi, er nødt til å foreta et handlingsvalg, må vi være villig til å vurdere våre kortsiktige interesser også i et mer langsiktig perspektiv.

Det hersker neppe uenighet om behovet for å bevare en del vassdrag uberørt av kraftutbygging. Verneplanen er et eksempel på dette.

Arbeidet med å verne vassdragsnatur vil ikke stanse med vedtakelsen av verneplanene. Vern av vassdrag kan også være aktuelt i forbindelse med utarbeidelse av en plan for vassdragsutbygging slik som omtalt i Energimeldingen. Spørsmål om å unnta vassdrag eller deler av det vil også komme opp i forbindelse med behandling av konsesjonssøknader. Vernehensyn tas fortløpende under alle stadier i en konsesjonssak, noe som jevnlig medfører at prosjekter blir beskåret, endret eller pålagt restriksjoner av forskjellige slag. De kan også bli avslått. I flere prosjekter er de opprinnelige utbyggingsplaner betydelig redusert under konsesjonsbehandlingen.

4.22 Interesser som kan komme i konflikt med utbyggingsinteressene.

A. *Natur og miljøvern.*

Naturen har sin egenverdi både ved å gi grunnlag for en rekke forskjellige utnyttingsformer og ved de estetiske kvaliteter som forbindes med den.

I vannkraftepokens begynnelse ble kritikken av utbyggingsprosjektene stort sett rettet mot de estetiske sider ved naturinngrepene. Etterhvert har man innsett at problemene er langt mer kompliserte. Vassdragene utgjør et sentralt element i den økologiske balanse, og man har erkjent at inngrep i et av elementene kan påvirke likevekten på en uheldig måte. Som følge av dette har stadig flere interessegrupper begynt å melde sine krav og forlanger medinnflytelse når utbyggingsspørsmål skal avgjøres. Samfunnsutviklingen har i tillegg ført til at naturen utsettes for belastningsformer som tidligere var lite kjent, som f. eks. sur nedbør, vei- og hyttebygging, terrenggående kjøretøy, masseturisme m. m. Det er summen av alle disse inngrep som etter hvert kan gi en uakseptabel belastning av naturområdene. Etterspørselen etter rekreasjonsområder vil trolig øke i fremtiden. Det er på denne bakgrunn stadig viktigere å ta vare på områder som ennå ikke er påvirket av den tekniske utvikling i for stor grad.

Også masseturismen kan forårsake skader på naturen dersom den utøves på en uheldig måte. Antallet uberørte områder bør derfor være så stort at et enkelt eller noen enkelte områder ikke blir belastet i for stor grad. Når

antall gjenværende uberørte vassdrag og naturområder avtar, vil den relative naturverdi for disse steder øke tilsvarende.

Når miljøvirkningen av forskjellige energibærere skal vurderes, er naturinngrepene bare en blant flere typer skadevirkninger. All elektrisitetsproduksjon har miljømessige ulemper, men de forskjellige energibærere fører med seg ulemper som ikke lett lar seg sammenlikne. Ved produksjon av vannkraft er det de store og varige fysiske naturinngrep som er mest påfallende, mens varmekraft basert på kull eller olje på sin side forårsaker forurensende utslipp og problemer med slagg og avfall m. v., samt forbruk av viktige lagerressurser.

Stilt overfor så forskjellige ulemper må valget mellom energibærere bli vanskelig og usikkert. Det man med sikkerhet vet er at ulempene er mindre akseptert nå enn tidligere og at man er blitt mer villig til å betale kostnadene ved å unngå dem. Det synes å være enighet om at vannkraften gir den mest miljøvennlige produksjon av elektrisitet med den teknologiske viten man i dag sitter inne med.

B. *Naturvitenskapelige interesser.*

Om de naturvitenskapelige interesser har Kontaktutvalget for vassdragsregulering ved Universitetet i Oslo bl. a. uttalt:

«Vassdraget og de tilstøtende omgivelser er uløselig knyttet sammen i en helhet, nedbørfeltet. Et nedbørfelt er et sammenhengende dynamisk system, der alle delene er knyttet sammen av vannsystemet. Alle prosessene i feltet er avhengig av hverandre. Det gjelder vannhusholdningen og landformingen med erosjontransport og akkumulasjon. Det gjelder videre utformingen av flora og fauna i økosystemet. Et inngrep i en del av systemet medfører en lang rekke endringer i andre deler av systemet, i vannkvalitet, grunnvann, erosjons- og sedimentasjonsprosesser, løpsforhold, løpsmønstre, flomfrekvens, isforhold, tåkeforhold og andre lokalklimatiske faktorer. Noen av de alvorligste konsekvenser har endringene i det naturgeografiske miljø på vegetasjon og dyreliv i vann og på land. Forandringene kan skje langsomt og svakt, eller raskt og sterkt. Skal et vassdrag sikres for forskning og undervisning, er det viktig at hele nedbørfeltet vernes for disse formål.»

Av hensyn til den naturvitenskapelige forskning er det viktig å få bevart vassdrag som er representative for den region de tilhører (typevassdrag). Hver landsdel har sine karakteristiske særtrekk, og det er ønskelig å beholde et representativt utvalg av vassdrag uberørt.

Videre er det ønskelig å verne vassdrag som er spesielt viktige for dokumentasjonen av naturvitenskapelige forskningsinteresser. Som verneverdige regnes også lokaliteter som er grundig undersøkt, godt dokumentert og står fundamentalt innen vitenskapelig og pedagogisk arbeid.

Endelig bør det pekes på at Norges ressurser av uberørt natur pålegger oss et internasjonalt ansvar for at vi forvalter disse områder på en forsvarlig måte.

C. *Andre interesser.*

Interessene forbundet med f i s k e er gjerne blant de mest utsatte ved kraftutbygging. Fiskeinteressene blir berørt på flere måter. Fisken er for det første en ressurs som utgjør en viktig del av næringsgrunnlaget for deler av lokalbefolkningen i distrikter som berøres av en utbygging. Dernest knytter det seg fiskerbiologiske forskningsinteresser til vassdragene, og endelig vil muligheten for fritidsfiske være en medvirkende årsak til å gjøre vassdragene til ettertraktede frilufts- og rekreasjonsområder.

Området i et elvedalføre er som oftest ekstra fruktbart. Med de klimatiske og topografiske forhold som preger store deler av Norge er følgelig elvedalene viktige områder for j o r d - o g s k o g b r u k . Selve grunnen og dens beskaffenhet er naturligvis helt avgjørende for disse brukergrupper. Neddemming, tørrlegging m. m. er virkninger av kraftutbygging som kan virke uheldig inn på både jordbruks- og skogsdrift. Dessuten — og det er et problem av nyere dato — kan behovet for uttak til jordvanning medføre et konkurranseforhold mellom jordbruksdrift og kraftproduksjon. Det ligger bl. a. viktige distriktspolitiske interesser i opprettholdelsen av primærnæringene, og de vil alltid måtte tillegges vesentlig betydning når utbyggingssaker skal avgjøres.

R e i n d r i f t e n berøres også på forskjellige måter ved en utbygging. Reindriften har i visse distrikter en vesentlig næringsmessig betydning. Videre er den samiske kultur sterkt forbundet med reindrift. Dette gir reindriften en betydning langt utover det de økonomiske hensyn skulle tilsi. I Regjeringens langtidsprogram for 1974—1977 (St. meld. nr. 71 for 1972—73) er det bl. a. uttalt følgende:

«Den tradisjonelle samiske kultur er i første rekke sterkt knyttet til reindriften. Regjeringen ser det derfor som en sentral oppgave å bidra til å opprettholde mulighetene for en lønnsom reindrift i de områder der dette tradisjonelt har vært drevet. Dette forutsetter først og fremst at det vises tilbakeholdenhet når det gjelder kraftutbygging og andre industrielle tiltak i de sentrale samiske nærings- og bosettingsområder.»

Kulturhistorisk knytter det seg interesser til elvedalførene for så vidt som disse ofte har dannet utgangspunkt for menneskenes levesett. Enkelte steder vil flere generasjoners kulturutvikling på denne måte være avspeilet langs vassdragene. Også for nåtidens bosetting vil et vassdrag gjerne utgjøre en vesentlig trivselsfaktor for nærmiljøet. I mange tettsteder er elva selve livsnerven i lokalmiljøet, og området omkring vil miste mye av sitt særpreg om elveleiet f. eks. tørrlegges.

En vassdragsregulering vil normalt føre til endrete hydrologiske forhold fra magasinområdene til havet. Dette kan påvirke vannkvaliteten slik at forurensningsvirkninger oppstår eller øker i vassdraget. De interesser som kan skades ved dette er først og fremst bruken av vassdragene til å føre bort og bryte ned forurensede utslipp og til vannforsyning, men også fiske og friluftsinteresser kan berøres i betydelig utstrekning.

Forurensningsvirkninger av en vannkraftutbygging kan imidlertid i mange tilfeller avhjelpes ved tiltak som pålegges i konsesjonsvilkårene eller av skjønnet.

For en del vassdrags vedkommende har man ansett at alle berørte interesser har vært tilstrekkelig godt belyst til allerede nå å kunne anbefale varig vern eller eventuell konsesjonsbehandling.

Man har heller ikke i alle tilfeller sett det strengt nødvendig med en fullstendig utredning av alle berørte interesser. Ved en eventuell konsesjonsbehandling er det forutsatt at samtlige interesser skal belyses best mulig. Når f. eks. jord- og skogbruksinteressene i første omgang ikke er blitt viet noen særlig oppmerksomhet, skyldes dette bl. a. at disse interesser er av en slik art at skader og ulemper relativt godt kan tallfestes. Jord- og skogbruksinteressene kan dessuten ofte avhjelpes ved ulike former for tiltak fastsatt i konsesjon, ved avtale eller under skjønnet. Man har derfor valgt å konsentrere seg om almene interesser som det er lettere å ta hensyn til når flere objekter vurderes under ett.

4.3 VURDERINGSPROBLEMER VED SPØRSMÅLET OM VERN ELLER UTBYGGING

4.31 Avveiningsproblemet.

Avveining av de forskjellige interesser som knytter seg til vassdragene er av flere årsaker meget komplisert.

Det er for det første vanskelig å avgjøre i hvor stor grad de enkelte interesser gjør seg gjeldende. Det er f. eks. lett å fastslå at det er rekreasjonsverdier knyttet til et bestemt vassdrag, men det er vanskelig å si hvor store disse er.

Videre oppstår problemer fordi en ved vurderingen står overfor verdier som ikke kan måles etter samme målestokk. Mens kraftpotensialet uttrykt i KWh er et klart mål for utbyggingsinteressene, er det for naturvernet umulig å formulere en like entydig fellesnevner for alle de verdier naturen representerer.

Bruk av kvantitative metoder for å gjøre avveiningen objektiv vil videre lett medføre at man oppvurderer det som kan tallfestes, mens ideelle interesser tilsvarende lett blir tillagt mindre vekt.

Den relative vekt de ulike interesser tillegges vil variere fra vassdrag til vassdrag og over tid.

Det reiser seg derfor betydelige avveiningsproblemer så vel når man skal vurdere det enkelte vassdrag som når man skal stille flere vassdrag opp mot hverandre.

4.32 Økonomiske virkninger.

I St. meld. nr. 42 for 1978—79 Om energiøkonomisering sier Regjeringen:

«Vår vannkraft, som har gitt et viktig bidrag til utviklingen av vårt velferdssamfunn, vil også om noen år være i ferd med å bli utbygget så langt det er ønskelig ut fra miljømessige og økonomiske virkninger.»

Miljømessige og økonomiske virkninger må sees i sammenheng. Utbygging eller vern er beslutninger som skal tas på bakgrunn av en samfunnsmessig helhetsvurdering. For utbyggingssaker er kravet om en slik totalvurdering nedfelt i vassdragsreguleringslovens § 8. Når man verner vassdrag kreves det prinsipielt sett at en tilsvarende vurdering legges til grunn.

I St. meld. nr. 54 for 1979—80 (Energimeldingen) er det lagt opp til en økning i kraftforbruket fram mot århundreskiftet. Det tas videre sikte på en gradvis økning av kraftprisen opp mot langtidsgrensekostnad ved kraftproduksjon. I en slik situasjon vil samfunnet ved vern av vassdrag pådra seg en kostnad som skyldes at det må tas i bruk dyrere kraftkilder enn det man ellers hadde gjort. I mange år fremover vil kraftbehovet kunne dekkes gjennom utbygging av andre vassdrag til en kostnad som ikke avviker vesentlig fra kostnaden i de vassdrag som vernes. I denne perioden vil den årlige kostnaden ved vern derfor være lav. Etter hvert som man må ta i bruk dyrere kraftkilder, vil den årlige kostnaden øke.

Når prisen på elektrisitet fra vannkraft når opp i prisen på elektrisitet basert på andre

kraftkilder, er det riktig å legge slike alternative kraftkilder til grunn for beregningen av den årlige kostnad ved vern. Det forutsettes videre at utbygget produksjons- eller overføringsanlegg er optimalt utnyttet. Det siste er f. eks. ikke tilfelle hvis man ved å investere i økonomiseringstiltak kan frigjøre kraft til en pris som ligger under totalkostnadene ved nye utbygginger eller hvis samkjøringssystemet ikke gir optimal utnyttelse av tilgjengelige ressurser. Som påpekt i energimeldingen tas det sikte på å forbedre samkjøringssystemet og iverksette ytterligere energiøkonomiseringstiltak.

Et riktig bilde av de fremtidige vernekostnadene får man først om man neddiskonterer de årlige kostnader til nåverdi. Dette forutsetter bl. a. at man vet hvordan kraftproduksjonen øker over tid.

På grunn av usikkerhet m.h.t. kraftforbrukets utvikling, utviklingen i kostnadene ved alternativ kraftproduksjon m. v. er det ikke mulig å foreta noen nøyaktig beregning av kostnadene ved vern av vassdrag. Det man kan komme fram til, blir i beste fall grove anslag.

Vedtak om vern av et vassdrag er et uttrykk for at den egenverdi samfunnet tillegger det uberørte vassdraget minst overstiger de direkte kostnader forbundet med å verne det. Dette utgjør selve hovedbegrunnelsen for å fremlegge en slik verneplan.

Bak vernevedtaket ligger bl. a. antakelser om økt fremtidig verdsetting av uberørt natur i forhold til andre goder.

Til nå har man stort sett lagt kvalitative vurderinger til grunn for vedtak om vern av vassdrag. Dette har sin årsak i at kvantifisering av miljøgoder er forbundet med betydelige prinsipielle og praktiske problemer. Ikke minst gjelder dette m.h.t. neddiskontering av varige miljøverdier.

4.4 VIRKNINGER FOR KRAFTFORSYNINGEN

A. *Fremtidens energibærere.*

Hvilke energibærere vi i kommende år skal ta i bruk for å dekke vårt energibehov, er ikke så meget et teknisk som et økonomisk og poli-

I St. meld. nr. 54 for 1979—80 (Energimeldingen) er det sagt følgende:

«På bakgrunn av de energiressurser som ventes å kunne bidra til vår elektrisitetsforsyning i 1980-åra, er det Regjeringens syn at hovedtyngden må komme fra vannkraft. Det legges da også til grunn at vannkraften har kostnadsmessige fordeler sammenliknet med varmekraft, en fordel som må antas å øke i framtida med den olje- og kullprisutvikling som forventes. Miljømessig synes også vannkraften gunstigst, i det det ved planlegging av vannkraftprosjektene legges stor vekt på å begrense naturinngrepene, samtidig som det tas hensyn til andre og konkurrerende brukerinteresser i tilknytning til vassdragene. Vannkraften har også klare miljømessige fortrinn framfor elektrisitetsproduksjon basert på olje og kull. Det samme gjelder på forbrukssektoren, — når alternativet er direkte fyring med kull eller olje. Vannkraften utgjør også en stabil og sikker fornybar energikilde, uavhengig av den internasjonale energisituasjon. Så langt vi finner det forenlig med natur og miljøhensyn, vil vi ved å bruke våre vannkraftressurser legge tilsvarende mindre beslag på ikke-fornybare energiressurser. Det er særlig viktig når det gjelder olje, som er i ferd med å bli en knapphetsfaktor i verdens energiforsyning.

I den videre planlegging og konsesjonsbehandling av vannkraftprosjekter, vil det bli lagt vekt på å få fram de økonomisk og miljømessig gunstigste prosjektene først. Samfunnsøkonomisk ligger det her betydelige innsparingsmuligheter. Slike nasjonale hensyn må gå foran distriktsmessige betraktninger og hensyn knyttet til eiendomsretten til de forskjellige fallene når rekkefølgen for videre utbygging av vannkraft skal avgjøres.»

B. *Framtidens elektrisitetsbehov. Prognoser m. v.*

I St. prp. nr. 4 for 1972—73 satt man som en av hovedforutsetningene for Verneplanen at den ikke måtte ha et slikt omfang at dekningen av landets elektrisitetsbehov ble påført for store ofre. Denne forutsetning må fortsatt gjelde. I Energimeldingen har Regjeringen lagt til grunn at nødvendig fastkrafttilgang for å dekke alminnelig forbruk bør ligge på 59 TWh i 1985. Til dette har man lagt til et påslag for kalde vintre, upåregnelig forbruksøkning, usikkerhet i anslagene m. m. på 4 TWh.

Kontaktutvalget har i sin innstilling basert seg på forbruksprognoser fra St. meld. nr. 100 for 1973—74 hvor man antok et forbruk på 78 TWh til alminnelig forsyning i 1985. Utvalget var imidlertid klar over at behovet ville kunne bli noe mindre enn forutsatt i meldingen. Hovedstyret synes å ha lagt til grunn de samme forutsetninger som Utvalget. Sammenfatningsvis betyr dette at man med nærværende verneplan holder seg godt innenfor de rammer som ble satt som forutsetning for utvelgelsen av vassdrag i forbindelse med verneplan I.

4.5 VASSDRAG VERNET I 10 ÅR. FORLENGELSE AV VERNEPERIODEN

4.51 Arbeidet med vassdragene som er vernet i 10 år etter Verneplan I.

Tanken med å verne enkelte vassdrag i 10 år var at perioden skulle benyttes til å foreta de utredninger og undersøkelser som man manglet da Verneplan I ble vedtatt i 1973.

Landbruksinteressene i nedbørsfeltet for 10-årsvassdragene skulle klarlegges av Landbruksdepartementet, se St. prp. nr. 121 for 1977—1978. Departementet har engasjert Jordregistreringsinstituttet på Ås til dette, men arbeidet har gått noe senere enn forutsatt. Man vil be om særskilte bevilgninger fra og med 1980. Innen rammen av sitt ordinære budsjett har Jordregistreringsinstituttet i 1978 gjennomført et prøvearbeid for 10-årsvassdrag i Hemsedal. Instituttet vil gå videre med slike begrensede prøvearbeider i et par andre vassdrag. Formålet er å sikre grunnlaget for arbeidets art og omfang og dermed også sikre grunnlaget for bevilgningsbehovet. Arbeidet med forannevnte undersøkelser kan ikke bli ferdig til 1983, men en tar sikte på å bli ferdig i 1985.

Arbeidet med undersøkelser av kraftutbyggingsinteressene er tillagt Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen. Bortsett fra den kontinuerlige vurdering av landets nyttbare vannkraft generelt har man hittil ikke kunnet ta fatt på spesielle undersøkelser i de vernede vassdrag. Med nåværende bemanning og arbeidsoppgaver har dette ikke latt seg gjøre. Det har også vist seg vanskelig å motivere de respektive kraftselskaper til å gjøre noe i disse vassdragene. De midler som er stilt til rådighet er foreløpig små, men man håper å ha utbyggingsinteressene klarlagt innen utløpet av verneperioden.

Miljøverndepartementet har ansvaret for å klarlegge verneinteressene i de 10-årsvernede vassdragene. Disse interessene omfatter:

— Resipientinteressene
— Naturvitenskapelige interesser
— Kulturvitenskapelige interesser
— Viltinteresser
— Fiskeinteresser
— Friluftsinteresser

Et program og en budsjettramme for dette arbeidet ble fastsatt i St. prp. nr. 121 for 1977—78 om registrering av verneverdien i 10-års vernede vassdrag. Bevilgningene har til nå vært innpasset i Miljøverndepartementets budsjett. Det vil trolig være behov for en mindre tilleggsbevilgning for å sluttføre programmet.

For så vidt angår forurensningsvirkningene foreligger det allerede nå en utredning fra et utvalg oppnevnt av Miljøverndepartementet. Utredningen gjelder spørsmålet om i hvilken grad vassdragsreguleringen kan medføre forurensningsvirkninger som vil være i konflikt med viktige brukerinteresser. Utredningen, trykt som NOU 1979: 9, legges ved Verneplan II som utrykt vedlegg. I den grad særlige hensyn tilsier det omtales for øvrig utvalgets konklusjoner i tilknytning til omtalen av hvert enkelt objekt under kap. 5.

Miljøverndepartementet har tatt sikte på at det vesentligste registreringsarbeid bør være ferdig innen utgangen av 1981. Den videre bearbeiding av grunnlagsmaterialet vil imidlertid på enkelte felter strekke seg et stykke inn i 1982.

4.52 Vassdrag som vernes midlertidig etter Verneplan II.

Også i foreliggende verneplan er det en del vassdrag man ønsker grundigere belyst før det fattes noen endelig avgjørelse om vassdragene. Det er meningen at disse vassdrag skal vurderes sammen med de 10-års vernede vassdrag fra Verneplan I. En slik samlet vurdering er nødvendig for å få best mulig oversikt innenfor enkelte områder. Det er også mest hensiktsmessig at Stortinget blir forelagt disse vassdrag til en samlet vurdering.

4.53 Forlengelse av verneperioden i Verneplan I.

Ifølge Stortingets behandling av St. prp. nr. 4 for 1972—73 var det meningen at verneperioden for 10-årsgruppen skulle utløpe 6. april 1983. Av forskjellige grunner har denne tidsfrist vist seg å være for kort. Undersøkelsene man skulle foreta i angjeldende vassdrag har tatt lenger tid enn forutsatt. På bakgrunn av dette har Kontaktutvalget i brev av 22. januar 1976 til Industridepartementet foreslått at verneperioden blir forlenget til 1985. Departementet slutter seg til forslaget og tilrår at verneperioden blir forlenget til 6. april 1985. Dette vil gi tilstrekkelig tid til å foreta nødvendige undersøkelser på en tilfredsstillende måte uten at dette går ut over hensynet til kraftforsyningen.

4.6 RETTSLIGE OG FAKTISKE KONSEKVENSER AV VERNEPLANEN

4.61 Verneplanens rettslige status.

Kvalitativt er verneplanen begrenset til beskyttelse mot inngrep som følger av kraftutbygging. Verneplanen vedtas av Stortinget som et alminnelig plenumsvedtak. Et slik vedtak betyr at det ikke vil bli gitt samtykke til en regulering i et vernet vassdrag dersom det mot formodning skulle komme inn søknad om det. Ved mindre utbygginger er det Regjeringen som er konsesjonsmyndighet, jfr. vassdragsreguleringslovens § 2. Avslag på søknad om utbygging besluttes alltid av Regjeringen, dog slik at konsesjonssøker kan kreve avgjørelsen forelagt Stortinget, jfr. reguleringslovens § 8, 2. ledd. I disse tilfeller betyr Stortingets vernevedtak en instruks om ikke å gi

konsesjon dersom det skulle foreligge en utbyggingssøknad.

I visse tilfeller vil en utnyttelse av vassdrag til kraftproduksjon være konsesjonsfri etter reguleringsloven eller helt fallt utenfor dennes virkefelt. Denne form for utnyttelse vil normalt falle inn under vassdragsloven av 1940. Etter denne loven er Kongen tillagt myndighet for å ivareta almenhetens interesser ved inngrep i vassdrag. (Se vassdragslovens §§ 104 og 105). Også i disse saker vil verneplanen oppfattes som en instruks til Regjeringen om ikke å gi tillatelse til kraftutbygginger.

4.62 Geografisk avgrensning av verneobjektene.

Avgrensingen av verneobjektene fremgår av kartvedlegget til verneplanen. I utgangspunktet omfatter verneobjektene så vel hovedvassdrag som sidevassdrag, dvs. at det samlede nedbørsfelt omfattes av vernevedtaket. Særlig fra et naturvitenskapelig synspunkt, knytter det seg vesentlige interesser til det å bevare hele vassdrag uberørt, i første rekke som referansevassdrag.

Disse synspunkter kommer klart til uttrykk bl. a. i Kontaktutvalgets innstilling til Verneplan I (s. 20):

«Vassdragene avgrenset i terrenget som nedbørsfelt, utgjør på mange måter de naturligste enheter for landskapsinndeling. Dette gjelder som velavgrensede systemer for landskapsutvikling hvor de mange forskjellige prosesser stadig tærer ned overflaten, og ikke minst gjelder det at vassdragene utgjør økosystemer hvor plante- og dyrelivet i vatn så vel som på landjorden, gjennom årtuseners utvikling har etablert en komplisert og sårbar likevekt. Vassdragene utgjør derfor velegnede og nødvendige enheter for studiet av de naturlige lovmessigheter.»

I Miljøverndepartementets rundskriv T-28 fra 1974 er det slått fast at objektene omfatter så vel hovedvassdrag som sidevassdrag dersom ikke annet framgår av Stortingets vedtak.

Hvor det skulle være tvil om enkelte av verneobjektenes geografiske avgrensing antar departementet at de mest kurante tvilsspørsmål bør kunne løses gjennom drøftinger mellom Miljøverndepartementet og Olje- og energidepartementet. Tvilsspørsmål vil bli gjort til gjenstand for nærmere undersøkelser og framlagt for Stortinget sammen med de 10 års vernede vassdrag.

4.63 Tiltak innenfor vernede områder.

A. *Generelt om tiltak i vernede vassdrag.*

Prinsippet om vern også mot andre inngrep må sees på bakgrunn av at de vassdrag som er vernet mot kraftutbygging tilhører vår mest verneverdige vassdragsnatur.

Det har etter vedtakelsen av Verneplan I fra enkelte hold vært reist spørsmål om hvilke begrensninger denne legger på adgangen til inngrep i de midlertidig eller varig vernede vassdrag.

Arbeidet med å lage en verneplan for vassdragene ble satt i gang som følge av konflikten mellom kraftutbygging og på den annen side forskjellige brukerinteresser som kan skades ved en eventuell utbygging. Som nevnt ovenfor er verneplanen rettslig begrenset til beskyttelse mot inngrep i forbindelse med kraftutbygging. Skal verneplanens intensjoner oppnås, er det imidlertid viktig at det ikke foretas andre tiltak som kan gripe inn i de vernede vassdrag.

I St. prp. nr. 4 for 1972—73 ble det med tilslutning i Stortinget uttalt følgende:

«Andre inngrep i de sikrede områder som kan redusere deres verdi for naturvern og friluftsformål og vitenskap må søkes unngått.»

Dette skulle sikres gjennom en koordinert planlegging etter de ulike planlover. Verneplanen vil eksempelvis være et viktig moment i kommunenes og fylkenes planarbeid etter bygningsloven.

Selv om verneplanen ikke gir hjemmel for å stoppe andre inngrep i de vernede vassdragene enn de som angår kraftutbygging, må Stortingets vedtak oppfattes som en sterk henstilling til besluttende myndigheter om ikke å foreta eller tillate inngrep i de vernede vassdragenes nedbørsfelt som reduserer områdenes verneverdi.

I samråd med Industridepartementet sendte Miljøverndepartementet på denne bakgrunn i januar 1975 ut et rundskriv (T 28/74) der disse spørsmål er nærmere behandlet. Fra nevnte rundskriv hitsettes følgende.

«Samfunnet har gitt avkall på å utnytte store økonomiske verdier ved vedtaket om å verne vassdrag mot kraftutbygging varig eller foreløpig for 10 år. Dette gir uttrykk for hvor høyt man vurderer de naturverdier som knytter seg til vassdragene. På denne bakgrunn er det viktig at verneverdiene i vassdragene eller områdene omkring ikke blir ødelagt eller vesentlig redusert ved annen utnyttelse enn kraftutbygging.»

Et formelt vern mot andre inngrep enn de som følger kraftutbygging må skje med hjemmel i naturvernloven, annen spesiallovgivning eller særskilte vedtak i Stortinget. Miljøverndepartementet vil i samråd med de forskjellige fagdepartementer vurdere hvordan det best kan gi rettslig grunnlag for et slikt vern.

B. *Eksisterende kraftverk i vernede vassdrag.*

I en del av de vassdrag som inngår i verneplanen finnes det eldre kraftverk som det i lys av bl. a. økende energipriser kan være aktuelt å ruste opp eller modernisere.

På samme måte som for andre typer inngrep i vernede vassdrag må imidlertid det prinsipielle utgangspunkt for vurderingen være at det i vernede vassdrag ikke foretas inngrep som berører verdier som ligger til grunn for vernevedtaket. For vassdrag som allerede var regulert da vernevedtaket ble fattet, må man i utgangspunktet legge til grunn den regulering vassdraget hadde da vernevedtaket ble fattet.

Nødvendig vedlikehold og eventuell modernisering av eksisterende kraftverk innenfor gjeldende reguleringS- eller utbyggingstillatelse vil normalt kunne foretas uten å komme i konflikt med verneinteressene. Det samme vil innenfor gjeldende reguleringS- eller utbyggingstillatelse kunne gjelde økning av maskininstallasjonen. Ytterligere opprustning, f. eks. økning av fallhøyden, økning av magasin eller igangsetting av nedlagte kraftverk vil som hovedregel ikke kunne foretas i vernede vassdrag.

Spørsmål om opprusting eller ombygging av kraftverk i vernede vassdrag skal forelegges Miljøverndepartementet til forhåndsuttalelse på et tidlig stadium i behandlingen.

4.64 **Erstatningsspørsmålet.**

Verneplanen utelukker etter sitt formål at fallene i de vernede objekter utnyttes til produksjon av elektrisk kraft. På dette grunnlag har det vært reist spørsmål om et vernevedtak betyr en erstatningsbetingende rådighetsinnskrenkning for innehaveren av fallrettighetene i et vernet vassdrag. Spørsmålet ble omtalt i St. prp. nr. 4 for 1972—73, og man antok dengang at et tidsbegrenset vern kunne foretas erstatningsfritt, og med hensyn til varig vern henviste man til lovgivning og alminnelige rettsgrunnsetninger. På bakgrunn av den utvikling som har funnet sted, kan det være grunn til å foreta en oppsummering av rettstilstanden på området.

Vassdragsreguleringer kan bare utføres av staten eller den som får tillatelse av Kongen. Jfr vassdragsreguleringslovens § 2. Det har aldri eksistert noen reguleringsrett for eier av grunnen langs vassdraget.

Det samme må gjelde utbygginger som faller utenfor vassdragsreguleringsloven, men som rammes av vassdragslovens § 8 og kap. 10. I vassdragsloven er dette ikke direkte uttalt, men det har aldri vært påstått at Kongens bruk av myndigheten etter disse bestemmelser skulle utløse et erstatningskrav fra den som får en avgjørelse mot seg.

Siden utbyggings- eller reguleringsmuligheten ikke hører med blant grunneiers rådighetsbeføyelser medfører et vernevedtak ikke noe inngrep i hans rådighetsrett. Fallrettighetene har i utbyggingssammenheng bare verdi hvis det blir gitt tillatelse til utbygging og/eller regulering.

I de relativt få tilfeller hvor en fallrettighet kan utnyttes uten at det er nødvendig med tillatelse etter overnevnte lover vil imidlertid vernevedtaket kunne bety en reell rådighetsinnskrenkning i disposisjonsretten. Utgangspunktet for et eventuelt erstatningsspørsmål vil her være en fortolkning av Grunnlovens § 105. Denne bestemmelse har blitt forstått slik at en rettighetshaver i visse tilfeller vil kunne ha krav på erstatning når han pålegges en rådighetsinnskrenkning som økonomisk sett betyr det samme som om rettigheten helt eller delvis blir ekspropriert. De retningslinjer for erstatningsutmålingen som er trukket opp i Ekspropriasjonserstatingsloven av 26. januar 1973 nr. 4 vil kunne være retningsgivende også i disse saker.

4.65 **Kompensasjonsspørsmålet.**

Retningslinjene for kompensasjon til kommunene for ikke-utbygging av vassdrag ble behandlet av Stortinget 28. mars 1973, jfr. St. meld. nr. 33 for 1972—73 og Innst. S. nr. 193 for 1972—73.

Ingen kommune har krav på å få kompensasjon ved vedtak om ikke-utbygging. Rimelighetsbetraktninger tilsier imidlertid at det kan ytes kompensasjon etter de av Stortinget fastsatte kriterier til økonomisk svakere stilte kommuner som av hensyn til landsomfattende naturverninteresser ikke får bygget ut sine kraftressurser. Behandlingen av søknader om kompensasjon foretas av lokale og sentrale myndigheter som har ansvaret for distriktsutbyggingen i samarbeid med vassdragsmyndighetene. Den endelige avgjørelse treffes av Stortinget i hvert enkelt tilfelle.

Det er fastsatt følgende betingelser for kompensasjon, jfr. forannevnte stortingsdokumenter:

«— Det må foreligge en aktuell, reell utbyggingsinteresse fra en kraftutbygger.
— Det berørte distrikt må bestå av økonomisk svake eller relativt mindre godt stilledc kommuner. Kompensasjon vil særlig være aktuelt hvor det dreier seg om fjellkommuner og avsidesliggende kommuner med små eller begrensede næringsmuligheter og skatteinntekter.
— Utbygging av vedkommende vassdrag bør være en av få naturgitte muligheter kommunene i vedkommende distrikt har for

styrking av næringsgrunnlaget. Utbyggingen bør videre være av en slik størrelse at en eller flere kommuner i vedkommende distrikt ville ha kommet i en vesentlig bedre økonomisk stilling dersom utbyggingen hadde funnet sted.
— Ikke-utbyggingen må være et resultat av en totalvurdering som nevnt foran (avsnitt 2 i dette kapittel), og ikke av hensynet til distriktets befolkning.
— Som begrensning bør etter flertallets mening gjelde at distriktet må avfinne seg med rimelige innskrenkninger i et utbyggingsprosjekt, f. eks. av hensyn til fisket, neddemming av jord eller andre naturhensyn. Det samme bør i stor utstrekning gjelde hvor naturvernmessige vurderinger leder til valg av et alternativ som gir dyrere og mindre kraft og derved mindre inntekter til de berørte kommuner.

Når det gjelder spørsmålet om hva man skal kreve av beslutninger for at ikke-utbygging av vedkommende vassdrag er avgjort, stilles det i meldingen opp tre kriterier:

1) Ved nektelse av konsesjon etter § 8 i lov om vassdragsreguleringer,
2) Ved vernevedtak etter naturvernloven.
3) Ved at vedkommende vassdrag føres opp i en verneplan for unntak fra kraftutbygging.

For så vidt gjelder vern etter pkt. 3 synes det for departementet helt klart at en 10 års utsettelse slik en opererer med i verneplanen, må tåles uten noen form for kompensasjon.»

Ved fastsettelse av kompensasjonsbeløpets størrelse vil det bli lagt særlig vekt på følgende momenter:
— Næringsgrunnlag og økonomi i vedkommende kommune(r).
— Antatte konsesjonsavgifter ved utbygging, idet det dog her må ses hen til disse avgifters dobbelte formål.
— Beregnede skatteinntekter.
— Eventuell reduksjon i tilskudd av skatteutjevningsmidler og lærerlønnstilskudd.
— Verdien for lokalsamfunnet av å beholde vassdraget uberørt av kraftutbygging.

Kompensasjonen skal gis som et engangsbeløp og avsettes til et fond for utvikling av næringslivet og trygging av bosettingen i de berørte kommuner. Det er ønskelig at det lokalt blir utarbeidet handlingsprogram med sikte på utvikling og økonomisk framgang i distriktet basert på de økonomiske ressurser som blir tilført.

Kommunaldepartementet har hatt til behandling en sak om kompensasjon til Trysil og Engerdal kommuner i forbindelse med fredningen av Femunden. Ved kongelig resolusjon av 24. januar 1975 ble det bevilget 10 mill. kroner til Engerdal kommune og 4 mill. kroner til Trysil kommune. Det har i den siste tiden kommet inn noen flere søknader om kompensasjon.

KAPITTEL 5

Den spesielle del

5. Departementets forslag til landsplan

5.1 GENERELLE OPPLYSNINGER

Det samme system for nummerering som ble benyttet i Verneplan I er også tatt i bruk i nærværende verneplan. De vassdragsobjekter som ble behandlet i 1973 ble nummerert fortløpende fylkesvis fra Østfold til Finnmark. Objektene som dengang ble utsatt til vurdering senere i verneperioden er nå tatt med og har beholdt sitt opprinnelige objektnummer. De nye objektene (i alt 39), som er kommet til i denne verneplanen er merket II og nummeret fortløpende fylkesvis fra Østfold til Finnmark (eks. objekt nr. II 1, Imsa/Trya i Hedmark).

Det er også angitt et vassdragsnummer under beskrivelsen av de enkelte vassdrag. Dette refererer seg til NVE's vassdragsregister, som deler landet inn i 1 000 vassdrag nummerert fortløpende etter utløp i havet fra Østfold til Finnmark.

Et vassdrag etter NVE's vassdragsregister er ikke det samme som et objekt brukt her i verneplanen. Et objekt kan omfatte flere vassdragsnummer eller bare deler av et vassdragsnummer.

Størrelsen på de enkelte kraftverksprosjekter er angitt ved deres midlere årsproduksjon. Med dette forstår vi den produksjon kraftverkene vil gi i et midlere år — et år med normal nedbør — uten andre begrensninger enn de som ligger i vannveier og maskininstallasjon. Ved forrige verneplan anvendte man begrepet bestemmende årsproduksjon. Med dette forsto man den produksjon som man kan regne med å opprettholde i 9 av 10 år. Bestemmende årsproduksjon kan anslås til 80—90 pst.

av midlere årsproduksjon avhengig av magasinforholdene. At man har foretatt denne begrepsendring skyldes at et enkelt vannkraftprosjekt angis mest entydig ved prosjektets midlere årsproduksjon.

Kontaktutvalget har hatt til vurdering 73 vassdragsobjekter med et samlet kraftpotensial på 7,2 TWh midlere årsproduksjon. Av dette er 1,5 TWh foreslått varig vernet, 2,7 TWh er foreslått midlertidig vernet sammen med 10-årsgruppen fra 1973 og 3,0 TWh foreslås avgjort ved en eventuell konsesjonsbehandling.

Hovedstyret har hatt til vurdering 75 vassdragsobjekter med et samlet kraftpotensial på 7,4 TWh. (Forskjellen fra Kontaktutvalgets tall skyldes at man har tatt med to objekter som ikke ble behandlet av utvalget). Av dette foreslo Hovedstyret 0,6 TWh varig vernet, 2,3 TWh midlertidig vernet sammen med 10-årsgruppen fra 1973 og 4,5 TWh avgjort ved en eventuell konsesjonsbehandling.

Som det fremgår av oppstillingen ovenfor — sammenholdt med tallene oppgitt i NOU 1976: 15 og Hovedstyrets innstilling — er tallene som Kontaktutvalget og Hovedstyret opererer med senere blitt justert. Justeringen, som er foretatt av Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen, baseres på en skjønnsmessig vurdering hvor man legger til grunn mulige utbyggingsprosjekter som anses realistiske ut fra teknisk/økonomiske og samfunnsmessige hensyn. De senere år har f. eks. hensynet til miljøfaktorene medført at et stadig økende kraftpotensial blir holdt utenfor allerede på planleggingsstadiet og holdes dermed også utenfor tallene som oppgis over den nyttbare vannkraft.

Slik justering som nevnt foretas av Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen med jevne mellomrom etter hvert som underlagsmaterialet blir bedre eller nyere opplysninger foreligger. Den siste oversikt som foreligger over nyttbar vannkraft skriver seg fra 1977.

5.2 DE FORSKJELLIGE KATEGORIER VASSDRAG

Departementet har denne gang plassert objektene i tre forskjellige grupper.

For det første er det gruppen hvor objektene foreslås varig vernet mot kraftutbygging. Dette gjelder hovedsakelig vassdrag der det foreligger betydelige vernehensyn. Ofte er også utbyggingsinteressene små, enten på grunn av lite kraftpotensial eller store utbyggingskostnader. I enkelte tilfeller hvor man har funnet at verneverdiene er ekstra store, har man vernet vassdrag som gir relativt mye og rimelig kraft.

Den andre gruppen omfatter vassdrag som tilrås vernet midlertidig sammen med 10-årsgruppen fra Verneplan I. På samme måte som for de vassdrag som ble tatt ut til midlertidig vern i Verneplan I er dette vassdrag hvor verneinteressene må antas å være betydelige, men hvor man foreløpig mangler tilstrekkelige opplysninger.

For å få best mulig grunnlag for en samlet vurdering er vassdragene slått sammen med 10-års vassdragene fra Verneplan I. Før verneperioden er ute vil det søkes fremlagt for Stortinget en samlet plan for de midlertidig vernede vassdrag. Stortinget vil da kunne ta standpunkt til hvilke vassdrag som skal vernes varig og hvilke som skal undergis konsesjonsbehandling.

Som en siste kategori kommer de vassdrag der departementet foreslår konsesjonsbehandling. Dette betyr ikke at vedkommende vassdrag er øremerket for utbygging, men at spørsmålet om vassdraget skal vernes eller bygges ut først vil bli avgjort under en eventuell konsesjonsbehandling dersom det kommer inn søknad om utbygging. Man skal stå helt fritt til å avslå en eventuell søknad eller deler av den.

5.3 DEPARTEMENTETS SAMLEDE PLAN

Det forslag som departementet nå legger fram i Verneplan II omfatter varig vern av 45 vassdragsobjekter med et samlet kraftpotensial på 1,1 TWh og midlertidig vern av 11 vassdragsobjekter med et samlet kraftpotensial på 2,9 TWh. De øvrige vassdragsobjekter som har vært til vurdering i forbindelse med Verneplan II, har en på det nåværende tidspunkt ikke funnet å kunne foreslå vern av. Spørsmålet om vern eller utbygging av disse vassdragene forutsetter en bør kunne avgjøres gjennom en eventuell konsesjonsbehandling.

Objektene som er behandlet i Verneplan II fordeler seg slik etter kostnadsklasse og kraftpotensial:

1) Objekter som foreslås varig vernet:

Kostnadsklasse	Antall	GWh (sum)
I	1	50
II A	1	67
II B	6	555
III	10	480
Sum totalt	18	1 152

2) Vassdrag som foreslås vernet midlertidig sammen med 10-årsgruppen fra 1973:

Kostnadsklasse	Antall	GWh (sum)
I	—	—
II A	4	1 854
II B	3	714
III	2	336
Sum totalt	9	2 904

3) Vassdrag som foreslås avgjort ved en eventuell konsesjonsbehandling:

Kostnadsklasse	Antall	GWh (sum)
I	—	—
II A	5	1 276
II B	8	1 099
III	11	1 001
Sum totalt	24	3 376

I denne tabellen er bare tatt med objekter som har et nyttbart kraftpotensial. Derfor blir summen av de forskjellige kategorier mindre enn det totale antall objekter.

Etter kostnadsnivå pr. 1. januar 1980 angir klassene:

Kostnadsklasse I ..... — 96 øre/kWh
Kostnadsklasse II A ..... 96—128 øre/kWh
Kostnadsklasse II B ..... 128—160 øre/kWh
Kostnadsklasse III ..... 160—224 øre/kWh

Kostnadsklassene angir utbyggingskostnad delt på midlere årsproduksjon. Det er vanlig å anse kostnadsklasse I og II a som relativt rimelig kraft og kostnadsklasse II B og III som relativt kostbar kraft. Klassegrensene og kraftpotensialet må bare oppfattes som veiledende; de oppgitte tall er basert på en skjønnsmessig vurdering av prosjektene av NVE.

5.4 SÆRSKILT OM VASSDRAG I NORDLAND

Nordland er det fylke som har størst vannkraftpotensial (ca. 22 TWh). Utnyttingen av kraftpotensialet er til nå kommet relativt kort, idet bare ca. 10 TWh er utbygd.

Til tross for at fylket ennå har mange vassdrag som er uberørt av kraftutbygging, er det kommet meget dårlig ut i verneplansammenheng. Denne verneplanen medfører ingen vesentlig endring av dette forhold.

Lomsdalsvassdraget, som har vært til vurdering i forbindelse med utarbeidelsen av Verneplan II, synes å tilfredsstille de krav som stilles for varig vern. Det er imidlertid også andre vassdrag i denne del av Nordland med meget betydelige verneinteresser. Bl. a. er Vefsna-vassdraget tidligere omtalt i vernesammenheng. En ønsker derfor å vurdere disse og andre vassdrag i sammenheng før spørsmålet om vern avklares. Når det gjelder de midtre deler av fylket, er det tidligere påvist store verneverdier i Saltfjell-/Svartisen-området, og det er gitt uttrykk for at deler av området bør unntas fra kraftutbygging. I de nordlige deler av fylket er det betydelige verneverdier knyttet til bl. a. Hellemovassdraget.

Vern av vassdrag i Nordland vil bli nærmere vurdert etter hvert som de forskjellige interessekonflikter i forbindelse med vassdragene er bedre klarlagt.

5.5 TABELLOVERSIKT

De tall som oppgis for produksjonspotensial og kostnadsklasse er ikke sikre. Nøyaktige beregninger vil kreve langt grundigere undersøkelser enn de man har anledning til å foreta i forbindelse med en verneplan som omfatter et så vidt stort antall vassdrag.

For enkelte objekter er det ikke oppgitt kraftpotensial eller kostnadsklasse. I en del tilfeller skyldes dette at vassdraget har ubetydelig eller ingen utbyggingsinteresse. I andre tilfeller har objektet et økonomisk nyttbart kraftpotensial, men vassdraget er etter den plan som foreligger tenkt overført til et annet vassdrag slik at tallene inngår i andre prosjekter. Endelig har man noen prosjekter med kraftpotensial, men prosjektet er satt lik 0 fordi man ikke anser en utbygging akseptabel ut fra en totalvurdering av teknisk/økonomiske og samfunnsmessige hensyn.

Fylke		Objekt nr.	Objekt	Vern: Konsesjons-behandles	Midler-tidig	Varig	Produksjons-potensial GWh	Kostnads-klasse
Hedmark		8	Mistra			x	219	II B
		9	Kynna		x		—	
	II	1	Imsa-Trya		x		98	II B
	II	2	Grimsa		x		—	
	II	3	Vesle-Sølna			x	—	
Oppland		14	Jora/Øvre Lågen		x		331	II B
		17	Frya			x	—	
		19	Gausa			x	—	
		21	Vassdrag i Vang			x	140	III
Vestfold	II	4	Vierødfoss, Brufoss Holmsfoss	x			177	II B/III
	II	5	Daleelva			x	34	III
Vest-Agder	II	6	Taumeelva			x	—	
Rogaland		66	Imsvassdraget			x	—	
		67	Dirdalselva	x			260	II A
		69	Vormo			x	—	
Hordaland		72	Etneelvi	x			367	II A
		73	Langfoss	x		x	27 K + 67 V	II A
		81	Øvstedalsvassdraget	x			102	II B
		82	Eikefetelvi			x	142	II B
Sogn og Fjordane		91	Flåmsvassdraget		x		736	II A
Møre og Romsdal		109	Stordalsvassdraget	x			165	III
Sør-Trøndelag	II	7	Øvre Glåma	Under konsesjonsbeh.			366	II B
	II	8	Grytelva i Hitra			x	—	
		122	Skjenaldelva	x			—	
	II	9	Øvre Svorka	x			119	II B
	II	10	Garbergelva		x		56	III
		127	Sagelva			x	—	
	II	11	Oldenvassdraget			x	—	
	II	12	Hofstadelva			x	—	
	II	13	Steinselva			x	—	
Nord-Trøndelag		131	Stjørdalselv/Verdalselv					
			a) Sona		x		280	III
			b) Forra		x		591	II A
			c) Inna	x			95	III
			d) Helgåa	x			219	III
		133	Ogna m/Skjækra		x		285	II B
		134	Ormsetfossen	x			31	II B
		135	Meltingen	x			88	II B
		136	Høylandsvassdraget	x			68	III
		138	Sanddøla/Luru/Grana	x			604	II A
	II	14	Holdern/Jævsjø/ Grønningen			x	—	
	II	15	Nesåa		x		85	II A
	II	16	Lindseta			x	39	II B
Nordland		146	Lomsdalsvassdraget		x		442	II A
		150	Herring/Fusta			x	66	II B
		156	Skuortavatna/ Villumvatn			x	43	II B
		161	Rombakelv	Konsesjonsbehandlet			238	II B
Troms		165	Storjordvassdraget			x	—	
		166	Storvatn/Svartevatn			x	—	
		167	Kvitforsvassdraget			x	—	
		171	Skoddebergvassdraget	x			20	II B

Fylke	Objekt nr.	Objekt	Vern: Konsesjons-behandles	Midler-tidig	Varig	Produksjons-potensial GWh	Kostnads-klasse
	II 17	Håkaviksvassdraget					
	II 18	Sommersætvassdraget			x	35	III
	II 19	Sagelvassdraget			x	50	III
	177	Søndre Lakselv m/ Kaperelv			x	30	III
	178	Nordre Lakselv			x	—	
	179	Lysbotnvassdraget	x			18	II A
	183	Fiskelausvatn	x			24	III
	II 20	Skogneselva	x			30	III
	II 21	Fauldalselva			x	—	
Finnmark	II 22	Bognelv/Vassbotnelv			x	—	
	II 23	Mattiselv	x			170	III
	II 24	Lakselva i Leirbotn			x	31	III
	II 25	Skillefjordelva (Korsfj.)	x			50	III
	II 26	Kvalsundelva	Under konsesjonsbeh.			49	III
	II 27	Russelva			x	18	III
	II 28	Hamnelva			x	—	
	II 29	Smørfjordelva			x	—	
	II 30	Ytre Billefjordelv			x	—	
	II 31	Brennelva			x	—	
	II 32	Lille Porsangerelv			x	—	
	II 33	Veidneselva			x	—	
	II 34	Langfjordelv			x	—	
	II 35	Gednjevassdraget	x			89	III
	II 36	Skalleelva			x	—	
	II 37	Reppenelva/Nyelva			x	—	
	II 38	Haukelv/Grense-Jakobselv			x	—	
	203	Tana med sidevassdr.			x	79	III
	II 39	Tessungsjå i Tinn			x	96	46 (II B) og 50 (I)
	168	Tennvikvassdraget i Troms			x	63	III

5.6 DE ENKELTE OBJEKTER

OBJEKT nr. 8.

Mistra, vassdrag nr. 16.

Fylke: Hedmark. Kommune: Rendalen.

Nedbørfelt: 540 km².

Kraftpotensial: 219 GWh (II B).

Kontaktutvalget viser til at Mistra ligger i et område hvor store arealer er og videre kan bli vernet mot kraftutbygging. Mistra er nabovassdrag til Femunden/Trysilvassdraget som er varig vernet, og i Storelvdal er Atna vernet til 1983. På bakgrunn av dette og at flere vassdrag i området er gitt 10-års vern hadde det vært naturlig at vassdragene i Storelvdal og Rendalen ble vurdert i sammenheng med den behandling som er forutsatt etter 1983. På grunn av isproblemer i Mistra anbefaler imidlertid Utvalget vassdraget vurdert ved konsesjonsbehandling.

Hovedstyret mener at de verneinteresser som det fra lokalt hold spesielt er pekt på, er nettopp av en slik art som det er hensiktsmessig å få en bedre vurdering av ved konsesjonsbehandling. Dette objekt bør også sees i lys av at det i området fra før er foretatt omfattende vern av vassdrag — varig vern og midlertidig. På bakgrunn av dette vil Hovedstyret slutte seg til Utvalgets tilråding om at vassdraget blir vurdert ved konsesjonsbehandling.

Rendalen kommune sammen med Hedmark Fylkes Friluftsnemnd, Rendalen Renselskap, Rendalen Innlandsfiskenemnd, Rendalen Friluftsog Naturvernsnemnd, Søndre Missjøen Lotteriforening, Rendalen Viltnemnd, Østagrenda Jakt- og Fiskeforening, Ytre Rendal Grunneierlag, Ytre Rendal Jakt- og Fiskeforening, Øvre Rendal Grunneierforening og Rendalen Jordstyre motsetter seg bestemt at Mistra blir utbygd for kraftproduk-

sjon. Mistra med nedbørfelt har så stor betydning for utmarksnæringene at det vil bety ubotelige skader for disse om vassdragene blir bygget ut. Områdene som ligger i eller nær Sølenmassivet må ikke bli gjenstand for reguleringer av noen art. Mistra bør varig vernes.

Hedmark Fylkesting går enstemmig inn for varig vern. Det pekes blant annet på at overføringen av Glommavann til Rena har medført en økt vintervannføring i Rena og dermed mindre isgangsproblemer ved Mistras utløp ved at Rena fører isen med seg ut i Storsjøen. Likeledes har forbyggingsarbeider resultert i at isgangsproblemene er vesentlig redusert i forhold til tidligere.

Fylkesmannen i Hedmark antar at utbyggings- og verneinteressene mest betryggende kan bli vurdert ved konsesjonsbehandling.

Hedmark Naturvern tilrår varig vern av Mistra.

Direktoratet for Vilt og Ferskvannsfisk uttaler at det foreligger fangstoppgaver gjennom lang tid fra Mistra, hvilket gjør vassdraget særlig verdifullt som referanseområde for forskning og forvaltning.

Statens Friluftsråd, Statens Naturvernråd foreslår varig vern av vassdraget og begrunner det med at isproblemene nå vesentlig er redusert bl. a. p.g.a. forbygging.

Den Norske Turistforening går inn for varig vern og viser til at Mistra er uløselig knyttet til Sølen-området som er et enestående friluftsområde, brukt som sådant gjennom alle år.

Universitetets kontaktutvalg foreslår 10-års vern. Vassdraget er lite undersøkt og området rundt for dårlig kjent.

Departementet viser til det entydige verneønsket i distriktet samt til at isgangsproblemene synes å være løst, og tilrår på dette grunnlag vassdraget varig vernet.

OBJEKT NR. 9.
Kynna, vassdrag nr. 14.
Fylke: Hedmark. Kommune: Elverum, Våler og Åsnes.
Nedbørfelt: 117 km².

Kontaktutvalget tilrår at Kynna vernes midlertidig sammen med 10-årsgruppen fra 1973. Utvalget er klar over at det i dette vassdraget er store verneinteresser blant annet i forbindelse med landsplanen for myrreservater. Utbyggingsprosjektet er et meget omfattende inngrep i bygdemiljøet med neddemming av store områder god skog, med hytter og arealer for friluftsaktivitet og med noe bosetting.

Hovedstyret slutter seg til Utvalgets tilråding om at Kynna vernes midlertidig sammen med 10-årsgruppen fra 1973.

Våler kommunestyre ønsker ikke å ta standpunkt før en eventuell konsesjonssøknad foreligger. Kommunen tilkjennegir at verneverdiene bør veie tungt.

Fylkesmannen antar at interessene som knytter seg til dette objekt best kan vurderes ved konsesjonsbehandling.

Fylkesfriluftsnemnda går inn for varig vern.

Universitetets kontaktutvalg foreslår 10-årig vern. Vassdraget har fra et biologisk synspunkt vært egnet som typeområde for det indre Østlandet.

Departementet tilrår at vassdraget gis midlertidig vern sammen med 10-årsgruppen fra 1973.

OBJEKT NR. II 1.
Imsa/Trya, vassdrag nr. 17/4.
Fylke: Hedmark. Kommune: Stor-Elvdal.
Nedbørfelt: 77 km².
Kraftpotensial: 98 GWh (II B).

Kontaktutvalget tilrår at Imsa/Trya gis varig vern. Det vises så vel til naturvitenskapelige interesser som til de almene naturvern- og friluftsinteresser m. m.

Hovedstyret foreslår 10-årsvern og begrunner dette med at man ønsker å få undersøkt hvilken virkning en regulering kan ha på Glomma.

Fylkesfriluftsnemnda går inn for varig vern.

Fylkesmannen antar at muligheten for utbygging av vassdraget bør stå åpen og foreslår 10-årsvern.

Statens Forurensningstilsyn uttaler at en eventuell utbygging av Imsa/Trya vil kunne gi en viss vannføringsøkning i Glomma slik at en mindre del av elvestrekningen får bedret resipientsituasjon. Tilsynet mener imidlertid at selv om en bedring av forholdene i Glomma på denne strekningen er ønskelig, så anser man det som uheldig at nye utbygginger skal iverksettes for å rette opp skadevirkninger som følge av tidligere utbygginger.

Statens Friluftsråd og Statens Naturvernsråd foreslår varig vern. Rådene mener at vannføringen fra kraftverkene blir såpass liten at de positive virkningene for Glomma blir beskjedne og oppveier ikke skadevirkningene ved å utbygge Imsa og Trya.

Utvalget som har vurdert vannforurensing ved vassdragsregulering opplyser at Imsa er resipient for avløpsvann fra husholdning og avrenning fra jord-

bruksaktiviteter. Vannforsyning fra brønner er viktig. I nedbørfeltet er det fiske- og friluftsinteresser. Utvalget mener at den skisserte utbyggingen av Imsa vil føre til moderat konflikt med vannforsynings- og resipientinteressene og liten forurensningsmessig konflikt med fiske- og friluftsinteressene.

Etter utvalgets mening vil den skisserte reguleringen av Trya føre til sterk konflikt med vannforsyningsinteressene, moderat konflikt med resipientinteressene og liten til moderat forurensningsmessig konflikt med fiske- og friluftsinteressene.

Departementet tilrår at vassdraget gis midlertidig vern sammen med 10-årsgruppen fra 1973.

OBJEKT NR. II 2.
Grimsa, vassdrag nr. 19.
Fylke: Hedmark og Oppland. Kommune: Folldal og Dovre.
Nedbørfelt: 492 km².

Kontaktutvalget foreslår midlertidig vern sammen med 10-årsgruppen fra 1973. Vassdraget inneholder verneverdige kvaliteter. I utbyggingssammenheng hører vassdraget sammen med objekt nr. 11, Atna, som allerede er vernet for 10 år, og er som dette nær knyttet til Rondane Nasjonalpark. Det er i vernesammenheng naturlig å se de to vassdragene sammen.

Hovedstyret slutter seg til Utvalgets tilråding om at objektet vernes midlertidig sammen med 10-årsgruppen fra 1973.

Fylkesfriluftsnemnda går inn for Utvalgets tilråding om midlertidig vern.

Fylkesmannen antar at muligheten for utbygging av vassdraget bør stå åpen og foreslår 10-årsvern.

Den Norske Turistforening anbefaler varig vern. Grimsa løper like nord for Rondane Nasjonalpark i et område som er meget nytte til friluftsliv.

Departementet tilrår at vassdraget gis midlertidig vern sammen med 10-årsgruppen fra 1973. Vassdraget må sees i sammenheng med objekt nr. 11 Atna som er vernet i 10 år etter Verneplan I.

OBJEKT NR. II 3.
Vesle-Sølna, vassdrag nr. 19.
Fylke: Hedmark. Kommune: Alvdal.
Nedbørfelt: 55 km².

Kontaktutvalget tilrår varig vern av vassdraget. Vassdraget er et naturlig avgrenset område med en rekke landskapsmessige kvaliteter som grunnlag for et variert friluftsliv. Utbyggingsinteressene er små.

Hovedstyret slutter seg til Utvalgets tilråding om at vassdraget gis varig vern.

Fylkesfriluftsnemnda går inn for Utvalgets tilråding om varig vern.

Fylkesmannen antar at muligheten for utbygging av vassdraget bør stå åpen og foreslår 10-årsvern.

Departementet tilrår at vassdraget gis varig vern.

OBJEKT NR. 14.
Jora/øvre del av Lågen, vassdrag nr. 9.
Fylke: Oppland. Kommune: Dovre og Lesja.
Nedbørfelt: 498 km² (3 pst. sjøareal, 0,1 pst. breareal).
Kraftpotensial: 331 GWh (II B).

Kontaktutvalget foreslår midlertidig vern sammen med 10-årsgruppen fra 1973. Etter Utvalgets mening bør vassdraget vurderes nærmere og at spørsmålet iallefall bør utstå til man har sett virkningen av de utbygginger som eventuelt vil bli vedtatt for Jotunheimen.

Hovedstyret mener de ulike interesser vedrørende objektet bør vurderes ved konsesjonsbehandling slik Fylkesutvalget tilrår.

Fylkesutvalget tilrår at interessene i vassdraget blir utredet ved konsesjonsbehandling.

Fylkesmannen slutter seg til Fylkesutvalgets tilråding.

Fron kommune slutter seg til Utvalgets tilråding inntil man kjenner virkningen av en eventuell utbygging i Jotunheimen.

Statens Friluftsråd og Statens Naturvernråd peker på at området er viktig for Snøhetta-reinen. Både de øvre og de nedre deler av nedbørsfeltet (inkludert eventuelle magasinområder) er av interesse for friluftslivet. Rådene støtter kontaktutvalgets forslag og foreslår 10-årsvern.

Statens Forurensningstilsyn tilrår 10-årsvern. Dette skyldes forholdene i Mjøsa og at en bør se på virkningene av saneringstiltakene av utslipp i Mjøsas nedbørsfelt og virkningene av eventuell regulering i Jotunheimen før nye reguleringer planlegges.

Oppland Naturvern foreslår varig vern og peker på områdets betydning som viltbiotop, fiske- og friluftsområde, samt betydningen som seter- og beiteområde.

Den Norske Turistforeningen peker på at området allerede er sterkt belastet med vassdragsreguleringer. Området ved vassdraget er av stor betydning for friluftslivet og foreslår varig vern uavhengig av hvordan det går med de planlagte reguleringer av Jotunheimen/Breheimen.

Universitetets Kontaktutvalg

foreslår 10-årsvern for å foreta flere undersøkelser samt for å få en helhetsvurdering av hele distriktet.

Utvalget som har vurdert vannforurensingsvirkninger ved vassdragsregulering opplyser at Jora og den berørte del av Lågen er resipient for avløpsvann fra industri og husholdning og avrenning fra jordbruksaktiviteter. Både til nedre del av Jora og den berørte del av Lågen er det knyttet store vannforsyningsinteresser. Fiske- og friluftsinteressene i området er betydelige.

Etter utvalgets mening vil den skisserte regulering føre til sterk konflikt med resipientinteressene, moderat til sterk konflikt med vannforsyningsinteressene og moderat konflikt med fiske- og friluftsinteressene.

Departementet tilrår at vassdraget gis midlertidig vern sammen med 10-årsgruppen fra 1973.

OBJEKT NR. 17.
Frya, vassdrag nr. 9.
Fylke: Oppland. Kommune: Fron, Sel og Ringebu.
Nedbørfelt: 377 km².

Kontaktutvalget tilrår vassdraget vernet midlertidig sammen med 10-årsgruppen fra 1973. Det vises til vassdragets nære tilknytning til Rondane Nasjonalpark. I utbyggingssammenheng bør det sees sammen med objekt nr. 11, Atna, og en overføring dit berører ikke verneinteressene ved og ovenfor Furusjøen.

Etter Hovedstyrets vurdering bør Frya gis varig vern.

Fylkesmannen og Fylkesutvalget går inn for varig vern og peker på de store turist- og friluftsinteressene som knytter seg til området siden det ligger nær Rondane Nasjonalpark.

Fron kommune går inn for varig vern.

Statens naturvernråd og Statens friluftsråd kan støtte Hovedstyrets forslag.

Universitetets Kontaktutvalg går inn for varig vern av vassdraget.

Statens Forurensningstilsyn viser til at Frya ligger i Gudbrandsdalsvassdragets nedbørfelt. Reguleringer i dette nedbørfeltet bør utstå til alle saneringer av utslipp i nedbørfeltet er satt i verk og en har sett virkningene av saneringstiltakene og av eventuell regulering i Jotunheimenområdet. SFT foreslår på dette grunnlag et midlertidig vern sammen med 10-årsgruppen fra 1973.

Departementet tilrår at vassdraget gis varig vern.

OBJEKT NR. 19.
Gausa, vassdrag nr. 9.
Fylke: Oppland. Kommune: Lillehammer, Gausdal, Fron, Ringebu og Vågå.
Nedbørfelt: 943 km² (gitt konsesjon for 73 km²).

Kontaktutvalget tilrår varig vern mot ytterligere utbygging. Utvalget påpeker vassdragets betydning for friluftsinteressene, turistnæringen og for lokalmiljøet generelt.

Hovedstyret slutter seg til Utvalgets tilråding om at Gausa vernes varig mot ytterligere kraftutbygging.

Fylkesmannen anbefaler at Gausa gis varig vern.

Statens Forurensingstilsyn foreslår midlertidig vern.

Universitetets Kontaktutvalg mener vassdraget bør undersøkes nærmere.

Departementet tilrår at vassdraget gis varig vern.

OBJEKT NR. 21.
Vassdrag i Vang, vassdrag nr. 43.
Fylke: Oppland. Kommune: Vang.
Nedbørfelt: 47 km².
Kraftpotensial: 140 GWh (III).

Kontaktutvalget foreslår at Otrøelva, Skakadalsåni og Rødøla i Vang gis varig vern mot ytterligere regulering og utbygging.

Hovedstyret slutter seg til Utvalgets tilråding.

Fylkesmannen viser til de store turist- og friluftsmessige interesser og foreslår varig vern, men mener at et konsentrert fall i Ryfossen bør kunne bygges ut.

Departementet tilrår at Otrøelva, Skakadalsåni og Rødøla i Vang gis varig vern mot ytterligere regulering og utbygging.

OBJEKT NR. II 4.
Vierødfossen, Brufoss og Holmsfoss i Numedalslågen, vassdrag nr. 73.
Fylke: Vestfold. Kommune: Lardal og Hedrum.
Kraftpotensial: 177 GWh (II B/III).

Kontaktutvalget foreslår at verneinteressene bør kunne avklares ved ordinær konsesjonsbehandling. På grunnlag av det materiale som foreligger finner Utvalget ikke å ville ta stilling til eventuelt vern av fossene.

Hovedstyret slutter seg til Utvalgets tilråding om at verneinteressene bør kunne avklares ved ordinær konsesjonsbehandling.

Fylkesmannen uttaler at objektet bør gis 10-års vern. Det vises til den bekymring om Lågens forurensningssituasjon som er fremkommet fra lokalt hold, dvs. bondelagene og kommunene i Lågendalen. Det vil være

behov for undersøkelser som går over en årrekke for å få gjennomført disse på tilfredsstillende vis. Tiden som står til rådighet i forbindelse med vanlig konsesjonsbehandling blir for knapp.

Norges Jeger og Fiskeforbund viser til at vassdraget er en av landets beste lakseelver og foreslår varig vern.

Statens Forurensningstilsyn peker på at fossene har betydning for de biologiske forhold i vassdraget og at i det minste noen av fossene bør unntas kraftutbygging.

Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk viser til at Numedalslågen etter statistikken er landets nest viktigste lakseelv. Skadevirkningene på fisket som følge av at fiskens frie gang i vassdraget blir hindret av dammer ved Holmfoss, Vierødfoss og Brufoss vil bli meget betydelige. Etter Direktoratets oppfatning er det i det hele tatt tvilsomt om skaden på fisket vil være mindre enn de fordeler som reguleringen vil medføre.

Departementet tilrår at vassdraget avklares gjennom en eventuell konsesjonsbehandling.

OBJEKT NR. II 5.
Daleelvvassdraget, vassdrag nr. 73.
Fylke: Vestfold. Kommune: Lardal, Siljan og Kongsberg.
Nedbørfelt: 89 km².
Kraftpotensial: 34 GWh (III).

Kontaktutvalget foreslår varig vern mot kraftutbygging. Vassdragets beliggenhet blant flere større befolkningssentra i Vestfold og Telemark tilsier at reguleringer og utbygginger bør unngås, slik at området bevares mest mulig uberørt med tanke på rekreasjon og friluftsliv.

Hovedstyret slutter seg til forslaget om at Daleelv gis varig vern mot kraftutbygging og viser til at vassdraget har relativt lite kraftpotensial.

Fylkesmannen tilrår at vassdraget gis varig vern. Det samme gjør Lardal kommune og Fylkesfriluftsnemnda.

Departementet tilrår at vassdraget gis varig vern.

OBJEKT NR. II 6.
Taumevassdraget, vassdrag nr. 132.
Fylke: Vest-Agder. Kommune: Sirdal.
Nedbørfelt: 60 km².

Kontaktutvalget tilrår at vassdraget gis varig vern. Vassdraget var tatt med i Sira—Kvina Kraftselskaps planer, men retten til overføring av vassdraget til Svartevann bortfalt ved tillatelsen til planendring, og kraftutbygging i vassdraget er ikke aktuelt. Det vises samtidig til de sterke naturvern- og friluftsinteresser i området.

Hovedstyret tilrår at Taumevassdraget gis varig vern.

Fylkesmannen har tatt til etterretning at Utvalget har tilrådd at Taumevassdraget blir varig vernet.

Departementet tilrår at vassdraget gis varig vern.

029/1
OBJEKT NR. 66.
Imsvassdraget (Lutsivassdraget), vassdrag nr. 148.
Fylke: Rogaland. Kommune: Sandnes.
Nedbørfelt: 100 km².

Kontaktutvalget foreslår varig vern. Det er ubetydelige kraftressurser i vassdraget.

Hovedstyret slutter seg til Utvalgets tilråding.

Distriktet anbefaler at Imsvassdraget gis varig vern mot kraftutbygging.

Departementet tilrår at vassdraget gis varig vern.

OBJEKT NR. 67.
Dirdalsvassdraget, vassdrag nr. 148.
Fylke: Vest-Agder og Rogaland. Kommune: Sirdal og Gjesdal.
Nedbørfelt: 163 km².
Kraftpotensial: 260 GWh (II A).

Kontaktutvalget mener at vassdraget kan konsesjonsbehandles under forutsetning av at objekt nr. 69, Vormo, blir varig vernet. Vassdraget er allerede sterkt berørt av menneskelige inngrep, men samtidig knytter det seg sterke verneinteresser til vassdraget.

Hovedstyret foreslår at de berørte interesser avklares ved konsesjonsbehandling.

Fylkestinget går med 11 mot 4 stemmer inn for at vassdraget undergis vanlig konsesjonsbehandling.

Fylkesmannen finner det lite heldig at Vormo og Dirdalsvassdraget stilles opp mot hverandre, siden verneinteressene i disse områdene er forskjellige.

Sandnes kommune gir uttrykk for at Dirdalsvassdraget ligger slik til at det har betydning som friluftsområde i kommunen.

Statens Forurensningstilsyn foreslår at eventuell overføring av deler av Dirdalsvassdraget til Sira sees i sammenheng med overføringene til det 10-års vernede Bjerkreimsvassdraget. SFT ser det slik at de i utbyggingssammenheng foreliggende over-

føringer vil bevirke at Dirdalselva får så lav restvannføring at den vil egne seg lite som resipient for avløpsvann fra husholdning og jordbruksaktiviteter.

Utvalget som har vurdert vannforurensningen ved vassdragsutbygging opplyser at vassdraget er resipient for boligkloakk og avrenning fra jordbruksaktiviteter. Det er store vannforsynings- og friluftsinteresser i nedbørfeltet.

Utvalget mener at de skisserte overføringene vil føre til sterk konflikt med de nevnte brukerinteressene. Det vil være nødvendig med tiltak innen vann- og avløpssektoren. Minstevannføring bør vurderes. Det er ikke behov for omfattende vassdragsundersøkelser.

Rogaland Naturvern peker på at fylket er dårlig stillet når det gjelder vassdragsvern. Man er helt uenig i den sammenligning som er foretatt med objekt nr. 69. Det er mer naturlig å sammenligne med andre verneverdige vassdrag i fylket, ikke minst Frafjordvassdraget.

Stavanger museum, arkeologisk avdeling opplyser at vassdraget ligger i områder med mange fornminner, gravhauger, hustufter så vel som boplasser fra steinalderen. Museet vil gjerne peke på at Dirdalsvassdraget i hele sin lengde er uberørt, slik at landskap og kulturminner kan studeres i relasjon til hverandre. Museet foreslår Dirdalsvassdraget varig vernet.

En aksjonskomité nedsatt av Unge Høyre krever på vegne av befolkningen i Stavanger, Sandnes og Jæren at Stortinget sier ja til varig vern av Dirdalsvassdraget. Listen fra underskriftskampanjen omfatter 2 140 underskrifter.

Departementet tilrår at vassdraget avklares gjennom en eventuell konsesjonsbehandling.

OBJEKT NR. 69.
Vormo (tidligere kalt: Tøtlandsåna/Melandsåna), vassdrag nr. 162.
Fylke: Rogaland. Kommune: Hjelmeland.
Nedbørfelt: 160 km².

Kontaktutvalget foreslår varig vern av vassdraget. Ved forrige behandling av verneplanen i Stortinget ble det fattet vedtak om at Fundingslandsområdet skulle konsesjonsbehandles for å kunne sees i sammenheng med Ulla—Førre-prosjektet. Da Stortinget behandlet Ulla—Førre-prosjektet, ble det vedtatt at Tøtlandsåna/Melandsåna ikke skulle tas med i utbyggingsplanene på daværende tidspunkt, men at det skulle være anledning til å komme tilbake til spørsmålet senere i utbyggingsperioden. Ved den videre behandling av Utvalgets verneforslag ble det bestemt at Frafjordvassdraget kunne konsesjonsbehandles. Utvalget foreslår i denne rapport at også Dirdalsvassdraget kan konsesjonsbehandles. Vassdrag oppført i verneplanen som blir tilbake i denne landsdelen er dermed begrenset. Utvalget foreslår Vormo med Tøtlandsåna og Melandsåna varig vernet. Ved dette vil man få bevart et høyfjellsvassdrag i sør-vest Norge.

Hovedstyret foreslår varig vern av vassdraget. Det viser til at Kontaktutvalget ved Universitetet i Oslo i sin rapport i 1970 har fremhevet flere verneverdier ved Fundinglandsområdet, og da vassdraget ligger sentralt i et område som fra før er sterkt berørt av kraftutbygging, bør Vormo etter Hovedstyrets oppfatning gis varig vern.

Fylkesutvalget synes å mene at de miljømessige verneverdier vedrørende Vormo ikke er tilstrekkelig vurdert og tar på det nåværende tidspunkt ikke stilling til vernespørsmålet.

Fylkesmannen mener at det er påkrevet med en grundigere vurdering av i hvor stor grad verneverdiene i Fundingslandsområdet (Vormo) gjør seg gjeldende.

Hjelmeland kommune fraråder sterkt at vassdraget blir vernet og mener at en næringsmessig utnyttelse vil ha liten innvirkning i økologisk sammenheng.

Rogaland Naturvern tilrår sterkt varig vern og ønsker å se objektet i sammenheng med andre verneverdige vassdrag i fylket, ikke minst Frafjordvassdraget.

Stavanger Turistforening mener vern er helt nødvendig fordi foreningens ruter er flyttet etter Ulla—Førre- og Sira-Kvinareguleringene.

Departementet tilrår at vassdraget gis varig vern.

OBJEKT NR. 72.
Etneelvi, vassdrag nr. 183.
Fylke: Hordaland. Kommune: Etne.
Nedbørfelt: 246 km² (95 km² er regulert).
Kraftpotensial: 367 GWh (II A).

Kontaktutvalget mener det bør avklares om laksefiskeinteressene kan dra fordel av en utbygging ovenfor Stordalsvatnet og om utbyggingen kan gjøres skånsom for de sentrale deler av det tilhørende fjellområde. En slik avklaring kan gjøres ved konsesjonsbehandling. Kraftutbygging nedenfor Stordalsvatnet bør ikke finne sted.

Hovedstyret slutter seg til Utvalgets tilråding.

Etne kommunestyre har i møte 1. juni 1978 tilrådd at Etne-vassdraget bør gis varig vern mot kraftutbygging.

Hordaland fylkesfriluftsnemnd går enstemmig inn for at Etnevassdraget blir vernet mot kraftutbygging.

Etne Innlandsfiskenemnd, Etne Jeger- og Fiskeforening, Etne Elveeigarlag, Etne Bondelag og Etne Jordstyre går inn for varig vern av vassdraget.

Haugesund Elektrisitetsverk, som representerer utbyggingsinteressene, går inn for konsesjonsbehandling.

Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk peker på elvas betydning som lakseelv. Det er i en årrekke blitt ført statistikk over fangstutbytte, og utsettinger av yngel og settefisk gjør Etneelva til et egnet referansevassdrag for forskning og forvaltning. Vannføringen i vassdraget er periodevis liten, og en regulering vil medføre ytterligere reduksjon av vannføringen, noe som vil kunne ødelegge fisket i elva.

Den Norske Turistforening og Bergen Turlag viser til fjellområdets betydning som rekreasjonsområde. De foreslår at elva vernes.

Departementet tilrår at vassdraget avklares gjennom en eventuell konsesjonsbehandling.

OBJEKT NR. 73.
Langfoss, vassdrag nr. 187.
Fylke: Hordaland, Rogaland. Kommune: Etne.
Nedbørfelt: 27 km².
Kraftpotensial: 94 GWh (II A).

Kontaktutvalget tilrår varig vern og viser til at Langfossen er en av de fosser i Norge som har betydning som turistattraksjon nasjonalt og internasjonalt. Det samme gjelder tur- og fiskeinteressene øverst i vassdraget.

Hovedstyret slutter seg til Utvalgets tilråding med en begrensning av at 7 måneders vintervannføring kan overføres ved eventuell utbygging av Etneelvi.

Etne kommunestyre tilrår i møte 1. juni 1978 at Langfoss gis varig vern mot kraftutbygging. Distriktet synes for øvrig å gå inn for varig vern av vassdraget.

Hordaland fylkesfriluftsnemnd vil på det sterkeste tilrå at Vaulavassdraget med Langfoss blir varig vernet.

Haugesund Elektrisitetsverk støtter Hovedstyrets uttalelse og mener at vinterkraften uten skadevirkninger for fossen kan føres over til Etneelvi ved en eventuell utbygging der.

Bergen Turlag viser til at Langfoss har lite kraftpotensial, men meget høy verneverdi og slutter seg til Kontaktutvalgets forslag om varig vern.

Den Norske Turistforening foreslår varig vern. Foreningen viser til at bortsett fra Vettisfossen er flere av de største fosser utbygget eller under utbygging.

Departementet tilrår at vassdraget gis varig vern, dog med den modifikasjon som er anført av Hovedstyret.

OBJEKT NR. 81.
Øvstedalsvassdraget, vassdrag nr. 255.
Fylke: Hordaland. Kommune: Voss.
Nedbørfelt: 75 km².
Kraftpotensial: 102 GWh (II B).

Kontaktutvalget tilrår at vassdraget blir gitt varig vern. Det vises til den sentrale beliggenheten mellom Bergen og Voss som vil gjøre at området får økt betydning som rekreasjonsområde i fremtiden. Området må sies å være lite kulturpåvirket.

Hovedstyret anbefaler midlertidig vern sammen med 10-årsgruppen fra 1973. Det viser til at vassdraget ligger sentralt i produksjonssystemet, men en gjør samtidig oppmerksom på at mye vannkraft omkring er bygget ut, noe som kan være et argument for vern.

Fylkesmannen og Bergenshalvøens Kommunale Kraftselskap går inn for midlertidig vern og viser til at vassdraget ligger sentralt i produksjonssystemet og passeres av overføringsledningen Evanger—Dale.

Fylkesfriluftsnemnda går enstemmig imot utbygging av vassdraget.

Statens Naturvernråd og Statens Friluftsråd mener at interessene som knytter seg til vassdraget bør vurderes nærmere og støtter Hovedstyrets forslag om midlertidig vern.

Bergen Turlag går inn for varig vern. Det viser bl. a. til at områdets umiddelbare naboskap har vært utsatt for temmelig harde inngrep til utbyggingsformål. Hele vassdraget er fra naturens hånd en stor attraksjon og er i særlig grad med på å gi landskapet karakter.

Den Norske Turistforening slutter seg til Bergen Turlags uttalelser.

Universitetets Kontaktutvalg foreslår at vassdraget plasseres i gruppen for 10-årsvern. Feltet har stor naturvitenskapelig verdi med stor variasjonsbredde i ulike typer av lokaliteter.

Voss Jeger- og Fiskerlag peker på at området p.g.a. sin uberørthet er et viktig viltreservoar med fast tilhold av bl. a. bjørn og hjort og at anleggsarbeid og veier vil gjøre ubotelig skade.

Departementet mener en skånsom utbygging av fallet fra Lonevann til sjøen bør kunne vurderes gjennom en konsesjonsbehandling.

OBJEKT NR. 82.
Eikefetelvi, vassdrag nr. 262.
Fylke: Hordaland. Kommune: Lindås.
Nedbørfelt: 67 km².
Kraftpotensial: 142 GWh (II B).

Kontaktutvalget tilrår varig vern av vassdraget og begrunner det med at vassdraget er av interesse som type- og referansevassdrag for Vest-norske kystfjellområder og at det har sentral beliggenhet i forhold til Bergensområdet.

Hovedstyret tilrår midlertidig vern sammen med 10-årsgruppen fra 1973. Det mener at det foreligger sterke ønsker fra lokalt hold om at ressursene i vassdraget bør utredes nærmere.

Fylkesmannen støtter i sin uttalelse Lindås kommune som tilrår at objektet blir midlertidig vernet slik at ressursene i vassdraget kan bli nærmere utredet.

Hordaland Fylkesfriluftsnemnd tilrår enstemmig varig vern av vassdraget.

Kraftutbyggerinteressene hevder at verneinteressene synes svært lite dokumentert og foreslår 10-årsvern.

Bergen Turlag viser til at det i områdets naboskap har foregått intens kraftutbygging og at Bergensregionen får stadig større behov for frilufts- og rekreasjonsområder.

Den Norske Turistforening slutter seg til Bergen Turlags uttalelse.

Statens Naturvernråd og Statens Friluftsråd foreslår varig vern av vassdraget. Det vises til det økende behov for rekreasjonsområder og at vassdraget i den forbindelse er det eneste uregulerte av noen størrelse så nær Bergensområdet.

Universitetets Kontaktutvalg prioriterer vassdraget som ett av de tre mest verneverdige vassdragene i Verneplanen.

Departementet tilrår at vassdraget gis varig vern.

OBJEKT NR. 91.
Flåmsvassdraget, vassdrag nr. 292.
Fylke: Sogn og Fjordane, Hordaland. Kommune: Aurland og Sogn.
Nedbørfelt: 277 km².
Kraftpotensial: 736 GWh (II A).

Kontaktutvalget foreslår at vassdraget vernes midlertidig sammen med 10-årsgruppen fra 1973. På den ene side har vassdraget utvilsomt særlig stor betydning som turistobjekt både på grunn av opplevelsesverdien for turistene selv og turisttrafikkens betydning for næringslivet i Aurland m. v. Det er naturvitenskapelige interesser i vassdraget som bør vurderes nærmere i større sammenheng. På den annen side er kraftutbyggingsinteressene store, og disse henger også sammen med andre 10-årsvernede vassdrag.

Hovedstyret slutter seg til Utvalgets tilråding. Det mener en utbygging bør kunne skje på en skånsom måte.

Aurland kommunestyre går enstemmig inn for varig vern av vassdraget.

Fylkesmannen sier seg enig i Utvalgets tilråding.

Fylkesutvalget i Sogn og Fjordane mener området er spesielt verneverdig på grunn av friluftsinteressene, turisttrafikken og reiselivsnæringen. Slik sett er kanskje Flåmsvassdraget det mest verneverdige i Sogn og Fjordane fylke. Fylkesutvalget viser også til viktig naturvern- og naturvitenskapelige interesser i området og tilrår på dette grunnlag at vassdraget gis varig vern.

Bergen Turlag og Den Norske Turistforening henstiller på det sterkeste om at vassdraget må gis varig vern. Det vises til den enorme betydning området har for turist- og friluftsinteresser, samt at turisttrafikken i området er blitt sterkt skadelidende fra før som følge av utbyggingen foretatt i Aurlandsvassdraget.

Statens Friluftsråd og Statens Naturvernråd synes noe delt i spørsmålet, enkelte medlemmer mener at man allerede nå kan gi vassdraget varig vern, mens andre støtter forslaget om 10-årsvern.

Universitetets Kontaktutvalg foreslår vassdraget varig vernet og viser til sterke naturvitenskapelige interesser i området.

Departementet tilrår at vassdraget gis midlertidig vern sammen med 10-årsgruppen fra 1973.

OBJEKT NR. 109.
Stordalsvassdraget vassdrag nr. 419.
Fylke: Møre og Romsdal. Kommune: Ørskog.
Nedbørfelt: 203 km².
Kraftpotensial: 165 GWh (III).

Kontaktutvalget mener at verneinteressene bør kunne avklares gjennom en konsesjonsbehandling.

Hovedstyret finner at de innkomne

uttalelser ikke gir grunnlag for å fravike utvalgets tilråding.

Fylkesmannen uttrykker et klart behov for utredning av verneinteressene og foreslår dette gjort gjennom en konsesjonsbehandling.

Fylkesfriluftsnemnda anbefaler vassdraget vernet i 10 år.

Ørskog kommunes friluftsnemnd fraråder utbygging og viser til elvas betydning som lakseelv samt vassdragets betydning i bygdemiljøet og at eventuell oppdemming ved Dyrkornvann vil sette dyrket og dyrkbar jord under vann.

Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk uttaler at Stordalselva er en betydelig lakseelv.

Universitetets Kontaktutvalg mener vassdraget er representativt for Indre Sunnmøre og foreslår at objektet settes på listen for 10-års vern, da det bør foretas en helhetsvurdering i dette området.

Departementet tilrår at vassdraget avklares gjennom en eventuell konsesjonsbehandling.

OBJEKT NR. II 7.
Øvre Glåma.
Fylke: Sør-Trøndelag, Hedmark. Kommune: Os, Røros, Tolga.
Nedbørfelt: 2 511 km².
Kraftpotensial: 366 GWh (II B).

Kontaktutvalget tilrår at Øvre Glåma ovenfor Aursunden gis varig vern. Rørosvidda har spesiell betydning p.g.a. sin natur og den rolle bergverksdriften har hatt i historisk sammenheng. I områdene ved Rien og Hyllingen gjør sterke naturverninteresser seg gjeldende. Utbygginger som i vesentlig grad skader almene naturvern-, turist- og friluftsinteresser samt lokalmiljøet bør etter Utvalgets vurdering ikke finne sted.

Hovedstyret er enig med Utvalget i at Rørosvidda har spesiell betydning både med hensyn til natur og i historisk sammenheng. Det mener imidlertid det foreligger entydige henstillinger fra distriktet, og siden det allerede er søkt om konsesjon hvor de ulike interesser er dokumentert vil Hovedstyret anbefale at spørsmål om utbygging av Øvre Glåma klarlegges ved at konsesjonssaken føres fram til endelig avgjørelse.

Røros kommune går med 17 mot 10 stemmer inn for konsesjonsbehandling av vassdraget. Det legges til grunn en helhetsbetraktning, men kommunen tar visse forbehold når det gjelder detaljene i reguleringsbetingelsene. Kommunen har vurdert så vel nærings- som naturverninteressene i området, men kan ikke se at disse interesser står i veien for de reguleringer og utbygginger det er søkt om. Ved Hyllingen kan det ikke sees å bli registrerbare virkninger, men hva angår Rien stiller det seg annerledes i og med at denne skal nedtappes 11,7 m. Dette vil få store innvirkninger for fisket som nå er bra i denne sjøen. Kommunen nevner videre at utbygging ikke påvirker naturvitenskapelige interesser. Videre mener kommunen at distriktet vil bli tilført store fordeler ved en regulering og utnyttelse av det oppmagasinerte vann.

Fylkestinget i Sør-Trøndelag går inn for at Øvre Glåma blir konsesjonsbehandlet.

Fylkesfriluftsnemnda i Hedmark er tilfreds med Utvalgets forslag om varig vern av Øvre Glåma.

Fylkesfriluftsnemnda i Sør-Trøndelag støtter Kontaktutvalgets forslag om varig vern av vassdraget.

Norges Reindriftsamers Landsforening slutter seg til Kontaktutvalgets forslag om varig vern, men hevder at reguleringen av Feragen/Hådalsvassdraget vil være en større ulempe enn reguleringen av Rien.

Røros Elektrisitetsverk henstiller om at vassdraget blir undergitt konsesjonsbehandling. Sør-Trøndelag Naturvern går inn for at Håelva med Feragen gis varig vern.

Norges Naturvernforbund har foreslått opprettet et landskapsvernområde som omfatter bl. a. Ridalen og Hyllingsdalen. Etter forbundets mening bør vernebestemmelsene utformes slik at de tradisjonelle næringer kan fortsette som før. Mulighetene for nydyrking bør opprettholdes.

Statens Forurensningstilsyn er enig i Utvalgets tilråding om varig vern av Glåma ovenfor Aursunden av hensyn til forurensningssituasjonen nedenfor Høyegga og i Storsjøen.

Statens Naturvernråd og Statens Friluftsråd mener at verneinteressene i Øvre del av Glåma er meget store og godt dokumenterte. En regulering vil ha innflytelse på viktige interesser også lenger ned i vassdraget. Rådene anser dette vassdraget for å være høyt prioritert i vernesammenheng.

Universitetets Kontaktutvalg foreslår objektet satt i gruppe for 10-års vern.

Departementet tilrår at den pågående konsesjonsbehandling fullføres.

OBJEKT NR. II 8. Φ17/1
Grytelva, vassdrag nr. 471.
Fylke: Sør-Trøndelag. Kommune: Hitra.
Nedbørsfelt: 44 km².

Kontaktutvalget tilrår varig vern. Grytelva er et vassdrag av liten betydning i kraftutbyggingssammenheng. Verneinteressene er imidlertid meget store, og selv om kraftutbygging ikke synes aktuelt, tilrår utvalget at objektet tas med på verneplanen.

Hovedstyret slutter seg til Utvalgets tilråding.

Fylkesmannen og Fylkesutvalget slutter seg til Utvalgets tilråding.

Departementet tilrår at vassdraget gis varig vern.

OBJEKT NR. 122.
Skjenaldelva, vassdrag nr. 492.
Fylke: Sør-Trøndelag. Kommune: Orkdal.
Nedbørsfelt: 163 km².

Kontaktutvalget mener at p.g.a. de allerede eksisterende reguleringer finner man det naturlig at verneinteressene avklares ved en eventuell konsesjonsbehandling.

Hovedstyret har ingen merknad til utvalgets tilråding.

Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk gjør oppmerksom på at en regulering av Songsjøen ødelegger vannet som forsøksvann. Det har vært drevet undersøkelser der i en årrekke. I tillegg eier også Direktoratet fiskerettigheter i Skjenaldelva, noe som gjør den aktuelt som forsøksobjekt.

Departementet tilrår at vassdraget avklares gjennom en eventuell konsesjonsbehandling.

OBJEKT NR. II 9.
Del av Svorka med Trivja, vassdrag nr. 493.
Fylke: Sør-Trøndelag. Kommune: Meldal, Orkdal og Melhus.
Nedbørsfelt: 252 km² (ovenfor kote 140).
Kraftpotensial: 119 GWh (II B).

Kontaktutvalget mener at området rundt Holsjøen og opp mot Ilfjellet er av interesse for friluftslivet, noe som kan avklares ved en eventuell konsesjonsbehandling.

Hovedstyret slutter seg til Utvalgets tilråding om at verneinteressene i Svorka og Trivja kan avklares ved konsesjonsbehandling.

Meldal kommune har ikke innvendinger mot at objektet undergis konsesjonsbehandling.

Departementet tilrår at vassdraget avklares gjennom en eventuell konsesjonsbehandling.

OBJEKT NR. II 10.
Garbergelva, vassdrag nr. 499.
Fylke: Sør-Trøndelag. Kommune: Selbu.
Nedbørsfelt: 155 km².
Kraftpotensial: 56 GWh (III).

Kontaktutvalget foreslår at vassdraget vernes midlertidig sammen med 10-årsgruppen fra 1973 og viser til at verneverdiene i tilknytning til vassdraget bør undersøkes nærmere.

Hovedstyret tilrår at vassdraget blir vurdert ved konsesjonsbehandling. De innkomne uttalelser viser at det lokalt er stor interesse for å bygge ut vassdraget.

Selbu kommunestyre mener at de varneinteresser som er knyttet til vassdraget er av slik karakter at utbyggingsbehov og naturvern kan kombineres på en tilfredsstillende måte. Gjennom konsesjonsbehandling vil man kunne spare de spesielt verneverdige områdene.

Fylkesmannen slutter seg til Fylkesutvalget som foreslår midlertidig vern sammen med 10-årsgruppen fra 1973 under den forutsetning at fylkesbehovet for elektrisk kraft blir dekket ved utbygging av Orklavassdraget. Da det nå er klart at Orklavassdraget blir utbygget, blir Fylkesmannens og Fylkesutvalgets endelige standpunkt at de ønsker midlertidig vern av vassdraget.

Fylkesfriluftsnemnda mener at Garbergelvas rekreative og naturvernmessige verdi er så betydelig at vassdraget bør gis varig vern.

Sør-Trøndelag Kraftselskap mener objektet bør konsesjonsbehandles.

Sør-Trøndelag Naturvern foreslår at Rotla gis varig vern sammen med Garbergelva.

Norges Reindriftsamers Landsforening slutter seg til Utvalgets forslag om 10-årsvern.

Selbu Jeger- og Fiskerlag anmoder på det instendigste om at vassdraget må bli vernet og viser til at området Garbergelva/Krossådalen/Rotdalen er det siste større sammenhengende område innenfor Selbu kommune som pr. i dag med unntak av en begrenset hytteutbygging er helt fri for moderne menneskelig inngrep.

Det bør også nevnes at Sør-Trøndelag Fylkeskommune arbeider med en fylkesvis verneplan for våtmarksområder som står i særskilt stilling. I en av lokalitetene inngår Stråsjøen/Prestøyan i Garbergelvas vassdrag. Dette området prioriteres som det viktigste av innlandsobjektene i planen.

Departementet tilrår at vassdraget gis midlertidig vern sammen med 10-årsgruppen fra 1973.

OBJEKT NR. 127.
Sagelva.
Fylke: Sør-Trøndelag. Kommune: Trondheim.
Nedbørsfelt: 82 km².

Kontaktutvalget tilrår varig vern mot kraftutbygging. Dette begrunnes med de betydelige vitenskapelige og pedagogiske interesser som eksisterer og områdets åpenbare verdi som rekreasjons- og friluftsområde. Etter at planene om å føre Selbusjøens avløp over til Jonsvannet nå er skrinlagt, representerer ikke lenger vassdraget nyttbar vannkraft utover det som allerede er utbygget.

Hovedstyret slutter seg til utvalgets tilråding.

Fylkesmannen og Fylkesutvalget slutter seg til Utvalgets tilråding.

Universitetets kontaktutvalg viser til at de naturvitenskapelige interesser er sterkt dokumentert og at objektet anses å være i høy grad verneverdig. Vassdraget nyttes at Norges Tekniske Høgskole i undervisningsøyemed.

Departementet tilrår at vassdraget gis varig vern.

OBJEKT II 11. 135/1
Oldenvassdraget, vassdrag nr. 546.
Fylke: Sør-Trøndelag. Kommune: Bjugn, Åfjord.
Nedbørfelt: 56 km².

Kontaktutvalget foreslår varig vern, da det ikke foreligger utbyggingsinteresser i vassdraget.

Hovedstyret slutter seg til Utvalgets tilråding; Fylkesmann og Fylkesting like så.

Departementet tilrår at vassdraget gis varig vern.

OBJEKT NR. II 12.
Hofstadelva, vassdrag nr. 559.
Fylke: Sør-Trøndelag. Kommune: Roan.
Nedbørfelt: 155 km².

Kontaktutvalget foreslår varig vern og viser til at kraftutbyggingsinteressene er små i forhold til verneinteressene.

Hovedstyret slutter seg til Utvalgets tilråding.

Det samme gjør Fylkesmannen, Fylkesutvalget og Roan kommune.

Departementet tilrår at vassdraget gis varig vern.

OBJEKT NR. II 13.
Steinselva, vassdrag nr. 562.
Fylke: Sør-Trøndelag. Kommune: Osen.
Nedbørfelt: 266 km².

Kontaktutvalget tilrår at vassdraget gis varig vern. Steinselva ligger sentralt i et meget benyttet friluftsområde på grensen mellom Sør- og Nord-Trøndelag, og kraftutbyggingsinteresser foreligger ikke.

Hovedstyret slutter seg til Utvalgets tilråding.

Fylkesmannen, Fylkesutvalget og Osen kommune slutter seg til Utvalgets tilråding. Osen kommune tar forbehold for så vidt gjelder inngrep som drenering, nydyrking, skogreising og vegbygging etc.

Norges Reindriftsamers Landsforening slutter seg til forslaget om varig vern.

Departementet tilrår at vassdraget gis varig vern.

OBJEKT NR. 131.
Stjørdalselv/Verdalselv/Forra. Vassdrag nr. 504/514.
Fylke: Nord-Trøndelag. Kommune: Stjørdal, Meråker, Levanger, Verdal og Snåsa.
Nedbørfelt: Størdalselv 2 130 km² (inkl. Forra 612 km²). Verdalselv 1 464 km².
Kraftpotensial: Sona 280 GWh (III), Forra 591 GWh (II A), Inna 95 GWh (III), Helgåa 219 GWh (III).

Kontaktutvalget viser til at det er dokumentert betydelige verneinteresser i Forra-myrene som bør vernes. Stjørdalselv med Forra er aktuelt som referansevassdrag for Trøndelag, noe som må vurderes ved utløpet av verneperioden for Gaula som er vernet for 10 år. Utvalget vil derfor tilrå at objekt nr. 131 Stjørdalselv/Verdalselv/Forra vernes midlertidig sammen med 10-årsgruppen fra 1973 og viser til egen omtale av Trøndelag og Nordland.

I denne omtale sies det bl. a.: «Det er ikke lett å peke ut et større vassdrag som kan passe som referansevassdrag for Trøndelag. Da Utvalget hadde spørsmålet oppe forrige gang, ble resultatet 10-års vern av Gaula som en foreløpig løsning. Det er i dag enighet om at dette var en dårlig løsning, bl. a. p.g.a. forurensning fra gruvedrift. Det bør derfor finnes et annet alternativ. Universitetet i Trondheim har pekt på vassdragene Gaula, Orkla og Stjørdalselv delvis p.g.a. disses størrelse. Når det gjelder Forra, er det dokumentert så betydelige verneinteresser i Forra-myrene at Utvalget mener at disse bør vernes. Det er imidlertid mange andre interesser som bør tilgodeses ved et referansevassdrag, og om Forra/Stjørdalselv kan være tilfredsstillende for disse, er ennå ikke dokumentert. Den bebudede sluttrapport fra de tverrvitenskapelige undersøkelsene som er utført av Universi-

tetet i Trondheim kan ventes å klarlegge spørsmålet en del. For Utvalget synes det vanskelig å finne ett enkelt vassdrag i Trøndelag som kan tilfredsstille verneinteressene over et bredt spekter, og den naturlige løsning synes å måtte bli at flere vassdrag må yte bidrag enten ved delvis vern eller vern i sin helhet.»

Etter Hovedstyrets vurdering av behandlingen av vernesaken i Trøndelag, viser denne at alle verneobjekter inneholder betydelige verneverdier. Det mangler imidlertid mye før et tilstrekkelig vurderingsgrunnlag foreligger for de større verneobjekter — bortsett fra selve Forravassdraget (sideelv til Stjørdalselva) hvor alle verneinteressene synes grundig utredet. Etter Hovedstyrets oppfatning er det her lagt spesielt stor vekt på de vitenskapelige verneverdier i selve myrene. Som utbyggingsprosjekt har også Forra med sin sentrale beliggenhet i forbruksområdet stor betydning for kraftforsyningssituasjonen. En redusert utbygging av Forra til Dillfoss uten oppdemning av magasin i selve Forra-myrene vil etter Hovedstyrets vurdering medføre få naturinngrep samtidig som prosjektets økonomi vil være god. Etter befaring av verneobjektene II 10 Garbergelva, 131 Stjørdalselv/Verdalselv/Forra, 133 Ogna og 138 Sanddøla/Luru/Grana, finner Hovedstyret at dersom utbyggingsprosjektet Forra skal erstattes med utbygging andre steder i Trøndelag, synes naturinngrepene å måtte bli langt større i områder av lignende kvaliteter som de en finner i Forra-vassdraget, men som er lite undersøkt. Hovedstyret vil derfor foreslå at Sanddøla, Luru, Grana, Ogna og Skjækra vernes midlertidig sammen med 10-årsgruppen fra 1973. En har da tatt med så mange objekter at det bør være mulig å dekke verneinteressenes behov bl. a. for referansevassdrag i rimelig grad. For Forras vedkommende synes alle interesser så grundig avklart at en bør kunne avgjøre vassdragets fremtid snarest mulig ved konsesjonsbehandling der en vurderer hvorvidt det er mulig å ta i vare de viktigste verneinteresser samtidig som en tillater en begrenset utbygging slik Fylkestinget foreslår.

Nord-Trøndelag Fylkesting behandlet saken i 1976 og uttalte at man på kraftutbyggingens område hadde som målsetting å bidra til egen og samlet dekning av behovet for elektrisk energi ved utbygging av egnede vassdrag i fylket. Etter en avveining av kryssende interesser, anbefaler Fylkestinget at objektet frigis for konsesjonsbehandling med tanke på en moderat kraftverksutbygging.

Levanger kommune tilrår konsesjonsbehandling med tanke på en moderat kraftverksutbygging.

Verdal kommune synes å gjøre det samme, men har på den annen side vedtatt å utsette behandlingen av Nord-Trøndelag E-verks konsesjonssøknad for Forravassdraget inntil verneplanen er ferdigbehandlet av Stortinget.

Stjørdal kommune ønsker primært at vassdraget skal gis varig vern. Hvis det skulle bli bygget ut, er det en betingelse at utbyggingen må skje mot Stjørdalssiden.

Meråker kommune går inn for 10-års vern.

Fylkesmannen går inn for konsesjonsbehandling.

Fylkeslandbruksstyret går inn for en moderat utbygging uten neddemming av Forra-myrene.

Fylkesfriluftsnemnda støtter Kontaktutvalgets tilråding.

Statens Friluftsråd og Statens Naturvernråd ser objekt nr. 131 og objekt nr. 138 i sammenheng og mener at verneverdiene er store i begge objektene, men i prioriteringen mellom dem er rådene enige med Kontaktutvalget. Om Stjørdalselv sier rådene at den i likhet med Fylkesfriluftsnemnda prioriterer Forra som det mest verneverdige sidevassdrag i fylket. Forra-myrene er klassifisert som internasjonalt verneverdige (Telma-myrer), men dessuten rommer hele vassdraget med Færen og den stilleflytende buktende elva naturverdier som det knytter seg store almene naturvern- og friluftsinteresser til. Hovedstyret uttaler at alle interesser er grundig avklaret for Forras vedkommende. Rådene er enige i dette, og mener ut fra de dokumenterte verneverdier og en helhetsvurdering at Forra bør vernes varig. For resten av Stjørdalsvassdraget foreslås foreløpig 10-årsvern, da spørsmålet om Stjørdalselv som referansevassdrag for Trøndelag ikke vil bli avklart ved 10-årsperiodens utløp.

Om Verdalselv sier rådene at verneverdiene i Skjækra er store, og områdets verdi for friluftslivet vil øke da det er en del av et stort sammenhengende fjellområde som strekker seg innover grensen mot Sverige. Området er på svensk side en del av de «obrutna fjällområderna» hvor en skal unngå store inngrep som kraftutbygging og vegbygging. Verken Kontaktutvalget eller Hovedstyret har pekt på kraftutbyggingsinteressene i Skjækra. Rådene tilrår at Skjækra vernes varig, resten av Verdalsvassdraget tilrås gitt 10-årsvern.

Nord-Trøndelag Elektrisi-

tetsverk har allerede søkt om konsesjon på utbygging av Forra.

Nord-Trøndelag Naturvern mener Hovedstyrets vedtak om konsesjonsbehandling av Forra er en tilsidesettelse av store nasjonale verneverdier som vi ifølge naturvernloven har plikt til å ta vare på. Det mener at Hovedstyrets innstilling er et partsinnlegg fra kraftutbyggerne, mens Sperstad-utvalget var et allsidig sammensatt utvalg som veiet de ulike samfunnshensyn mot hverandre. Ettersom Orkla nå er utbygget mener man det er desto viktigere å henvise Forravassdraget til vern. Dette er et av de større vassdragene der verneverdiene er dokumentert til overmål.

Den Norske Turistforening uttaler at Forra og det omkringliggende landskap er ypperlig egnet til alle former for friluftsliv og peker spesielt på at områdene ved Færen er meget brukt, både som hytteområder og til dagsutflukter.

Reindriftsnæringen i området har et betydelig omfang, og Norges Reindriftsamers Landsforening foreslår varig vern av hele objektet og uttaler at Forra, Skjækervassdraget og Helgåa har særlig betydning for reindriften. Reguleringen av Skjækervassdraget vil medføre svært store skadevirkninger.

Universitetets Kontaktutvalg vil peke på at Forras nedbørfelt hvor myrområdene ved Færen utgjør en sentral del, huser så store verneverdier at det prioriteres blant de tre mest verneverdige i verneplanen. Utvalget kan ikke akseptere noen form for regulering i dette området. Videre utpeker Stjørdalselva seg som et referansevassdrag for Trøndelag, og dette nedbørsfelt må vernes varig.

Utvalget som har vurdert vannforurensingen ved vassdragsregpleringer uttaler om både Stjørdalsvassdraget og Verdalsvassdraget at vassdraget mottar avløpsvann fra husholdning, jordbruksaktiviteter og industri. I nedbørfeltet er det vannforsyningsinteresser. Fiske- og friluftsinteressene er store. Begge elver er gode laks- og sjø-ørretelver. Utvalget mener at den skisserte regulering og utbygging av Sona kraftverk og overføring av deler av Forras nedbørfelt til Inna i Verdalsvassdraget vil føre til moderat til sterk konflikt med resipientinteressene og moderat forurensningsmessig konflikt med de andre nevnte brukerinteressene i Stjørdalselva. Det vil være nødvendig med tiltak på vann- og avløpssiden, og det er behov for omfattende vassdragsundersøkelser for begge vassdrag.

Departementet tilrår at hele Stjørdalsvassdraget (dvs. inkl. Forra og Sona) vernes midlertidig sammen med 10-årsgruppen fra 1973. I Forra er det dokumentert omfattende naturvitenskapelige og andre verneverdier. Stjørdalselv med Forra synes pr. i dag å utpeke seg som det mest sannsynlige referansevassdrag for Trøndelagsregionen. Hvorvidt vassdraget faktisk tilfredsstiller de krav som må stilles til et referansevassdrag vil bli klarlagt i løpet av verneperioden. For så vidt angår Inna og Helgåa kan vassdragene avgjøres ved en eventuell konsesjonsbehandling.

OBJEKT NR. 133.
Ogna m/Skjækra, vassdrag nr. 156.
Fylke: Nord-Trøndelag. Kommune: Steinkjer og Snåsa.
Nedbørfelt: 578 km² + 346 km².
Kraftpotensial: 285 GWh (II B).

Kontaktutvalget foreslår Ogna vernet midlertidig sammen med 10-årsgruppen fra 1973. Verneverdiene i tilknytning til vassdraget er lite undersøkt, og vassdraget bør sees i sammenheng med de andre vassdrag i Trøndelag.

Hovedstyret viser til sitt forslag under objekt 131 om hvordan hensynet til verneinteressene kan ivaretas for Trøndelagvassdragenes vedkommende og slutter seg til Utvalgets tilråding om midlertidig vern av Ogna.

Fylkesmannen og Fylkestinget tiltrer Utvalgets tilråding.

Norges Reindriftsamers Landsforening uttaler at en eventuell utbygging av vassdraget vil få store konsekvenser for reindriften og foreslår varig vern.

Departementet tilrår at vassdraget gis midlertidig vern sammen med 10-årsgruppen fra 1973.

OBJEKT NR. 134.
Ormsetfossen, vassdrag nr. 524.
Fylke: Nord-Trøndelag. Kommune: Verran.
Nedbørfelt: 28 km².
Kraftpotensial: 31 GWh (II B).

Kontaktutvalget mener at verneinteressen i vassdraget er av en slik art at de kan avklares ved en eventuell konsesjonsbehandling.

Hovedstyret slutter seg til Utvalgets tilråding.

Fylkestinget slutter seg til Utvalgets tilråding.

Norges Reindriftsamers Landsforening uttaler at en eventuell vassdragsutbygging vil få store konsekvenser for reindriften og foreslår varig vern, subsidiært 10-årsvern inntil reindriftens situasjon

i distriktet og verneinteressene i vassdraget er avklaret.

Universitetets Kontaktutvalg foreslår at vassdraget plasseres i gruppen 10-årsvern og viser til at en må trekke inn andre vassdrag på Fosenhalvøya som tidligere ikke har vært behandlet.

Departementet tilrår at vassdraget avklares gjennom en eventuell konsesjonsbehandling.

OBJEKT NR. 135.
Meltingen, vassdrag nr. 525/526.
Fylke: Nord-Trøndelag. Kommune: Mosvik og Leksvik.
Nedbørfelt: 126 km².
Kraftpotensial: 88 GWh (II B).

Kontaktutvalget peker på at det fra lokalt hold synes å knytte seg store verneverdier til vassdraget, men etter Utvalgets vurdering bør konsekvensene av en utbygging kunne avklares ved en eventuell konsesjonsbehandling.

Hovedstyret slutter seg til Utvalgets tilråding om at konsekvensene av en eventuell utbygging best kan avklares ved konsesjonsbehandling.

Fylkesmannen og Fylkestinget opplyser at en eventuell regulering vil berøre sentrale friluftsområder i fjellområdet mellom Mosvik og Leksvik, men slutter seg likevel til Utvalgets tilråding.

Norsk Reindriftsamers Landsforening uttaler at det knytter seg visse reindriftsinteresser til vassdraget som kan avklares ved konsesjonsbehandling.

Universitetets Kontaktutvalg mener at objektet må vurderes sammen med objekt nr. 134, Ormsetfossen, og foreslår vassdraget vernet midlertidig sammen med gruppen fra 1973.

Departementet tilrår at vassdraget avklares gjennom en eventuell konsesjonsbehandling.

OBJEKT NR. 136. 139/2
Høylandsvassdraget, vassdrag nr. 593.
Fylke: Nord-Trøndelag. Kommune: Høylandet og Overhalla.
Nedbørfelt: 551 km².
Kraftpotensial: 68 GWh (III).

Kontaktutvalget mener at hovedvassdraget ikke bør bygges ut av hensyn til laksefisket og bygdemiljøet generelt. Etter Utvalgets oppfatning er dette også lite aktuelt, men skulle spørsmålet om utbygging bli brakt opp, kan saken avklares ved konsesjonsbehandling.

Også Hovedstyret mener en utbygging av vassdraget er lite sannsynlig, men dersom spørsmålet blir brakt opp, er Hovedstyret enig med Utvalget i at saken kan avklares ved konsesjonsbehandling.

Fylkesutvalget og Fylkestinget slutter seg til Utvalgets tilråding.

Norges Reindriftsamers Landsforening slutter seg til Utvalgets prinsipielle syn, at hovedvassdraget ikke bør bygges ut.

Universitetets Kontaktutvalg viser til betydelige naturvitenskapelige interesser og mener at objektet bør settes i gruppen for midlertidig vern sammen med gruppen fra 1973.

Høylandet Jeger- og Fiskeforening viser til betydelige jakt- og fiskeinteresser og ønsker vassdraget varig vernet.

Departementet tilrår at vassdraget avklares gjennom en eventuell konsesjonsbehandling.

OBJEKT NR. 138. 139/4
Sanddøla/Luru/Grana, vassdrag nr. 579.
Fylke: Nord-Trøndelag. Kommune: Snåsa, Grong og Lierne.
Nedbørfelt: 2 064 km².
Kraftpotensial: 604 GWh (II A).

Kontaktutvalget mener at ved en eventuell utbygging av Sanddøla må en av hensyn til bygdemiljøet søke å unngå store reguleringer av sjøene i Lierne. Grana har stor betydning for bygdemiljøet i Snåsa som også vil bli hardt belastet ved et eventuelt magasin ved Storåsen. Virkningen av eventuelle reguleringer her er av en slik art at de best kan avklares ved konsesjonsbehandling. Det kan da også tas hensyn til de naturvitenskapelige interessante lokaliteter.

Hovedstyret viser til sitt forslag under objekt 131 om hvordan hensynet til verneinteressene kan ivaretas for Trøndelagsvassdragenes vedkommende. Sanddøla/Luru og Grana foreslås vernet midlertidig sammen med 10-årsgruppen fra 1973. I tillegg vil Hovedstyret foreslå at Grana blir vurdert sammen med Snåsavannet og overført til dette objekt som benevnes objekt nr. 132 Snåsavannet og Grana. (Objekt nr. 138 benevnes Sanddøla/Luru).

Fylkestinget slutter seg til Utvalgets tilråding om at Luru og Sanddøla konsesjonsbehandles, men foreslår at Grana gis 10-års vern for å vurderes sammen med Snåsavannet.

Snåsa kommune anbefaler varig vern av Grana og at Luru blir vurdert ved konsesjonsbehandling. Begrunnelsen er neddemming av store dyrkbare arealer, skade på rein-

driften, fiske, jakt, friluftsliv, naturvern m. v. og spesielt pekes på Granas betydning som resipient.

Lierne kommune tilrår 10-årsvern av Sanddølavassdraget.

Fylkesfriluftsnemnda går inn for konsesjonsbehandling under forutsetning av at frilufts- og naturverninteressene blir tatt hensyn til.

Fylkeslandbruksstyret peker på at Grana bør vernes i 10 år sammen med Snåsavannet og at det er store jordbruksverdier i det eventuelle Storåsmagasinet. De negative konsekvenser for reindriften er størst ved regulering av Grana.

Nord-Trøndelag Naturvern har gått inn for at Sanddøla/Luru må bli vernet i 10 år. Grana bør vernes sammen med Snåsavannet, og inndelingen her er uheldig.

Nord-Trøndelag Elektrisitetsverk prioriterer objekt nr. 138 etter objekt nr. 131 Forra, men uttaler at det bør utarbeides et tilsvarende materiale som for Forra. Såfremt Forra vernes, bør objektet undergis konsesjonsbehandling.

Norges Reindriftsamers Landsforening hevder at en eventuell overføring av Luru og Grana til Sanddøla vil medføre meget omfattende skadevirkninger for reindriften, bruksgruppen Luru/Brannfjell. Etter NRL's syn må i det minste Luru og Grana gis varig vern av hensyn til reindriftsinteressene.

Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk peker i sin uttalelse på at utbyggingen av fisketrapper har gjort at Sanddøla og Luru har fått stor betydning som gyte- og oppvekstområde for laks og at det er skapt et laksefiske som må antas å være det betydeligste i hele Namsen.

Statens Friluftsråd og Statens Naturvernråd viser til at verneverdiene er store og delvis lite undersøkt. Dette kan tilsi 10-årsvern. Men i den utstrekning en må velge mellom vern av dette objekt og vern av nr. 131, finner rådene som nevnt under objekt nr. 131 at det siste må prioriteres. Hva spesielt angår Grana bør denne oppføres sammen med Snåsavannet.

Den Norske Turistforening foreslår Luruelven ovenfor Formofoss varig vernet. Luruelven har sitt utspring rett øst for Gressåmoen Nasjonalpark, renner gjennom øvre del av denne og forener seg med Sanddøla ved Formofoss. Den enkleste måte å komme inn i Gressåmoen Nasjonalpark er å følge skogsbilveien langs Luruelven så langt denne går, nær Gressåmoen Gård (nedlagt, men det drives en viss form for seterdrift der). Gressåmoen Nasjonalpark er liten; ca. 180 km² og trenger i høy grad en buffersone som bør gå langs Luruelven. Området langs Luruelven mellom Formofoss og nasjonalparken synes uløselig knyttet til denne og gir et inntagende og meget brukt tilførselsområde til nasjonalparken og bør etter DNT's oppfatning ikke være gjenstand for teknisk utnyttelse av noen art.

Universitetets Kontaktutvalg foreslår varig vern av objektet. Det foregår detaljundersøkelser i området. Utvalget viser til en rekke forskjellige lokaliteter som er interessante ut fra et naturvitenskapelig synspunkt.

Vannforurensingsutvalget uttaler at Sanddølavassdraget tilføres forurensninger fra husholdning og jordbruksaktiviteter, særlig rundt de store innsjøene i Lierne og fra Formofoss og ned til samløpet med Namsen. Det er store lakseinteresser knyttet til nedre del av Sanddøla der det nå er bygget laksetrapp forbi Formofossen. I hele nedbørfeltet er det store vannforsynings-, fiske- og friluftsinteresser. Utvalget mener at den skisserte regulering av Sanddøla vil føre til sterk konflikt med vannforsyningsinteressene, moderat konflikt med resipientinteressene, og liten til moderat forurensningsmessig konflikt med de øvrige nevnte brukerinteressene. Om Grana uttaler utvalget at vassdraget er resipient for avløpsvann fra en relativt stor bosetting og avrenning fra jordbruksaktiviteter. Det er store vannforsynings-, fiske- og friluftsinteresser i nedbørfeltet. Utvalget mener at den skisserte overføring til Sandøla i Namsen vil føre til moderat til sterk konflikt med resipient- og vannforsyningsinteressene og moderat konflikt med de øvrige nevnte brukerinteressene.

Departementet tilrår at vassdraget avklares gjennom en eventuell konsesjonsbehandling.

OBJEKT NR. II 14.

Holdern/Jævsjø/Grønningen, vassdrag nr. 969.

Fylke: Nord-Trøndelag. Kommune: Snåsa.

Nedbørfelt: 250 km².

Kontaktutvalget sier at dersom det blir aktuelt å bygge små aggregater for å forsyne fjellgårdene med elektrisitet, bør dette kunne vurderes. For øvrig tilrås objektet gitt varig vern. Kraftpotensialet er ubetydelig.

Hovedstyret slutter seg til Utvalgets tilråding.

Fylkestinget slutter seg til Utvalgets tilråding.

Snåsa kommune går inn for varig vern.

Norges Reindriftsamers Landsforening uttaler at en begrenset utbygging trolig vil medføre svært små skadevirkninger for reindriften.

Dpartementet tilrår varig vern med den modifikasjon som Kontaktutvalget har anført.

OBJEKT NR. II 15.
Nesåa, vassdrag nr. 579.
Fylke: Nord-Trøndelag. Kommune: Grong, Namsskogan og Røyrvik.
Nedbørfelt: 230 km².
Kraftpotensial: 85 GWh (II A).

Kontaktutvalget foreslår vassdraget vernet midlertidig sammen med 10-årsgruppen fra 1973 og viser til pågående vernearbeid med Nesåadalsområdet som har til hensikt å verne mot alle inngrep som forandrer områdets særpreg, herunder vassdragsreguleringer.

Hovedstyret slutter seg til Utvalgets tilråding om at Nesåa gis midlertidig vern.

Fylkestinget slutter seg til Utvalgets tilråding.

Norges Reindriftsamers Landsforening mener Neesåa må gis varig vern av hensyn til reindriftsinteressene og uttaler at Nesåa er det eneste større vassdrag i Østre Namdal hvor utbyggingen vil medføre svært alvorlige konsekvenser for reindriften.

Departementet tilrår at vassdraget gis midlertidig vern sammen med 10-årsgruppen fra 1973.

OBJEKT NR. II 16. 139/5
Lindseta, vassdrag nr. 579.
Fylke: Nord-Trøndelag. Kommune: Namsskogan.
Nedbørfelt: 200 km².
Kraftpotensial: 39 GWh (II B).

Kontaktutvalget foreslår at vassdraget gis varig vern og viser til friluftsinteressene i området. Vassdraget har lite kraftpotensial.

Hovedstyret slutter seg til Utvalgets tilråding.

Fylkestinget slutter seg til Utvalgets tilråding.

Norges Reindriftsamers Landsforening støtter forslaget om varig vern.

Departementet tilrår at vassdraget gis varig vern.

OBJEKT NR. 146.
Lomsdalsvassdraget, vassdrag nr. 621.
Fylke: Nordland. Kommune: Brønnøy, Grane og Vefsn.
Nedbørfelt: 237 km².
Kraftpotensial: 442 GWh (II A).

Kontaktutvalget foreslår at vassdraget gis varig vern. På den vedtatte verneplanen er det tatt med sparsomt med vassdrag fra Nordland. Etter Utvalgets tilråding og særlig med tanke på verneplanens intensjoner bør Nordland fylke få et større urørt vassdrag fra fjell til fjord, og Lomsdalsvassdraget tilrås varig vernet p.g.a. de vel dokumenterte verneinteresser.

Hovedstyret viser til de betydelige kraftmengder og tilrår at vassdraget kan vurderes ved en eventuell konsesjonsbehandling.

Fylkesmannen uttaler at Lomsdalsvassdraget bør bygges ut p.g.a. de betydelige kraftmengder vassdraget kan gi.

Brønnøy kommune mener at verneinteressene ikke er tilstrekkelig vurdert. En avveining mellom verne- og utbyggingsinteresser kan best skje gjennom konsesjonsbehandling mener kommunen.

Helgeland Kraftlag går inn for konsesjonsbehandling.

Indre Velfjord Fiskarlag protesterer kraftig mot at Lomsdalsvassdraget gis konsesjonsbehandling med tanke på utbygging.

Brønnøy Viltnemnd går inn for at vassdraget gis varig vern.

Nordland Fylkesfriluftsnemnd går inn for vern av vassdraget og viser til at Nordland er kommet meget dårlig ut med verneandel på verneplanen. Summen av varig og 10-års vernede vassdrag etter verneplanen utgjør bare omkring 2 pst. av fylkets utnyttbare kraftpotensial. Ikke ett eneste større uberørt vassdrag fra fjell til fjord i Nordland er tatt med.

En aksjonskomité i Velfjordområdet har samlet 560 underskrifter med anmodning om vern av vassdraget.

Statens Friluftsråd og Statens Naturvernråd uttaler at de naturfaglige interesser i Lomsdalsvassdraget er store og at vassdraget er vel egnet til referanseområde. Rådene viser til at Nordland er dårlig stillet i vernesammenheng. Rådene støtter derfor Sperstad-utvalget. Enkelte medlemmer av Friluftsrådet mener imidlertid at andre vassdrag i Nordland som er ført opp til konsesjonsbehandling kan være av større betydning og verdi sett fra et friluftslivssynspunkt. Hvis det kan bidra til å unngå utbygging av

særlig verneverdige vassdrag som nå konsesjonsbehandles, mener disse medlemmer at Lomsdalsvassdraget bør kunne få 10-årsvern istedenfor varig vern.

Den Norske Turistforening tilrår varig vern av vassdraget og viser til at området er attraktivt til friluftsaktiviteter.

Norges Naturvernforbund går inn for å gi Lomsdalsvassdraget varig vern.

Universitetets Kontaktutvalg prioriterer Lomsdalsvassdraget som ett av de tre mest verneverdige på verneplanen.

Norges Reindriftsamers Landsforening støtter Utvalgets forslag om varig vern, fordi en eventuell utbygging vil redusere reindriftens muligheter i sterk grad.

Departementet er kommet til at vassdraget bør vernes midlertidig sammen med 10-årsgruppen fra 1973. Nordland fylke har kommet svakt ut i verneplansammenheng, — dette på tross av at fylket er rikt på kraftressurser og verneverdige vassdrag. Selv om Lomsdalsvassdraget må sies å tilfredsstille kravene for referansevassdrag, er det ønskelig å vurdere vassdraget i sammenheng med andre vassdrag i denne delen av Nordland med lignende eller større kvaliteter.

OBJEKT NR. 150. 152/1
Herring — Fustavassdragene, vassdrag nr. 636.
Fylke: Nordland. Kommune: Vefsn.
Nedbørfelt: 560 km².
Kraftpotensial: 66 GWh (II B).

Kontaktutvalget tilrår varig vern av vassdraget.

Hovedstyret slutter seg til Utvalgets tilråding.

Norges Reindriftsamers Landsforening støtter Utvalgets tilråding fordi beiteinteressene som knytter seg til området er store p.g.a. vekitige flytte- og trekkleier.

Verneforslaget er i overensstemmelse med behandlingen vassdraget har fått i fylkets organer.

Departementet tilrår at vassdraget gis varig vern.

OBJEKT NR. 156. 164/3
Skuortavatna/Villumsvatn, vassdrag nr. 698.
Fylke: Nordland. Kommune: Fauske og Saltdal.
Nedbørfelt: 57 km² (34 + 23).
Kraftpotensial: 43 GWh (II B).

Kontaktutvalget tilrår at vassdraget gis varig vern.

Hovedstyret slutter seg til Utvalgets tilråding om at vassdraget gis varig vern.

Fylkesmannen slutter seg til uttalelser fra Fylkesfriluftsnemnda og fylkets Elektrisitetskontor som begge mener at vern bør komme på tale.

Statens Naturvernråd og Statens Friluftsråd viser til at enkelte medlemmer i rådene mener at det i den nordlige delen av Nordland finnes mange mer verneverdige vassdrag enn dette objektet som ikke er kommet med i verneplanen. Disse medlemmene mener derfor at objektet bør kunne gis 10-årsvern istendenfor varig vern dersom dette kan hjelpe til å unngå utbygging av mer verneverdige vassdrag.

Nordland Naturvernforening tilrår at vassdraget gis varig vern.

Departementet tilrår at vassdraget gis varig vern.

OBJEKT NR. 161.
Rombakelv, vassdrag nr. 743.
Fylke: Nordland. Kommune: Narvik.
Nedbørfelt: 149 km².
Kraftpotensial: 238 GWh (II B).

Kontaktutvalget mener at utbygging av vassdraget kan avgjøres ved en eventuell konsesjonsbehandling.

Hovedstyret slutter seg til Utvalgets tilråding om at Rombaksvassdraget eventuelt kan konsesjonsbehandles.

Narvik kommune finner ut fra en helhetsvurdering av interessene at vassdraget kan konsesjonsbehandles.

Det vises til St. prp. nr. 33 for 1978—79 om tillatelse for A/S Nordkraft til erverv og regulering m. v. for utbygging av Sildvik kraftanlegg i Narvik, og til Stortingets behandling av denne. Ved tillatelsen ble fallet fra Sildvikvatn til Rombaksbotn tillatt utnyttet.

OBJEKT NR. 165. Bardu 177/2
Storjordvassdraget, vassdrag nr. 751.
Fylke: Troms. Kommune: Kvæfjord.
Nedbørfelt: 47 km².

Kontaktutvalget tilrår at vassdraget gis varig vern mot kraftutbygging. Det foreligger ingen planer om utbygging og kraftmengdene er ubetydelige.

Hovedstyret slutter seg til Utvalgets tilråding om at Storjordvassdraget kan gis varig vern mot kraftutbygging.

Både Fylkesutvalg og Næringsutvalg i Troms går enstemmig inn for varig vern av vassdraget.

Norges Reindriftsamers

Landsforening tilrår vern og viser til de viktige flytte- og trekkleier i området.

Sør-Troms Elforsyning foreslår at objektet tillates konsesjonsbehandlet.

Fylkesfriluftsnemnda i Troms tilrår verig vern av vassdraget.

Departementet tilrår at vassdraget gis varig vern.

OBJEKT NR. 166. Gausvikelva 177/3
Storvatn/Svartevatn, vassdrag nr. 751.
Fylke: Troms. Kommune: Harstad.
Nedbørfelt: 89 km² (27 + 62).

Kontaktutvalget tilrår at ytterligere utbygging ikke bør finne sted. Storvatn er allerede regulert 7½ m, og det kan være aktuelt som vannreservoar for Harstad.

Hovedstyret slutter seg til Utvalgets tilråding om at ytterligere utbygging av Storvatn/Svartevatn ikke bør finne sted.

Fylkesutvalg og Næringsutvalg i Troms går enstemmig inn for varig vern av vassdraget.

Fylkesfriluftsnemnda i Troms går inn for varig vern av vassdraget.

Troms kraftforsyning tilrår at vassdraget tillates konsesjonsbehandlet.

Sør-Troms Elforsyning mener vassdraget ikke bør med på verneplanen.

Departementet tilrår at vassdraget gis varig vern mot videre utbygging.

OBJEKT NR. 167. 175/2
Kvitforsvassdraget, vassdrag nr. 750.
Fylke: Nordland og Troms. Kommune: Evenes og Skånland.
Nedbørfelt: 73 km².

Kontaktutvalget tilrår at vassdraget gis varig vern og viser til at utbyggingsinteressene synes små i forhold til verneinteressene. En eventuell utbygging for vannforsyning forutsettes å medføre små inngrep i naturen.

Hovedstyret mener at siden kraftutbyggingsinteressene i Kvitforsvassdraget er så små, er det ikke er grunn til å legge beslag på forskningskapasitet for å utrede eventuelle verneinteresser slik det er forutsatt for de vassdrag som er vernet midlertidig for 10 år. Skulle kraftutbygging bli aktuell i dette vassdraget, kan verneinteressene avklares ved konsesjonsbehandling.

Fylkesutvalg og Næringsutvalg går enstemmig inn for vern av vassdraget sammen med 10-årsgruppen fra 1973.

Fylkesfriluftsnemnda i Troms viser til vassdragets betydning som fiske- og fritidsområde og ønsker vassdraget gitt varig vern.

Norges Reindriftsamers Landsforening støtter Utvalgets tilråding og uttaler at spesielt i øvre deler av vassdraget ligger det et område av stor betydning for reindriften.

Troms Kraftforsyning foreslår at objektet tillates konsesjonsbehandlet.

Statens Naturvernråd og Statens Friluftsråd støtter Kontaktutvalgets forslag. Rådene mener Hovedstyrets begrunnelse synes å bygge på en misforståelse idet Kontakt-utvalgets forslag omfattet varig vern, og ikke 10-års vern. Rådene viser til at vassdraget er meget verdifullt både ut fra naturfaglige interesser og mer almene vernehensyn.

Statens Forurensningstilsyn sier at eventuell bruk av vassdraget til kraftproduksjon kan komme i konflikt med vannforsyningsinteressene.

Universitetets Kontaktutvalg tilrår at vassdraget gis varig vern.

Departementet viser til at vannverk nå er bygget ut og slutter seg til Kontaktutvalgets tilråding om at vassdraget gis varig vern mot utbygging.

OBJEKT NR. 171. Ilakevatnet
Skoddebergvassdraget, vassdrag nr. 773.
Fylke: Troms og Nordland. Kommune: Skånland og Ankenes.
Nedbørfelt: 133 km².
Kraftpotensial: 20 GWh (II B).

Kontaktutvalget foreslår at vassdraget vernes mot ytterligere regulering.

Hovedstyret finner å ville følge de enstemmige vedtak i fylkets organer om at Skoddebergvassdraget bør kunne konsesjonsbehandles.

Fylkesutvalg og Næringsutvalg i Troms går enstemmig inn for at vassdraget konsesjonsbehandles.

Fylkesfriluftsnemnda i Troms går inn for at vassdraget vernes.

Troms Kraftforsyning foreslår at objektet tillates konsesjonsbehandlet, og Sør-Troms Elforsyning synes det er urimelig å forby ytterligere regulering av vassdraget og foreslår at objektet ikke blir tatt med i verneplanen.

Skånland kommune slutter seg til uttalelsen fra Friluftsnemnda og Innlandsfiskenemnda i Skånland som peker på at når det gjelder fiske- og friluftsformål er Rævvatnet i Skoddebergvassdraget det siste vannet av nevneverdig størrelse og verdi som Gråfjord-

området har igjen uregulert. I uttalelsen til Kontaktutvalget har friluftsnemnda foreslått Rævvatnet vernet mot regulering. Foreningen spør om man ikke har råd til å la Rævvatnet være uregulert når både Skoddebergvannet og Saltvannet allerede er regulert og sterkt redusert som fiskevann. For øvrig sies at reindriften vil bli vanskeliggjort hvis reguleringsplanene som er skissert blir gjennomført for Rævvatnets vedkommende.

Norges Reindriftsamers Landsforening støtter Kontaktutvalgets tilråding om varig vern.

Statens Naturvernråd og Statens Friluftsråd vil peke på at verneverdiene i Rævelva med Rævvann er store. Verneverdiene i resten av vassdraget må utredes nærmere, og rådene foreslår derfor 10-årsvern mot ytterligere regulering av vassdraget. Rådene vil peke på at dette 10-årsvernet også må omfatte Storelva (Østervikelva) som inngår i kraftutbyggingsplanene siden verneinteressene her kan være store. Universitetets Kontaktutvalg foreslår at vassdraget vernes midlertidig sammen med 10-årsgruppen fra 1973.

Departementet foreslår at spørsmålet om ytterligere regulering avklares gjennom en eventuell konsesjonsbehandling, dog slik at Rævvatnet ikke reguleres.

OBJEKT NR. II 17. 191/1
Håkavikvassdraget, vassdrag nr. 778.
Fylke: Troms. Kommune: Salangen.
Nedbørfelt: 15 km².
Kraftpotensial: 17 GWh (III).

Kontaktutvalget viser til at vassdraget synes å inneholde verneverdige kvaliteter og tilrår at det gis varig vern. Utbyggingsinteressene er små.

Hovedstyret finner å ville følge de enstemmige vedtak i fylkets organer om at Håkavikvassdraget bør konsesjonsbehandles.

Både Næringsutvalg og Fylkesutvalg går enstemmig inn for konsesjonsbehandling av vassdraget.

Fylkesfriluftsnemnda i Troms viser til at utbyggingsinteressene er små og at verneinteressene er betydelige. På dette grunnlag finner en utbygging lite naturlig.

Troms Kraftforsyning foreslår at objektet tillates konsesjonsbehandlet.

Statens Naturvernråd og Statens Friluftsråd ser Håkavikvassdraget og Sommersetvassdraget i sammenheng og mener at Håkavikvassdraget er det mest verdifulle. Rådene foreslår varig vern av vassdraget.

Departementet tilrår at vassdraget gis varig vern.

OBJEKT NR. II 18. 191/2
Sommersætvassdraget, vassdrag nr. 780.
Fylke: Troms. Kommune: Salangen.
Nedbørfelt: 12 km².
Kraftpotensial: 18 GWh (III).

Kontaktutvalget foreslår at vassdraget gis varig vern. Det er ubetydelig kraftpotensial i vassdraget.

Hovedstyret finner å ville følge de enstemmige vedtak i fylkets organer om at Sommersætvassdraget bør konsesjonsbehandles.

Både Næringsutvalg og Fylkesutvalg i Troms går enstemmig inn for at vassdraget bør konsesjonsbehandles.

Fylkesfriluftsnemnda i Troms viser til at utbyggingsinteressene er små og at Sommersætvassdraget er vannkilde for tettbebyggelsen i Sjøveian.

Troms Kraftforsyning foreslår at objektet tillates konsesjonsbehandlet.

Statens Naturvernråd og Statens Friluftsråd mener verneverdiene bør vurderes nærmere og foreslår midlertidig vern sammen med 10-årsgruppen fra 1973.

Departementet tilrår at vassdraget gis varig vern.

OBJEKT NR. II 19. 191/3
Sagelvvassdraget, vassdrag nr. 779.
Fylke: Troms. Kommune: Salangen.
Nedbørfelt: 69 km².
Kraftpotensial: 50 GWh (III).

Kontaktutvalget foreslår at vassdraget gis varig vern. Det vises til de betydelige naturvern- og friluftsinteressene i området.

Hovedstyret finner å ville slutte seg til de enstemmige vedtak i fylkets organer om at Sagelvvassdraget bør konsesjonsbehandles.

Både Næringsutvalg og Fylkesutvalg i Troms går enstemmig inn for at vassdraget bør konsesjonsbehandles.

Fylkesfriluftsnemnda i Troms viser til at utbyggingsinteressene synes små samtidig som området langs Sagelvvassdraget sannsynligvis er ett av de mest nyttede fjellutfartsområder i kommunen.

Norges Reindriftsamers Landsforening støtter utvalgets tilråding og foreslår varig vern.

Troms Kraftforsyning foreslår at objektet tillates konsesjonsbehandlet.

Statens Naturvernråd og

Statens Friluftsråd støtter Kontaktutvalgets forslag om varig vern og mener at friluftsinteressene alene er så store at en slik avgjørelse kan forsvares. Rådene antar også at det kan reises spørsmål om en økonomisk lønnsom utbygging er mulig uten at nedre del av Salangsvassdraget, som er varig vernet, blir berørt.

Departementet tilrår at vassdraget gis varig vern.

OBJEKT NR. 177.
Søndre Lakselvvassdraget med Kaperelva. (Tidligere oppført som objekt nr. 175), vassdrag nr. 768.
Fylke: Troms. Kommune: Berg, Lenvik og Tranøy.
Nedbørfelt: 204 km².
Kraftpotensial: 30 GWh (III).

Kontaktutvalget tilrår varig vern og viser til at verneverdiene synes å være så vidt store i forhold til utbyggingsinteressene.

Hovedstyret slutter seg til Utvalgets tilråding om at Søndre Lakselvvassdraget med Kaperelva gis varig vern.

Både Næringsutvalg og Fylkesutvalg i Troms går enstemmig inn for varig vern av vassdraget.

Fylkesfriluftsnemnda i Troms viser til en rekke forskjellige verneinteresser og foreslår vassdraget vernet.

Norges Reindriftsamers Landsforening støtter Utvalgets tilråding og foreslår varig vern.

Troms Kraftforsyning foreslår at objektet undergis konsesjonsbehandling.

Departementet tilrår at vassdraget gis varig vern.

OBJEKT NR. 178.
Nordre Lakselvvassdraget, vassdrag nr. 768.
Fylke: Troms. Kommune: Lenvik.
Nedbørfelt: 72 km².

Kontaktutvalget foreslår varig vern og viser til at vassdraget tilhører samme område som objekt nr. 177, samt at vassdraget ikke har kraftressurser av betydning.

Hovedstyret slutter seg til Utvalgets tilråding om varig vern.

Både Næringsutvalg og Fylkesutvalg går enstemmig inn for varig vern av vassdraget.

Lenvik Kommunestyre har vedtatt at objektet kan klassifiseres under vassdrag som er midlertidig vernet i 10 år.

Troms Kraftforsyning foreslår at objektet tillates konsesjonsbehandlet.

Fylkesfriluftsnemnda i Troms foreslår at objektet gis varig vern.

Departementet tilrår at vassdraget gis varig vern.

OBJEKT NR. 179.
Lysbotnvassdraget, vassdrag nr. 768.
Fylke: Troms. Kommune: Lenvik.
Nedbørfelt: 147 km².
Kraftpotensial: 18 GWh (II A).

Kontaktutvalget tilrår konsesjonsbehandling og mener at verneverdiene i området ikke synes å være større enn at en eventuell ytterligere regulering kan være gjenstand for en eventuell konsesjonsbehandling.

Hovedstyret slutter seg til Utvalgets tilråding om at virkningene av en ytterligere regulering eventuelt kan vurderes ved konsesjonsbehandling.

Lenvik kommunestyre har vedtatt at objektet kan klassifiseres som vassdrag som bør konsesjonsbehandles.

Både Næringsutvalg og Fylkesutvalg i Troms går enstemmig inn for konsesjonsbehandling av vassdraget.

Fylkesfriluftsnemnda i Troms viser til at Helvetesdalen og Heggedalen er fine jakt- og fiskeområder og at det foregår endel utfart i forbindelse med dette. Rundt Lysvatn er en god del fritidsbebyggelse. Heggedalen er et fint naturområde med skogområder hvor det aldri har vært hogget. Her finner en områder med urskog av stor, gammel bjørk.

Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk uttaler at så vel de øvre som nedre deler av vassdraget har stor betydning som oppvekstområde for laks, sjø-ørret og sjørøye. Vassdraget representerer en særegenhet med sitt system av mindre vassdrag som gir spesielt god mulighet for sportsfiske. Området blir i stor utstrekning benyttet til fiske og rekreasjon av folk fra Finnsnes, Harstad og Tromsø. Det er grunn til å anta at en ytterligere regulering av vassdraget kan medføre forsinket vårflom, og endrede temperaturforhold kan gi en uheldig påvirkning av oppgangen på fiskeslag som går opp for å gyte.

Departementet tilrår at objektet avgjøres gjennom en eventuell konsesjonsbehandling.

OBJEKT NR. 183.
Fiskelausvatna, vassdrag nr. 793.
Fylke: Troms. Kommune: Balsfjord.
Nedbørfelt: 87 km².
Kraftpotensial: 24 GWh (III).

Kontaktutvalget mener at verneverdiene kan avklares ved en eventuell konsesjonsbehandling.

Hovedstyret slutter seg til Utvalgets tilråding.

Både Næringsutvalg og Fylkesutvalg i Troms går enstemmig inn for konsesjonsbehandling av vassdraget.

Balsfjord kommune anbefaler at Fiskelausvatna med tilstøtende vassdrag blir holdt utenfor kraftutbygging.

Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk opplyser at det er bygget laksetrapp ved vassdragets utløp slik at laksen kan gå 5 km oppover. Elva må anses som en meget god smålakselv og har stor betydning for rekreasjon og sportsfiske. Vassføringen er fra før liten og en eventuell regulering, som innebærer redusert vannføring, vil ha meget store skadevirkninger for oppgang og produksjon av laks.

Norges Reindriftsamers Landsforening uttaler at regulering av Fiskelausvatna vil gi store skadevirkninger for reindriften, og viser til at vassdraget krysses av flere viktige trekkleier som benyttes regelmessig både høst og vår.

Fylkesfriluftsnemnda i Troms uttaler at området er sterkt benyttet til sommer- og vinterutfart og er følgelig et av de viktigste friluftsområder i området.

Universitetets Kontaktutvalg foreslår at vassdraget gis midlertidig vern.

Departementet tilrår at objektet avgjøres gjennom en eventuell konsesjonsbehandling.

OBJEKT NR. II 20.
Skogneselva, vassdrag nr. 811.
Fylke: Troms. Kommune: Tromsø.
Nedbørfelt: 44 km².
Kraftpotensial: 30 GWh (III).

Kontaktutvalget sier det foreligger sparsomt med opplysninger om verneinteressene som etter Utvalgets oppfatning kan avklares ved en eventuell konsesjonsbehandling.

Hovedstyret slutter seg til Utvalgets tilråding.

Både Næringsutvalg og Fylkesutvalg i Troms går enstemmig inn for konsesjonsbehandling av vassdraget.

Fylkesfriluftsnemnda i Troms uttaler at en konsesjonssøknad synes å være en akseptabel løsning, men mener at en konsesjonssøknad i seg selv synes å virke som et argument for utbygging, noe som en mener er uheldig.

Departementet tilrår at vassdraget avgjøres ved eventuell konsesjonsbehandling.

OBJEKT NR. II 21. 203/2
Fauldalen, vassdrag nr. 21.
Fylke: Troms. Kommune: Tromsø.
Nedbørfelt: 33 km².

Kontaktutvalget tilrår varig vern. Utbyggingsinteressene er små samtidig som vassdraget synes å være egnet som studieobjekt.

Hovedstyret finner å ville følge de enstemmige vedtak i fylkets organer om konsesjonsbehandling av vassdraget i Fauldalen.

Både Næringsutvalg og Fylkesutvalg i Troms går enstemmig inn for konsesjonsbehandling av vassdraget.

Fylkesfriluftsnemnda i Troms tilrår varig vern av vassdraget.

Troms Kraftforsyning foreslår at vassdraget tillates konsesjonsbehandlet.

Statens Naturvernråd og Statens Friluftsråd tilrår varig vern av vassdraget. Rådene vil peke på at området rundt Jiekkevarri, som er det høyeste fjellmassivet i Troms, nå er et uberørt naturlandskap. En utbygging i Fauldalen vil ødelegge den uberørte karakter dette storslagne landskapet har. Fauldalen er av stor interesse både for de almene natur- og friluftsinteresser og som naturfaglig referanseobjekt.

Departementet tilrår at vassdraget gis varig vern.

OBJEKT NR. II 22. 211/2 212/5
Bognelva og Vassbotnelva, vassdrag nr. 847/851.
Fylke: Finnmark. Kommune: Alta.
Nedbørfelt: 80 + 150 km².

Kontaktutvalget tilrår varig vern. Utenom lakseinteressene er det ikke pekt på andre spesielle verneinteresser vedrørende dette objekt. Utvalget antar at reindriften har interesser her, og det foreligger ikke kraftutbyggingsinteresser.

Hovedstyret tilrår at Bognelva og Vassbotnelv ovenfor Storvann gis varig vern. Hovedstyret opplyser at Storelva til Talvik, som ligger mellom Bognelva og Vassbotnelva, kan bygges ut fra kote 370 til Storvann (kote 20 nederst i Vassbotnelva). Kraftpotensial 36 GWh. Øvre ende av Storvann ligger 3—4 km ovenfor Vassbotnelvas utløp i Altafjorden. Prosjektet vil kunne gjennomføres hvis verneforslaget begrenses til å gjelde Vassbotnelva ovenfor Storvann.

Fylkestinget foreslår Vassbotnelva vernet i 10 år på grunn av utbyggingsinteressene som er nevnt over.

Fylkesmannen slutter seg til Fylkestingets vedtak.

Fiskerikonsulenten for Finnmark foreslår vassdraget varig vernet av hensyn til reproduksjon av laksestammen.

Departementet tilrår at vassdraget gis varig vern.

OBJEKT NR. II 23.
Mattiselva, vassdrag nr. 852.
Fylke: Finnmark. Kommune: Alta.
Nedbørfelt: 337 km².
Kraftpotensial: 170 GWh (III).

Kontaktutvalget antar at en eventuell utbyggingsvirkning på lakseproduksjonen og eventuelle andre verneinteresser kan avklares ved konsesjonsbehandling. Vassdraget antas også å bli vurdert av Ressursutvalget for Finnmarksvidda.

Hovedstyret slutter seg til Utvalgets tilråding om at verneinteressene kan avklares ved konsesjonsbehandling.

Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk opplyser at vassdraget bygges ut med laksetrapper. Dette får betydning for reproduksjonen av laksestammer i havet.

Norges Reindriftsamers Landsforening mener objektet bør gis varig vern.

Ressursutvalget for Finnmarksvidda uttaler at det er viktig at det ikke blir tatt beslutning i eventuelle konsesjonssaker før en samlet vurdering for hele mandatområdet foreligger.

Fylkestinget og Fylkesmannen slutter seg til Utvalgets tilråding.

Fiskerikonsulenten for Finnmark foreslår vassdraget varig vernet av hensyn til reproduksjon av laksestammen.

Den Norske Turistforening tilrår at det snarest igangsettes grundige undersøkelser av verneverdiene for flere vassdrag og områder som må sees under ett (Mattiselva, Kvænangselva, Badderelva, Navitelva og Storelva til Burfjorden) og at samtlige av disse vassdrag i alle fall gis foreløpig 10-årsvern.

Departementet tilrår at vassdraget avgjøres ved en eventuell konsesjonsbehandling.

OBJEKT NR. II 24. 213/1
Lakselva til Leirbotn, vassdrag nr. 857.
Kraftpotensial: 31 GWh (III).
Se tekst under Objekt nr. II 34.

OBJEKT NR. II 25.
Skillefjordselva, Korsfjord, vassdrag nr. 858.
Fylke: Finnmark. Kommune: Alta.
Nedbørfelt: 97 km².
Kraftpotensial: 50 GWh (III).

Kontaktutvalget sier at en eventuell utbyggingsvirkning på lakseproduksjonen og eventuelle andre verneinteresser kan avklares ved konsesjonsbehandling.

Hovedstyret slutter seg til Utvalgets tilråding.

Fylkesting og Fylkesmannen slutter seg til Utvalgets tilråding.

Norges Reindriftsamers Landsforening går imot enhver form for regulering av Skillefjordvassdraget. En regulering av dette vassdraget, som ligger sentralt i beiteområdet, vil gi store og alvorlige skadevirkninger for reindriften i distriktet.

Departementet tilrår at vassdraget avgjøres ved en eventuell konsesjonsbehandling.

OBJEKT NR. II 26.
Kvalsundelva, vassdrag nr. 866.
Fylke: Finnmark. Kommune: Kvalsund.
Nedbørfelt: 124 km².
Kraftpotensial: 49 GWh (III).

Kontaktutvalget sier at vassdraget i kraftforsyningssammenheng ligger sentralt til for Hammerfest, og det foreligger ikke opplysninger om verneinteresser som tilsier at vassdraget ikke bør være gjenstand for en eventuell konsesjonsbehandling.

Hovedstyret slutter seg til Utvalgets tilråding om at objektet kan vurderes ved konsesjonsbehandling.

Fylkesting og Fylkesmann slutter seg til Utvalgets tilråding.

Ressursutvalget for Finnmarksvidda mener at det er viktig at det ikke blir tatt noen avgjørelse om kraftutbygging i Skaidi eller tilstøtende vassdrag før det foreligger en samlet vurdering for hele mandatområdet.

Norges Reindriftsamers Landsforening uttaler at det foregår omfattende reindrift i områdene ved vassdraget. En regulering av Kvalsundelva vil føre til at kalvingen vanskeliggjøres og forstyrres. Landsforeningen vil derfor bestemt hevde at det fra reindriftens side foreligger sterke interesser som taler for vern av vassdraget.

Fiskerikonsulenten for Finnmark foreslår vassdraget varig vernet av hensyn til reproduksjon av laksestammer.

Departementet viser til at vassdraget for tiden er under konsesjonsbehandling, og tilrår at denne fullføres.

OBJEKT NR. II 27. 218/2
Russelva, vassdrag nr. 869.
Kraftpotensial: 18 GWh (III).
Se tekst under Objekt nr. II 34.

OBJEKT NR. II 28. 220/2
Hamnelva, vassdrag nr. 880.
Fylke: Finnmark. Kommune: Måsøy.
Nedbørfelt: 56 km².

Kontaktutvalget foreslår på grunnlag av de opplysninger som foreligger om verneinteressene og de ubetydelige kraftressurser vassdraget har, at vassdraget gis varig vern.

Hovedstyret slutter seg til Utvalgets tilråding om at Hamnelva gis varig vern.

Fylkesting og Fylkesmann slutter seg til Utvalgets tilråding.

Departementet tilrår at vassdraget gis varig vern.

OBJEKT NR. II 29. 222/1
Smørfjordelva, vassdrag nr. 884.
Se tekst under Objekt nr. II 34.

OBJEKT NR. II 30. 222/2
Ytre Billefjordelva, vassdrag nr. 890.
Fylke: Finnmark. Kommune: Porsanger.
Nedbørfelt: 119 km².

Kontaktutvalget mener at interessene som er berørt kan avklares ved en eventuell konsesjonsbehandling. Det vises til at man på grunnlag av de foreliggende opplysninger ikke kan peke på verneverdier utenom hensyn til reindriften og laksefisket.

Hovedstyret slutter seg til Utvalgets tilråding om at forholdet til verneinteressene kan avklares ved en eventuell konsesjonsbehandling.

Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk peker på at vassdraget bygges ut med laksetrapper.

Porsanger kommune ønsker objektet varig vernet av hensyn til reproduksjon av laks.

Fylkesting og Fylkesmann slutter seg til Utvalgets tilråding.

Ressursvalget for Finnmarksvidda viser vedrørende dette objekt til uttalelse i forbindelse med behandling av konsesjonssøknaden for Altavassdraget der det heter at det ikke må behandles flere konsesjonssøknader om vassdragsreguleringer som berører Utvalgets mandatområde før dette har avsluttet sitt arbeid.

Fiskerikonsulenten for Finnmark foreslår vassdraget varig vernet av hensyn til reproduksjon av laksestammen.

Departementet vil opplyse at utbyggingsinteressene i vassdraget er knyttet til utbygging av Skaidivassdraget. Dette vassdraget har Stortinget vedtatt å ville unnta fra kraftutbygging, og departementet finner det derfor naturlig at også Ytre Billefjordelva gis varig vern.

OBJEKT NR. II 31. 224/2
Brennelva, vassdrag nr. 887.
Fylke: Finnmark. Kommune: Porsanger.
Nedbørfelt: 134 km².

Kontaktutvalget tilrår varig vern. Det er ingen kraftutbyggingsinteresser i vassdraget.

Hovedstyret slutter seg til Utvalgets tilråding.

Fylkesting og Fylkesmann slutter seg til Utvalgets tilråding.

Porsanger kommune ønsker objektet varig vernet.

Fiskerikonsulenten for Finnmark foreslår vassdraget varig vernet av hensyn til reproduksjon av laksestammen.

Departementet tilrår at vassdraget gis varig vern.

OBJEKT NR. II 32. 227/1
Lille Porsangerelva (til Laksefjorden), vassdrag nr. 889.
Se tekst under Objekt nr. II 34.

OBJEKT NR. II 33. 227/2
Veidneselva, vassdrag nr. 890.
Se tekst under Objekt nr. II 34.

OBJEKT NR. II 34. 233/1
Langfjordelva (jfr. også objektene II 24, II 27, II 29, II 32, II 33).

Kontaktutvalget foreslår at objektene gis varig vern. Utenom lakseinteressene er det ikke pekt på spesielle verneinteresser vedrørende disse vassdrag, men det synes på den annen side heller ikke å foreligge nevneverdige utbyggingsinteresser.

Hovedstyret slutter seg til Utvalgets tilråding om at disse objekter tas med på verneplanen og gis varig vern.

Fiskerikonsulenten for Finnmark har foreslått disse objekter samt ob-

jektene nr. II 22, II 23, II 25, II 26, II 30, II 31 (som er omtalt i egne beskrivelser) varig vernet av hensyn til reproduksjonen av laksestammen.

Departementet tilrår at vassdraget gis varig vern.

OBJEKT NR. II 35.
Gednevassdraget, vassdrag nr. 913.
Fylke: Finnmark. Kommune: Berlevåg.
Nedbørfelt: 280 km².
Kraftpotensial: 89 GWh (III).

Kontaktutvalget mener at vassdraget kan vurderes ved en eventuell konsesjonsbehandling.

Hovedstyret slutter seg til Utvalgets tilråding.

Fylkesmann og Fylkesting foreslår at vassdraget vernes midlertidig sammen med 10-årsgruppen fra 1973.

Berlevåg kommune uttaler at Kongsfjorddalen er eneste friluftsområde i kommunen og for kommunens innbyggere. En videre utbygging utover den som allerede er foretatt, vil i vesentlig grad redusere verdien av dette området.

Kongsfjordelva er dessuten den eneste lakseelv i kommunen og en ny utbygging vil resultere i at elva vil være ødelagt for all fremtid. Ut fra dette syn vil Berlevåg kommune gå imot videre utbygging av vassdraget.

Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk uttaler at det i vassdragets nedre deler drives et populært sportsfiske etter laks. Det er bygd laksetrapper i Kongsfjordfossene som har ført til betydelig økning av smoltproduksjonen i vassdraget.

Departementet tilrår at vassdraget avklares gjennom en eventuell konsesjonsbehandling.

OBJEKT NR. II 36.
Skalleelva, vassdrag nr. 924.
Fylke: Finnmark. Kommune: Vadsø.
Nedbørfelt: 257 km².

Kontaktutvalget tilrår at vassdraget gis varig vern. Det foreligger ikke opplysninger om verneinteresser utover hensynet til laksefisket. Utvalget antar at vassdraget også har betydning for reindriften. Det er ingen kraftutbyggingsinteresser i vassdraget.

Hovedstyret slutter seg til Utvalgets tilråding.

Fylkesmannen og Fylkestinget slutter seg til Utvalgets tilråding.

Departementet tilrår at vassdraget gis varig vern.

OBJEKT NR. II 37.
Reppenelva og Nyelva, vassdrag nr. 950.
Fylke: Finnmark. Kommune: Nesseby.
Nedbørfelt: 164 + 148 km².

Kontaktutvalget mener at på bakgrunn av foreliggende opplysninger kan vassdraget gis varig vern. Vassdraget har ubetydelig kraftpotensial.

Hovedstyret slutter seg til Utvalgets tilråding.

Fylkesting og Fylkesmann slutter seg til Utvalgets tilråding.

Departementet tilrår at vassdraget gis varig vern.

OBJEKT NR. II 38.
Haukelv og Grense-Jakobselv, vassdrag nr. 949.
Fylke: Finnmark. Kommune: Sør-Varanger.
Nedbørfelt: 85 km² (48 km² utb.) + 303 km².

Kontaktutvalget foreslår at vassdraget kan gis varig vern mot ytterligere utbygging. Det foreligger ikke opplysninger om andre verneinteresser enn hensynet til laksefisket. Utvalget antar reindriften har interesse i området. For de ennå uberørte områdene i vassdraget foreligger ingen utbyggingsinteresser.

Hovedstyret slutter seg til Utvalgets tilråding.

Fylkestinget og Fylkesmannen slutter seg til Utvalgets tilråding.

Departementet tilrår at vassdraget gis varig vern mot ytterligere utbygging.

OBJEKT NR. 203.
Tana m/sidevassdrag, vassdrag nr. 905.
Fylke: Finnmark. Kommune: Tana, Kautokeino, Karasjok.
Nedbørfelt: 15 690 km².
Kraftpotensiale: 79 GWh (Kraftpotensialet i Iesjav'ri og Iesjokka er regnet med i Alta-Kautokeinovassdraget).

Tanavassdraget ble ved forrige behandling av verneplanen i 1973 tilrådd varig vernet både av Kontaktutvalget og Hovedstyret med det forbehold at Iesjav'ri og Addjiljav'ri kunne overføres i forbindelse med en utbygging av Altavassdraget. Ved behandlingen i departementet og Stortinget ble objektet vedtatt vernet i 10 år.

Hovedstyret fant ved vurdering av konsesjonssaken for Altavassdraget at ulemper og kostnader måtte veies tyngre enn fordelene ved den kraftmengde som ble innvunnet ved en regulering av Iesjav'ri. Addjiljav'ri

var ikke tatt med i konsesjonssøknaden. En utbygging av disse vassdrag som er sidevassdrag til Tanaelva, er dermed ikke aktuell. Hovedstyret foreslår derfor at hele Tanavassdraget vernes varig.

Tanavassdraget fikk en bred behandling før verneplanen ble vedtatt i 1973 og Hovedstyret har funnet det hensiktsmessig som begrunnelse for sitt forslag å ta med det Kontaktutvalget i 1. rapport av 30. desember 1970 skrev om vassdraget:

«Tana danner grense mellom Finland og Norge på en strekning av 310 km. Vassdraget som øverst består av to forgreninger, Anarjåkka og Karasjåkka, har sine øverste kilder i Finland og sydligste del av Finnmark fylke. På vegen til utløpet i Tanafjorden tar vassdraget opp en rekke sideelver både på norsk og finsk side.

Det går veg så godt som langs hele hovedvassdraget og langs nedre deler av Karasjåkka og Anarjåkka. Tanavassdraget passerer en rekke tettsteder: Karasjok (samisk: Karasjåkka), Sirma (Sir'bma), Båteng (Vanasgied'di), Polmak (Buol'bmat), Skipagurra (Skiipagurra), Tana bru, Seida (Sieida) tettsted og Rustefjelbma (Ruostefiel'bma) på norsk side og bl. a. Karigasniemi (Garigasnjar'ga) og Utsjoki (Accejåkka) på finsk side.

Vassdraget renner i et markert dalføre selv om det bare har 125 m fall fra sammenløpet Karasjåkka/Anarjåkka og sjøen. Største fall er i Storfossen (Gævnjis) (25 m). Det er frodig vegetasjon langs vassdraget, fra øvre Karasjåkka og nordover forbi Valjåkka hvor furuskogen setter sitt preg på landskapet.

Gabrielsen-komitéen — (G 93).
Komitéen behandlet en del av vassdraget, nemlig:
Øvre Anarjåkka med Skiec'canjåkka og deler av Gåsjåkka og Bavtajåkka. Vassdrag nr. 907.
Fra innstillingen siteres:

«Komiten er kjent med at det ikke er sannsynlig at det i forannevnte vassdrag vil bli aktuelt med noen kraftutbygging og har ikke noe å bemerke til at området blir bevart uberørt av vassdragsutbygging.»

Industrikomitéen i Stortinget har ført Øvre Anarjåkka i gruppen „Fredningsforslag som tidligere er vedtatt eller bør kunne fremmes nå".
Komitéen mottok verneforslaget fra formannen i fylkesfriluftsnemnda.

Teknisk utnyttelse.
a. Resipientforhold.
Vassdraget tilføres en del kloakk fra Karasjok og ellers mindre mengder både fra norsk og finsk side.
b. Vassforsyning.
Forholdene er ukjent.
c. Vasskraft.

Utbygd vasskraft.
Ingen.

Nyttbar, ikke utbygd vasskraft.
Det har vært utbyggingsplaner for en del av Mas'kejåkka (Rappelv) og for Storfossen i Tana til i alt ca. 100 GWh. Prosjektene ligger imidlertid høyt opp i kostnadsklasse III og er neppe aktuelle.

Derimot kan øvre Iesjåkka nyttes ved overføring fra Iesjav'ri og Addjiljav'ri (i alt 473 km² nedbørfelt) til Joat'kajav'ri i forbindelse med en eventuell utbygging av Joat'ka kraftverk (se Alta—Kautokeinovassdraget). Slikt utnyttet gir Iesjav'ri og Addjiljav'ri vel 150 GWh billig kraft.

Nærmere undersøkelser kan komme til å vise at det er lønnsomt å gjennomføre ytterligere overføringer fra Iesjåkka (Mållesjåkka, Cårutjav'ri, Sal'teluobbal, Juzejav'ri).

Tana eies av Staten.

Verneinteresser.
a. *Naturvern- og friluftsinteresser.*
Det går laks opp i en rekke av vassdragets bielver, og en regner med at ca. 850 km av vassdraget er lakseførende. Det fiskes hvert år ca. 20 000 kg laks på norsk side. I turistplanen for Finnmark er det for Tana og Karasjok pekt på mulighetene for friluftsaktiviteter som fiske, elvebåtreiser og jakt og på særpreget miljø og natur. Det foregår en viss utparsellering av hyttetomter.

b. *Naturvitenskapelige interesser.*
Tana er den rikeste lakseelv i Finnmark, og kanskje i hele landet. Dessuten er elva en viktig ferdselsåre, på hele strekningen opp til Karasjok er elva farbar. — Tanavassdraget tilhører et av de nedbørfattigste områder i landet. — Karasjåkka er det største av sidevassdragene, med en lengde av ca. 156 km fra samløpet med Anarjåkka.

Fra nord-vest får Karasjåkka tilløp fra Iesjav'ri, den største innsjøen i Finnmark. Et reguleringsinngrep her vil få store konsekvenser, da området har meget små høydevariasjoner. Områdets viddekarakter fører også til at man her har en stor konsentrasjon av sumpmark, myrer og grunne småsjøer. Dette fører til at insekter som utvikler seg i vatn får gode levevilkår, noe som igjen har betydning for fisken i vassdragene. En annen følge av topografien er at Finnmarksvidda har et rikt innslag av sump- og vassplanter. Vegetasjonen på rismyrer, starrmyrer, ved bekkeløp og tjern, er særlig ettertraktet av rein på sommerbeite.

Anarjåkka, den andre store sideelva, er 134 km lang til møtet med Karasjåkka. På finsk side hører nedslagsfeltet til Lemminjoki nasjonalpark, og det er foreslått at også det tilgrensende område på norsk side utlegges til nasjonalpark. Dette vil omfatte den øvre del av Anarjåkka, i alt ca. 1 050 km². Det kontinentale klima setter sitt preg på f. eks. vegetasjonen her.

Anarjåkkavassdraget danner en verdifull parallell til Pasvikelva som nå er regulert. Mange av de veegetasjonsartene som har sin hovedutbredelse i Sovjet, Finland og Sverige kommer inn ved Tanavassdraget. Lavheiene dominerer store deler av Anarjåkkaområdet, mens den rike vegetasjon finnes i tilknytning til småsjøer og myrer.

Geomorfologien, både når det gjelder det rennende vatn og isavsmeltingen, studeres stadig i dette vassdraget av forskere fra flere av de nordiske universiteter. Den internasjonale hydrologiske dekade har en av sine stasjoner ved Tana.

De mangeartede og interessante trekk i feltet er på ingen måte klarlagt.

Landhevingen har forårsaket at elveløpet flere steder har skåret seg ned i de ulike typene av akkumulasjoner. Løsmaterialet er lett eroderbart, og materialtransporten er betydelig. Av særlig stor geomorfologisk interesse er rikdommen på bunnformer i det sandige elveleiet. Bunnformene i vassdraget er under stadig utvikling, og Tana egner seg derfor godt til studiet av dynamikken i de virkende prosessene.

Her er bare nevnt små momenter hva de geomorfologiske forhold i Tana angår. Dette vassdrag er høyst aktuelt for videre studier, og representerer antakelig vår beste mulighet for studie av materialtransport i store sandførende elver med relativt rolig løp.

For denne elv som for de fleste andre i Finnmark må fremheves at grusøyrene er av spesiell interesse.

Ved de stabile fluviale avleiringer i og langs Tana, finnes meget spesielle soneringer i vegetasjonen. Et hierarki på 5 vegetasjonssoner finnes i Tana. En rekke steder er denne soneringen fullstendig, og sonene 2—5 finnes de fleste steder. Det kan tilføyes at sone 1—3 er de vanlige i de skandinaviske fjellområder. Sone 4—5 når antakelig sin nordgrense ved Tana.

Det foreligger for øvrig store mengder botanisk materiale fra Tana, og vassdraget vil utvilsomt kunne tjene som forskningsfelt og mål for ekskursjoner innen botanikk, zoologi, limnologi og geomorfologi fra den planlagte feltstasjon i Karlebotn. Det er også aktuelt med samarbeid for eksempel med forskere ved den finske feltstasjon i Kevio ved Utsjoki. — Det er videre planer om en feltstasjon i Karasjok, som er tenkt brukt for dekking av områdene inne på selve vidda. På mange måter danner Tanavassdraget en skillesone mellom østlige og vestlige vegetasjonsarter. Det sterke preg av øst-vegetasjon kommer til uttrykk øst for Tana, mens man vestenfor elven finner sterkere dominans av vest-artene.

Det foreligger forslag om fredning av flere områder i vassdraget, f. eks. for myrområdene vest for Bavtajåkka i Kautokeino. Det er her ornitologiske interesser foruten interesser i forbindelse med selve myrområdet. Av fredningsforslag som foreligger ved Tana kan også nevnes de meget rike fuglelokaliteter ved Tananes nær elveutløpet i Tanafjorden. For øvrig er de zoologiske interesser som knytter seg til Tanavassdraget også betydelige. De øvre deler av Tana må betraktes som ett av de få områder hvor større rovdyr kan holde til relativt uforstyrret.

Foruten at Tana er enestående som lakseelv, finner man i dette vassdraget også østfisk.

Det er foretatt en del undersøkelser av fiskebestanden i de øvre deler av Tana, spesielt av røyen. Det viser seg at innslaget av østfisk skaper ganske uvanlige konkurranseforhold, og spesielt interessant er de østlige fiskearters møte med den alpine fisk røye.

Fysisk/kjemiske og ferskvassbiologiske interesser knytter det seg også til nedre del av Tana, der man har en gradvis overgang fra ferskvatn til brakkvatn i et utstrakt overgangsområde. Det bør også nevnes at Tana, med løp fra innlandsområdene til fjorden, og som et vassdrag som antakelig er relativt lite påvirket av forsuret nedbør, er et velegnet type- og referansevassdrag for det østlige Finnmark. De forskjellige soner dette vassdrag gjennomløper fra Finnmarksvidda som er ganske enestående i europeisk måleestokk, og til Tanafjorden, gir muligheter for studier i en rekke særpregede biologiske miljø. — Tanavassdraget er utvilsomt blant landets mest verneverdige vassdrag naturvitenskapelig sett, hvilket uttrykkes ved prioritering.

Øvre deler av Anarjåkkaforgreningen ligger innenfor det området som er foreslått utlagt til nasjonalpark. Området utgjør ca. 1 050 km². Nasjonalparken skal representere et stykke typisk Finnmarksvidde og er ment å være et villmarksområde hvor dyr- og fuglearter som skyr sivilisasjonen kan finne tilholdssted. Anarjåkkatraktene anses som interessante fra et arkeologisk synspunkt.

Utvalgets vurdering.

Utvalget mener at verneinteressene, særlig de naturvitenskapelige interesser, i vassdraget er så store at det foreslår vassdraget varig unntatt fra kraftutbygging. Dog kan Iesjav'ri og Addjiljav'ri overføres i forbindelse med Alta-utbyggingen.»

I sin innstilling til nærværende plan viser Hovedstyret til at det allerede i 1973 gikk inn for varig vern av Tana med unntak av Iesjav'ri og Addjiljav'ri. Etter Hovedstyrets vurdering er interessene i Tana nå klarlagt så langt at hele vassdraget allerede kan gis varig vern mot kraftutbygging.

Departementet tilrår at Tana med sidevassdrag gis varig vern mot kraftutbygging. Utnyttelsen av Iesjav'ri ble vurdert i forbindelse med planleggingen av en utbygging i Alta-Kautokeinovassdraget, og man fant den gang at Iesjav'ri og Iesjokka måtte holdes utenfor planene for å unngå for store miljøbelastninger.

OBJEKT NR. II 39.

Tessungsjå m. v. I Tinn.

Nedbørfelt: 329 km².

Kraftpotensial: Austbygdåi 46 GWh (II B).

Mår (tilleggsregulering) 50 GWh (I).

Vassdraget er ikke behandlet av Kontaktutvalget, men ble tatt med på verneplanen av Hovedstyret.

Hovedstyret uttaler at kraftutbygging i denne del av Østlandet kom tidlig i gang og det meste av utbyggbar kraft er allerede bygget ut. Av denne grunn finner Hovedstyret det rimelig at de verneinteresser som er nevnt

av kommunen tilgodeses ved at Tessungsjå og resten av Mårs nedbørfelt gis varig vern mot kraftutbygging.

Fylkesmannen slutter opp om Hovedstyrets tilråding.

Tinn kommune tilrår varig vern og presiserer at vernet må gjelde Austbygdåi med alle sidebekker, bl. a. Lure/Ordøla, og at det gjelder alt vann som naturlig renner ut i Tinnsjøen i Austbygda.

Statskraftverkene uttaler til dette verneforslaget at det her ikke bare er tale om vern, men om en konflikt mellom flere brukerinteresser, så som vassforsyning, resipient, jordbruksvatning, brannslukking, fiske og vasskraft. Etter Statskraftverkenes mening har vassdraget mer behov for en flerbruksplan enn en verneplan og spørsmålet om kraftutbygging bør avgjøres ved konsesjonsbehandling.

Asker og Bærum kraftselskap, som er interessert i å overføre deler av vassdraget til Sønstevatn, uttaler at overføringsplanene kan gi betydelig kraftproduksjonsgevinst til en lav utbyggingskostnad og med beskjedne inngrep i eksisterende forhold. Videre peker kraftselskapet på at forhåndsmeldingen av overføringsprosjekter har utløst forslaget om vern uten at det har vært seriøse diskusjoner med Tinn kommune om konsekvensene av en utbygging og alternative løsninger og om tiltak som kan løse lokalsamfunnets problemer.

Statens Friluftsråd og Statens Naturvernråd støtter forslaget om varig vern og viser bl. a. til at Telemark fylke er dårlig representert på Verneplanen.

Statens Forurensningstilsyn uttaler at Austbygdåi med Tessungsjå er det siste uberørte vassdrag av noen størrelse i Øvre Telemark. I nedbørfeltet er det en relativt stor befolkning som nytter vassdraget som vannkilde og resipient. Turistnæringen er stadig økende og vil gi en ytterligere belastning av vassdraget. Interessen for utbygging av vatningsanlegg med vann fra Austbygdåi har også økt de siste årene. Ved utbygging i følge de foreliggende planer vil ca. 50 pst. av nedbørfeltet overføres til nabovassdrag. Vannføringsreduksjonen ved utløpet av elva i Tinnsjø vil bli redusert med mer enn 50 pst. da avrenningen er lavere i dalen enn på fjellet, og elven vil få mer preg av flomelv. Det spesifikke avløp i nedbørfeltet er lavt (ca. 25 l/sek/km^2), og en reduksjon i vannføringen på mer enn 50 pst. vil medføre stor konflikt med vannforsynings- og resipientinteressene.

Forurensningsforholdene (og dermed vannkvaliteten) har vært undersøkt i Skiensvassdraget siden 1975. Disse undersøkelsene vil bli fulgt opp med overvåkingsundersøkelser når hovedundersøkelsene avsluttes i 1978. Skiensvassdraget er sterkt regulert og vannføringsforholdene er helt forskjellig sammenlignet med et vassdrag med naturlig årsvariasjon i vannføringen. Det vil derfor være av stor betydning å kunne nytte et større urørt delnedbørfelt som referanse for undersøkelsene. SFT antar Austbygdåi vil være godt egnet som referansevassdrag for overvåkingsundersøkelser av forurensningssituasjonen i Skiensvassdraget. SFT sier på grunnlag av det ovennevnte seg enig med Hovedstyrets forslag om varig vern av dette objektet.

Departementet tilrår at vassdraget gis varig vern. Med Tessungsjå er ment Austbygdåi med sidebekker som forutsatt av Tinn kommune.

OBJEKT NR. 168.
Tennvikvassdraget, vassdrag nr. 771.
Nedbørfelt: 93 km^2.
Kraftpotensial: 63 GWh (III).

Objektet var tatt med på verneplan I i 1973 og ble den gang satt i gruppen 10-årsvern. I 1977 leverte Sør-Troms Elforsyning A/S inn forhåndsmelding til NVE, noe som vakte betydelig usikkerhet og reaksjoner i Skånland kommune, som vil berøres av en eventuell utbygging. Kommunen har på denne bakgrunn anmodet Olje- og energidepartementet om allerede nå å ta vassdraget med på verneplanen.

I innstillingen til Verneplan I foreslo Kontaktutvalget i likhet med Skånland kommune at vassdraget ble unntatt fra kraftutbygging av hensyn til de alminnelige friluftsog naturverninteresser i området.

Hovedstyret fant den gang ikke tilstrekkelig grunnlag for å foreslå Tennvikvassdraget tatt med i verneplanen. Hovedstyret anbefalte saken behandlet som vanlig konsesjonssak.

Fylkesmannen i Troms slutter seg til Skånland kommunes anmodning og viser til at med de relativt små kraftmengder vassdraget vil gi, synes fordelene ikke å stå i rimelig forhold til de skadevirkninger som en regulering og utbygging vil føre til i området.

Fylkesutvalget i Troms går enstemmig inn for varig vern.

Sør-Troms Elforsyning ønsker ikke å uttale seg om varig vern eller ikke før båndleggingstiden er ute og grunnlaget er tilstrekkelig. Det vises til at det for tiden pågår bearbeiding av de uttalelser som er kommet inn til forhåndsmeldingen.

Fylkesfriluftsnemnda i Troms tilrår at vassdraget gis varig vern. Dette er nødvendig for å sikre de verdifulle natur- og

friluftsområder en har i området. Vern av vassdraget vil også være nødvendig for å bevare de små bygdesamfunnene som blir berørt av en eventuell regulering, samt sikre grunnlaget for primærnæringene.

Norske Samers Riksforbund og Norges Reindriftsamers Landsforening viser til den sterke interesse jordbruks-, reindrifts- og utmarksnæringen har i området. En utbygging vil få betydelig konsekvenser for en hel samebygd, og man frykter at primærnæringene på lengere sikt vil fortrenges fra området.

Troms Naturvern anmoder sterkt om at vassdraget må gis varig vern mot utbygging. Det vises til vassdragets sentrale beliggenhet og til de ualminnelig vakre landskapsverdier i området.

Reindriftsagronomen i Troms frarår utbygging i vassdraget av hensyn til reindriftsnæringen.

Den Norske Turistforening, Harstad og omegn turistforening, Innlandsfiskenemnda og Friluftsnemnda i Skånland kommune går inn for varig vern av vassdraget.

Departementet tilrår at vassdraget gis varig vern mot kraftutbygging. Av hensyn til den usikkerhet utbyggingsplanene har skapt for lokalbefolkningen samt at verneinteressene i vassdraget er betydelige og vel dokumenterte; er det ønskelig allerede nå å bringe en avklaring for dette objekt. Tennvikvassdraget må for øvrig sees i sammenheng med objekt nr. 167 Kvitforsvassdraget som også er foreslått varig vernet.

Olje- og energidepartementet

tilrår:

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et fremlagt utkast til proposisjon til Stortinget om Verneplan II for vassdrag.

Vi OLAV, Norges Konge,

gjør vitterlig:

Stortinget blir innbudt til å gjøre følgende vedtak:

Stortinget vedtar en plan for vern av vassdrag (Verneplan II) i samsvar med Olje- og energidepartementets tilråding.

Tilråding fra Olje- og energidepartementet ligger ved i avtrykk.